

LATVIJAS REPUBLIKAS
LABKLĀJĪBAS MINISTRIJA

**Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un
vardarbības ģimenē gadījumiem,
to izplatību un dinamiku 2015.gadā**

**RĪGA
2016**

Saturs

1. Ar vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē saistītu problēmu aktualizācija starptautiskajā līmenī	4
2. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm izplatību	10
3. Izmaiņas Latvijā, kas ietekmē ar vardarbību ģimenē saistīto problēmu risināšanu.....	34
4. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē izplatību Latvijā pārskata periodā.....	37
4.1. Vardarbība pret sievietēm	38
4.1.1. <i>Traumas vardarbības ģimenē dēļ</i>	38
4.1.2. <i>Likumpārkāpumi, kas saistīti ar vardarbību ģimenē</i>	43
4.1.3. <i>No vardarbības cietušo pilngadīgu personu rehabilitācija un vardarbību veikušu rehabilitācija</i>	65
4.2. No vardarbības ģimenē cietušie bērni	67
4.2.1. <i>Traumas vardarbības ģimenē dēļ</i>	68
4.2.2. <i>Likumpārkāpumi, kas saistīti ar vardarbību pret nepilngadīgajiem</i> ..	69
4.2.3. <i>Cietušo bērnu rehabilitācija</i>	78
5. Secinājumi	92

Ikgadējais informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku Ministru kabinetā tiek iesniegts kopš 2010.gada atbilstoši Programmā vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.–2011.gadam¹, Rīcības plānā Ģimenes valsts politikas pamatnostādņu 2011.–2017.gadam īstenošanai 2012.–2014.gadam² un Rīcības plānā Ģimenes valsts politikas pamatnostādņu 2011.–2017.gadam īstenošanai 2016.–2017.gadam noteiktajam³. Informatīvajā ziņojumā tiek iekļauti statistikas dati, vispārējs situācijas raksturojums pārskata periodā, kā arī valsts un pašvaldību iestāžu sniegtā informācija⁴. Tādējādi kopš 2008.gada tiek uzkrāti vardarbības ģimenē problemātiku raksturojoši dati.

Kaut gan Latvijā biežāk lieto terminu „vardarbība ģimenē”, tas ir cieši saistīts un daļēji arī pārklājas ar terminu „vardarbība pret sievietēm” un terminu „ar dzimumu saistītu vardarbību pret sievietēm” (*gender-based violence against women*). Starptautiskajos dokumentos, pētījumos un dažādu valstu normatīvajos aktos vardarbība pret sievietēm ģimenē visai bieži tiek skatīta kā viens no vardarbības pret sievietēm veidiem, uzsverot, ka vardarbība ģimenē skar sievietes nesamērīgi vairāk kā vīriešus. Vardarbība ģimenē pret partneri⁵ bieži vien ir saistīta ar vardarbību pret bērniem. Pieaug pierādījumu skaits, kas parāda, ka vienā ģimenē vienlaicīgi var izpausties dažādas vardarbības formas, it īpaši vardarbība pret bērnu, un ka vienas vardarbības formas esamība kādā ģimenē rada risku tam, ka šajā ģimenē parādīsies arī citas vardarbības formas.

Tādēļ šajā ziņojumā tiek apkopoti Latvijai saistošie starptautiskie dokumenti, kā arī pētījumi un pieejamie statistikas dati par šīm bieži vien savstarpēji saistītām parādībām: vardarbību ģimenē, vardarbību pret sievietēm, vardarbību pret bērniem.

¹ Apstiprināta ar Ministru kabineta 2008.gada 18.jūnija rīkojumu Nr.343

² Apstiprināts ar Ministru kabineta 2012.gada 7.decembra rīkojumu Nr.584

³ Apstiprināts ar Ministru kabineta 2016.gada 3.februāra rīkojumu Nr. 115

⁴ Līdz šim sadatavoti: Starpposma informatīvais ziņojums par Programmā vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.-2011.gadam iekļauto pasākumu izpildi (pieņemts zināšanai Ministru kabinetā 2010.gada 7.maijā); Informatīvais ziņojums par Programmas vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.-2011.gadam 1.1. uzdevuma izpildi 2010.gadā (pieņemts zināšanai Ministru kabinetā 2011.gada 29.jūlijā); Gala informatīvais ziņojums par Programmas vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.-2011.gadam izpildi (pieņemts zināšanai Ministru kabinetā 2012.gada 12.jūlijā); Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā (pieņemts zināšanai Ministru kabinetā 2013.gada 26.novembrī); Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā (pieņemts zināšanai 2015.gada 7.janvārī). <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=4167>

⁵ Neskatoties uz to, ka Latvijas normatīvajos aktos netiek lietots vārds “partneris”, bet gan “persona, ar kuru ir vai ir bijušas laulāto attiecības”, vairākas institūcijas, piemēram, SPKC un IeM IC, savās datu bāzēs lieto vārdu „partneris”. Arī šajā ziņojumā tiek lietots vārds „partneris”, „kopdzīves partneris” vai „kopdzīvē esošās personas” kā sinonīmi normatīvajos aktos lietotajam jēdzienam „persona, ar kuru ir vai ir bijušas laulāto attiecības”.

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

1. Ar vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē saistītu problēmu aktualizācija starptautiskajā līmenī

Saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) deklarāciju par vardarbības pret sievietēm mazināšanu (1993)⁶ *ar vardarbību pret sievietēm* tiek saprasts „jebkurš ar dzimumu saistīts vardarbības akts (*any act of gender-based violence*), kas nodara vai var nodarīt fiziskas, seksuālas vai psiholoģiskas ciešanas vai zaudējumus sievietēm”. Deklarācijā tiek skaidrots, ka vardarbība pret sievietēm ietver, bet neaprobežojas ar, vardarbību ģimenē (tai skaitā sišana, seksuāla vardarbība pret meitenēm ģimenēs, sievas izvarošana, sieviešu dzimumorgānu kropļošana un citas tradicionālas prakses) un sabiedrībā (tai skaitā izvarošanas, seksuāla uzmākšanās darbā, cilvēktirdzniecība un piespiešana nodarboties ar prostitūciju), kā arī darbības, ko pieļauj vai veic valsts.

Savukārt Eiropas Padomes konvencijā par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (turpmāk - Stambulas konvencija) tiek sniegti šādi skaidrojumi: „*Ar dzimumu saistīta vardarbība pret sievietēm* ir vardarbība, kas vērsta pret sievieti tāpēc, ka viņa ir sieviete, vai vardarbība, kura nesamērīgi skar sievietes” un „Ar terminu „*vardarbība ģimenē*” apzīmē visus fiziskas, seksuālas, psiholoģiskas vai ekonomiskas vardarbības aktus, kas notiek ģimenē vai mājās, vai starp bijušajiem vai esošajiem laulātajiem vai partneriem neatkarīgi no tā, vai vardarbības izdarītājs dzīvo vai ir dzīvojis vienā dzīvesvietā ar vardarbības upuri”⁷.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2012.gada 25.oktobra direktīvas 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI⁸ (turpmāk – Cietušo direktīva) 17.apsvērumā tiek skaidrots, ka „vardarbība, kas ir vērsta pret personu minētās personas dzimuma, dzimumidentitātes vai dzimuma izpausmes dēļ vai kas nesamērīgā pārsvarā skar konkrēta dzimuma personas, tiek uzskatīta par *vardarbību dzimuma dēļ*... Vardarbību dzimuma dēļ saprot kā diskriminācijas veidu un cietušā pamatbrīvību pārkāpumu, un tā aptver vardarbību tuvās attiecībās, seksuālu vardarbību (tostarp izvarošanu, vardarbīgu dzimumtieksmes apmierināšanu un uzmākšanos), cilvēku tirdzniecību, verdzību, kā arī dažādu kaitējošu darbību veidus, piemēram, piespiedu laulības, sieviešu dzimumorgānu kropļošana un tā dēvētos “goda aizstāvības” noziegumus”.

⁶ <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>

⁷ http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/ep_konvencija1.pdf

⁸ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&qid=1412160198883&from=LV>. Sk. arī pētījumus „An analysis of the Victims’ Rights Directive from a gender perspective”, <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0115698enn.pdf> un “Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims” http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-victims-crime-eu-support_en_0.pdf

Cietušo direktīvas 18.apsvērumā skaidrots: „Ja vardarbība ir veikta tuvās attiecībās, to ir veikusi persona, kas ir pašreizējais vai bijušais laulātais vai partneris, vai kāds cits cietušā ģimenes loceklis, neatkarīgi no tā, vai likumpārkāpējam ir vai ir bijusi kopīga ģimenes saimniecība ar cietušo. Šāda vardarbība varētu aptvert fizisku, seksuālu, psiholoģisku vai ekonomisku vardarbību, un tās rezultātā varētu rasties fizisks, garīgs vai emocionāls kaitējums vai ekonomisks zaudējums. Vardarbība tuvās attiecībās ir nopietna un bieži vien slēpta sociāla problēma, kas varētu izraisīt sistemātisku psiholoģisku un fizisku kaitējumu ar nopietnām sekām, jo likumpārkāpējs ir persona, uz kuru cietušajam vajadzētu varēt paļauties. Šāda veida vardarbība nesamērīgā pārsvarā skar sievietes, un stāvoklis var būt daudz sliktāks, ja sieviete no likumpārkāpēja ir atkarīga ekonomiski, sociāli vai saistībā ar viņas uzturēšanās tiesībām”.

Vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm problemātikas kontekstā starptautiskajos dokumentos un pētījumos tiek skatīti arī vardarbības pret bērniem dažādie aspekti – tiek runāts gan par bērniem kā vardarbības ģimenē upuriem, tai skaitā bērniem, kas ir vardarbības ģimenē liecinieki, gan par vardarbību, kas vērsta īpaši pret meitenēm, ņemot vērā daudzās valstīs pastāvošo atšķirīgo attieksmi pret meitenēm un atšķirīgās meiteņu iespējas vietējās sabiedrībās.

Ar terminu „vardarbība pret bērnu” saskaņā ar ANO Vispārējo komentāru Nr.13 (2011) Par bērna tiesībām uz dzīvi, brīvu no visām vardarbības formām⁹, saprot fizisku vai psiholoģisku vardarbību, miesas bojājumus vai nežēlīgu, nevērīgu vai nolaidīgu izturēšanos, sliktu izturēšanos vai ekspluatāciju, tostarp seksuālu vardarbību. Bērni var ciest no vecāku vai likumisko pārstāvju vardarbības un/ vai citām personām (piemēram, kaimiņi, vienaudži, svešinieki). Tāpat bērniem ir risks ciest no vardarbības dažādās iestādēs, kur speciālisti bieži ļaunprātīgi izmantojuši savu varu pār bērniem, piemēram, skolās, aprūpes iestādēs, policijas iecirkņos.

Ar vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē saistītu problēmu analīzē un risināšanā ir iesaistītas dažādas starptautiskās organizācijas, tai skaitā, Eiropas Padome (turpmāk – EP) un ANO (Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komiteja, Spīdzināšanas novēršanas komiteja, Pasaules Veselības organizācija, Starptautiskais Bērnu fonds (UNICEF), Eiropas ekonomiskā komisija (UNECE)). Ar dzimumu saistītas vardarbības pret sievietēm izskaušana ir arī viens no Eiropas Savienības (turpmāk – ES) mērķiem. Šo organizāciju aktivitātes ir vērstas gan uz situācijas izpēti, veicot pētījumus un aptaujas, gan uz rekomendāciju gatavošanu, un arvien vairāk pievēršoties tādiem risinājumiem kā starptautisko līgumu izstrāde un juridiski saistošie dokumenti.

⁹ http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.13_en.pdf

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Eiropas Padomes dokumenti

Stambulas konvencija ir pirmais visaptverošais, detalizētais un tiesiski saistošais instruments Eiropā, kas veltīts vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē problemātikai. Tā tika atvērta parakstīšanai 2011.gada 11.maijā un ir stājusies spēkā 2014.gada 1.augustā. Uz 2016.gada 1.decembri konvenciju parakstīja 21 Eiropas Padomes valstis un 22 Eiropas Padomes valstis ratificēja to. Konvenciju ir parakstījušas visas Eiropas Savienības dalībvalstis, ratificējušas - 16¹⁰. Latvija konvenciju parakstīja 2016.gada 18.maijā.

ES dokumenti

Dzimumu līdztiesības veicināšana un diskriminācijas uz dzimuma pamata apkarošana ES valstīs ir viens no ES politikas mērķiem. Atšķirīgas attieksmes aizliegums ir vispārējs ES tiesību princips, kas ir īpaši uzsvērts ES dibināšanas līgumos, tiek vairākkārt nostiprināts dažādos normatīvajos aktos un politikas plānošanas dokumentos kopš 1990.gada.

Direktīvas

Kopš 2010.gada ES pastiprināti uzsver nepieciešamību vērsties pret ar dzimumu saistītu vardarbību un vardarbību pret bērniem. Šī problēma ir akcentēta vairākās direktīvās, tomēr tās attiecas tikai uz dažām no kompleksā vardarbības fenomena sfērām:

- Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 13.decembra direktīva 2011/99/ES par Eiropas aizsardzības rīkojumu¹¹;

- Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 13.decembra direktīva 2011/92/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI¹²;

- Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 5.aprīļa Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI¹³;

- Cietušo direktīva.

Eiropas Savienības Padomes secinājumi

Eiropas Savienības Padome ir pieņēmusi vairākus Padomes secinājumus par vardarbības pret sievietēm jautājumu:

¹⁰ Stambulas konvenciju parakstīja, to neratificējot, 21 EP valstis. Konvenciju ratificēja 22 EP dalībvalstis: Albānija, Andora, Austrija, Beļģija, Bosnija un Hercegovina, Dānija, Somija, Francija, Itālija, Malta, Monako, Montenegro, Nīderlande, Polija, Portugāle, Rumānija, San Marino, Serbija, Slovēnija, Spānija, Zviedrija, Turcija.

¹¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0099&from=EN>

¹² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093&from=LV>

¹³ [http://eur-lex.europa.eu/legal-](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&qid=1412159858663&from=LV)

[content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&qid=1412159858663&from=LV](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&qid=1412159858663&from=LV)

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

- 2010.gada 8.martā apstiprināti *Padomes secinājumi par vardarbības pret sievietēm izskaušanu*¹⁴;

- 2012.gada 6.decembrī apstiprināti *Padomes secinājumi „Pret sievietēm vērstas vardarbības apkarošana un atbalsta pakalpojumu sniegšana no vardarbības ģimenē cietušajiem”*¹⁵;

- 2014.gada 5.jūnijā apstiprināti *Padomes secinājumi „Visu vardarbības formu pret sievietēm un meitenēm, tai skaitā sieviešu dzimumorgānu kropļošanu, novēršana un apkarošana”*¹⁶;

- 2015.gada 26.maijā apstiprināti *Padomes secinājumi par dzimumu līdztiesību attīstības sadarbībā*¹⁷.

- 2015.gada 26.oktobrī apstiprināti *Padomes secinājumi par Dzimumu līdztiesības rīcības plānu 2016.-2020.gadam*¹⁸, kas nosaka konkrētus mērķus un indikatorus dzimumu līdztiesības sasniegšanai, sieviešu un meiteņu iespēju un tiesību nodrošināšanai, kā arī jebkuras vardarbības pret sievietēm un meitenēm novēršanai partnervalstīs.

Eiropas Komisijas dokumenti

2015.gada decembrī Eiropas Komisija publicēja Stratēģisku apņemšanos dzimumu līdztiesības veicināšanai 2016.-2019.gadam¹⁹. Viena no piecām prioritārajām jomām ir ar dzimumu saistītas vardarbības apkarošana un cietušo atbalsts un aizsardzība. Šīs prioritātes ietvaros nospraustie mērķi ir: apkarot ar dzimumu saistītu vardarbību, aizsargāt un atbalstīt cietušos; uzlabot datu pieejamību, kvalitāti un uzticamību; veicināt izpratni, izmaiņas attieksmē un sekmēt prevenciju; uzlabot atbalstu cietušajiem un pieeju tiesību aizstāvībai; mazināt sieviešu dzimumorgānu kropļošanu (turpmāk – FGM, no ang. – *female genital mutilation*).

Turklāt saskaņā ar šajā dokumentā ietverto uzdevumu, 2016.gadā Eiropas Komisija uzsāka vērtēt iespēju ES pievienoties Stambulas konvencijai.

Eiropas Parlamenta dokumenti

Eiropas Parlaments vairākkārtīgi ir aicinājis ES Komisiju un dalībvalstis stiprināt pūles, lai apkarotu un novērstu vardarbību pret sievietēm:

- 2011. gada 18. marta Ziņojums par prioritātēm un pamatnostādņu izklāstu jaunai ES politikai vardarbības pret sievietēm apkarošanai (2010/2209(INI))²⁰;

¹⁴ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lisa/113226.pdf

¹⁵ <http://www.cy2012.eu/index.php/en/file/EfusrOH182v2nxXo9+AUZw>

¹⁶ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/143103.pdf

¹⁷ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9242-2015-INIT/lv/pdf>

¹⁸ <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/10/26-fac-conclusions-gender-development/>

¹⁹ Strategic engagement for gender equality 2016-2019. http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/160111_strategic_engagement_en.pdf

²⁰ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2011-0065+0+DOC+XML+V0//LV>

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

- 2014.gada 25.februārī tika pieņemta Eiropas Parlamenta Rezolūcija ar ieteikumiem Komisijai par vardarbības pret sievietēm apkarošanu²¹;

- 2015.gada 9.jūnija rezolūcija par ES stratēģiju sieviešu un vīriešu līdztiesībai laikposmam pēc 2015.gada²², kurā atzīts, ka vardarbība pret sievietēm, vai tā būtu fiziska, seksuāla vai psiholoģiska, ir nozīmīgs šķērslis sieviešu un vīriešu līdztiesībai un joprojām ir visizplatītākais cilvēktiesību pārkāpums, kas skar visus sabiedrības slāņus, bet — viens no tādiem noziegumiem, par kuriem ziņo visretāk.

ANO dokumenti

Dokumenti, kas attiecas uz vardarbības pret sievietēm un vardarbības pret bērniem problemātiku tiek pieņemti dažādos ANO līmeņos. Kopš 1994.gada darbojas arī ANO speciālais ziņotājs par vardarbību pret sievietēm²³.

2014.gada 18.decembrī ANO Ģenerālajā asamblejā pieņemta rezolūcija 69/147, lai pastiprinātu pūles visu vardarbības formu pret sievietēm un meitenēm izkaušanai²⁴. Rezolūcijā uzsvērts, ka dalībvalstīm ir pienākums visos līmeņos veicināt un aizsargāt visu cilvēku, tai skaitā sieviešu un meiteņu, cilvēktiesības un pamatbrīvības, un pielikt visas nepieciešamas pūles, lai novērstu, izmeklētu, sodītu un sauktu pie atbildības vardarbības pret sievietēm veicējus, lai mazinātu nesodāmības sajutu un nodrošinātu atbilstošu palīdzību cietušajiem. Dalībvalstīm jānodrošina sieviešu un meiteņu aizsardzība, tai skaitā policijai un tiesībsargājošām iestādēm piemērojot civiltiesisko aizsardzību, nošķiršanu un kriminālas sankcijas, kā arī nodrošinot krīzes centrus, psiholoģiska atbalsta centrus, veselības aprūpi un cita veida atbalsta pakalpojumus, lai novērstu reviktimizāciju, un ievērojot to, ka šāda rīcība veicina sieviešu, kas cieš no vardarbības, cilvēktiesības un pamatbrīvības.

ANO sieviešu statusa komisija

2013.gada 15.martā ANO sieviešu statusa komisijas 57.sesijā tika pieņemti Saskaņotie secinājumi par visu vardarbības formu pret sievietēm un meitenēm izskaušanu un novēršanu²⁵.

2015. gada 9. martā ANO Sieviešu statusa komisijas 59. sesijas laikā tika pieņemta politiskā deklarācija, ar kuru ANO dalībvalstis apņemas pilnībā ieviest

²¹ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0126+0+DOC+XML+V0//LV> Rezolūcija arī pausts: „Ņemot vērā sekas, kādas prostitūcija atstāj uz sieviešu fizisko un garīgo veselību, jo īpaši ja tā ir piespiedu prostitūcija un sieviešu tirdzniecība prostitūcijas nolūkā, var uzskatīt, ka prostitūcija ir pret sievietēm vērstas vardarbības veids”.

²² <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0218+0+DOC+XML+V0//LV>

²³ <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/SRWomen/Pages/SRWomenIndex.aspx>

²⁴ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/704/92/PDF/N1470492.pdf?OpenElement>

²⁵

http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/CSW57_agreed_conclusions_advance_unedited_version_18_March_2013.pdf

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Pekinas deklarāciju un rīcības programmu līdz 2030. gadam un aicina nodrošināt, lai sievietes un meitenes varētu pilnībā un vienlīdzīgi īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības, panākt dzimumu līdztiesību un nodrošināt vienlīdzīgas iespējas sievietēm un meitenēm visā dzīves ciklā.

Pasaules Veselības Organizācija

2014.gada 14.maijā Pasaules Veselības Organizācijas (turpmāk – PVO) sešdesmit septītajā Pasaules veselības asamblejas sesijā tika apstiprināta rezolūcija WHA67.15 „Stiprinot veselības sistēmas lomu vēršoties pret vardarbību, īpaši pret sievietēm un meitenēm, un pret bērniem”²⁶. Rezolūcijā dalībvalstis ir aicinātas stiprināt veselības sektora lomu, vēršoties pret vardarbību, īpaši vardarbību pret sievietēm un meitenēm un pret bērniem.

Tāpat PVO ir izstrādājusi un 2016.gada 28.maijā 69. PVO asamblejā tika apstiprināts Globālais rīcības plāns, lai stiprinātu veselības aprūpes sistēmas lomu, reaģējot uz starppersonu vardarbību, it īpaši pret sievietēm un meitenēm, un pret bērniem²⁷.

ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķi 2030.gadam

2015.gada 25.septembrī ANO Ilgtspējīgas attīstības samitā tika pieņemti 17 jauni Ilgtspējīgas attīstības mērķi²⁸, kuri attiecas uz visām ANO dalībvalstīm, neatkarīgi no attīstības līmeņa, un kuri jāsasniedz līdz 2030. gadam. To vidū 5.mērķis paredz sasniegt dzimumu līdztiesību un nodrošināt tiesības un iespējas visām sievietēm un meitenēm. Dzimumu līdztiesība cita starpā nozīmē izbeigt visas diskriminācijas formas un vardarbības veidus pret sievietēm un meitenēm; novērst tradicionālas kaitīgas prakses kā agrīnas un piespiedu laulības un sieviešu dzimumorgānu kropļošana; nodrošināt sieviešu dalību politiskajos, ekonomiskajos un citos sociālajos procesos. Jaunajā ilgtspējīgas attīstības ietvarā dzimumu līdztiesība tiek akcentēta arī kā horizontāla prioritāte, un kā priekšnoteikums un veicinošs apstākļi citu mērķu sasniegšanai.

²⁶ Strengthening the role of the health system in addressing violence, in particular against women and girls, and against children http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA67/A67_R15-en.pdf

²⁷ <http://www.who.int/reproductivehealth/topics/violence/action-plan-endorsement/en/>;
http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA69/A69_R5-en.pdf;

http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA69/A69_9-en.pdf?ua=1

²⁸ <https://sustainabledevelopment.un.org/topics>

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Īsumā:

Latvijai saistošajos starptautiskajos dokumentos ir atzīts, ka vardarbība pret sievietēm ir sieviešu diskriminācija un cilvēktiesību pārkāpums un ka vardarbība pret sievietēm ir vēsturiski nevienlīdzīgu varas attiecību starp vīriešiem un sievietēm izpausme

Sieviešu un vīriešu līdztiesības *de jure* un *de facto* īstenošana ir galvenais veids kā novērst vardarbību pret sievietēm

Dzimumu līdztiesība cita starpā nozīmē izbeigt visas diskriminācijas formas un vardarbības veidus pret sievietēm un meitenēm

2. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm izplatību

Arvien vairāk apzinoties vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē nopietnību, pieaug arī pētījumu un pierādījumu skaits par tās negatīvo ietekmi uz visu sabiedrību kopumā.

Tiek veikti salīdzinoši pētījumi par vardarbības izplatību dažādās valstīs, pētījumi par vardarbības ilgtermiņa ietekmi uz veselību un ietekmi uz ekonomiku un attīstību. Tiek veikti gan pētījumi, kuru mērķis ir apzināt situāciju konkrētajā valstī, gan pētījumi, kuru mērķis ir apzināt vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm apmērus vairākās valstīs vai pasaules reģionos. Pieaug pierādījumu skaits, ka pastāv cieša saistība starp vardarbību pret sievietēm ģimenē un vardarbību pret bērniem, jo abas šīs vardarbības formas bieži vien notiek vienā mājsaimniecībā un vienas vardarbības formas esamība ģimenē bieži vien var novest pie tā, ka parādīsies arī citas²⁹. Pierādīts, ka vardarbībai pret sievietēm un vardarbībai pret bērniem ir līdzīgi riska faktori un sekas.

²⁹ Sk., piemēram, <https://www3.aifs.gov.au/cfca/sites/default/files/slides.pdf> par vardarbības pret sievietēm ģimenē saistību ar vardarbību pret bērniem. Tiek norādīts, ka apm. 60% gadījumos vardarbība pret bērniem notiek mājsaimniecībās, kurās ir vardarbība pret citiem ģimenes locekļiem; cita starpā tie ir gadījumi, kad bērniem tiek apzināti nodarīts ļaunums, lai „darītu pāri” viņu mātei, un gadījumi, kad bērni tiek ievainoti uzbrukuma laikā mātei, piemēram, kad bērni mēģina iejaukties. Ir saistība arī starp vardarbību pret sievietēm ģimenē un seksuālu vardarbību pret bērniem, jo vardarbība pret nevardarbīgu pieaugušu palīdz noslēpt seksuālu vardarbību pret bērniem. Ģimenēs, kur notiek vardarbība pret sievieti, bērni bieži vien tiek pamesti novārtā, jo sievietei tiek ietekmēta arī finansiāli, kontrolēta un izolēta.

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Pētījumi par vardarbību pret sievietēm

Globālais pētījums par slepkavībām (2013)

Pasaules mērogā veiktie pētījumi par slepkavībām³⁰ atklāj, ka slepkavību statistikā ir izteiktas atšķirības pēc dzimumiem. Kopējā tendence liecina, ka vīrieši paveic lielāku slepkavību daļu, no kā cieš gan vīrieši, gan sievietes. Kaut gan pasaulē kopumā lielākā daļa slepkavību upuru ir vīrieši, no saviem intīmajiem partneriem vai ģimenes locekļiem pārsvarā mirst sievietes. Tātad sievietēm ir lielāks risks tikt noslepkavotām no vistuvāko cilvēku puses. Turklāt atšķirībā no pārējiem slepkavību veidiem, kuru apmērs pasaulē katru gadu svārstās, no partneriem vai ģimenes locekļiem nogalināto sieviešu skaits ir samērā nemainīgs, saglabājot reģionālas atšķirības. Sievietes arī īpaši cieš no citiem slepkavību veidiem, kas ir pārsvarā vērsti uz sievietēm, bet nav saistīti ar vardarbību ģimenē, piemēram, no slepkavībām, kas saistītas ar seksuālu vardarbību.

PVO pētījums „Vardarbības pret sievietēm globāls un reģionāls novērtējums” (2013)

Vēl viens pētījums par vardarbību pret sievietēm ir PVO veiktais pētījums „Vardarbības pret sievietēm globāls un reģionāls novērtējums. Intīmo partneru vardarbības un neparternu seksuālās vardarbības izplatība un ietekme uz veselību”,³¹ kas tika publicēts 2013.gadā. Šis pētījums ir pirmais mēģinājums apkopot globālus un reģionālus datus par intīmo partneru vardarbības (turpmāk – IPV) un neparternu seksuālās vardarbības izplatību, analizējot datus, kas iegūti vairākos iepriekšējos PVO reģionālajos pētījumos. Saskaņā ar iegūtajiem datiem katra trešā sieviete pasaulē savas dzīves laikā ir cietusi no partnera fiziskās un/vai seksuālās vardarbības vai neparterna seksuālās vardarbības.

Pētījumā secināts, ka sievietes, kuras pārcietušas partnera fizisku vai seksuālu vardarbību, saskārās ar nopietnākām veselības problēmām (piemēram, ir lielāka iespēja, ka šīm sievietēm dzims bērni ar zemu dzimšanas svaru; šīs sievietes divas reizes biežāk pieņems lēmumu veikt abortu, cietīs no depresijas, utt.).

ES apsekojums „Vardarbība pret sievietēm - ES mēroga apsekojums” (2014)

2014.gada martā FRA publicēja pētījumu „Vardarbība pret sievietēm - ES mēroga apsekojums”³², kas veikts 28 ES valstīs. Pētījuma rezultāti liecina, ka fizisku un/vai seksuālu vardarbību no esošā vai bijušā partnera savas dzīves laikā vidēji piedzīvojušas 22% sieviešu ES dalībvalstīs. Salīdzinot ar vidējiem

³⁰ Global Study on Homicide 2013, UN Office on Drugs and Crime

http://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf

³¹ Global and Regional Estimates of violence against women. Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence.

<http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/9789241564625/en/>

³² <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-main-results>; rezultāti ir pieejami arī latviski

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

ES rādītājiem, Latvijā vardarbības līmenis pret sievietēm ģimenēs ir augstāks. Fizisku un/vai seksuālu vardarbību no esošā vai bijušā partnera savas dzīves laikā Latvijā piedzīvoja 32% sievietes.

Vardarbības akti no partnera puses parasti atkārtojas vairākkārt un vardarbība izpaužas dažādos veidos. Pētījums apstiprināja, ka vardarbība ģimenē ir ilgstoša un bieži vien turpinās, arī sievietei šķiroties no partnera. Pusē no gadījumiem, kad sievietes aizgāja no sava partnera, vardarbība bija galvenais šķiršanās iemesls, bet vēl 19% gadījumu vardarbība sekmēja lēmumu izbeigt attiecības.

Pētījumā iegūtā informācija liecina, ka lielākā daļa vardarbībā cietušo sieviešu par pārdzīvoto neziņo ne policijai, ne cietušo atbalsta organizācijām. Tas nozīmē, ka vairākums sieviešu, kas ir cietušas no vardarbības, nenonāk tiesībsardzības sistēmas un citu dienestu redzeslokā.

PVO pētījums „Ziņojums par vardarbības novēršanas situāciju pasaulē, 2014”

Pētījumi arvien skaidrāk apliecina, ka vardarbīga uzvedība cilvēkos nav iedzimta, tā ir iemācīta socializācijas ietvaros un tādēļ, veicot mērķtiecīgus profilakses un intervences pasākumus, vardarbīgu uzvedību var novērst un mazināt. Viens no šādiem pētījumiem ir PVO „Ziņojums par vardarbības novēršanas situāciju pasaulē, 2014”³³. Ziņojums balstās uz datiem no 133 pasaules valstīm, aptverot 6,1 miljardu cilvēku, kas veido 88% no pasaules iedzīvotājiem. PVO pētīja gan letālu vardarbību, gan arī vardarbības neletālas sekas. Nāve ir tikai daļa no veselības un sociāla sloga, ko rada vardarbība. Sievietes, bērni un veci cilvēki lielākoties cieš no neletālas fiziskas, seksuālas un psiholoģiskas vardarbības. Piemēram, ceturtdaļa pieaugušo atzīst, ka bērnībā cietuši no fiziskas vardarbības; viena no piecām sievietēm atzīst, ka bērnībā cietusi no seksuālas vardarbības; viena no trīs sievietēm atzīst, ka kādā dzīves posmā cietusi no fiziskas vai seksuālas partnera vardarbības.

Dažādiem vardarbības veidiem ir kopējie riska faktori. Piemēram, ekonomiska nevienlīdzība, pārmērīga alkohola lietošana un nepareiza bērnu audzināšana ir riska faktori cietsirdībai pret bērniem, jauniešu vardarbībai un partnera un seksuālai vardarbībai pret sievietēm. Bērniem, kuri ir pamesti novārtā, tiek fiziski sodīti vai pakļauti seksuālai vardarbībai, ir lielāks risks iesaistīties agresīvajā un antisociālajā uzvedībā vēlāk savā dzīvē. Tāpat vardarbības izplatību ietekmē sociālie faktori: vāja valdība, likumu neievērošana, kultūras, sociālas un dzimumu normas, bezdarbs, ienākumu nevienlīdzība un dzimumu nelīdztiesība, ātras sociālas pārmaiņas, ierobežotas iespējas izglītoties. Kopā šie faktori veido vardarbības izplatībai labvēlīgu klimatu.

Balstoties uz zinātniskajiem pierādījumiem, PVO ir identificējis septiņas vardarbības novēršanas stratēģijas. Šīs stratēģijas var potenciāli mazināt

³³ http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/
LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

vairākus vardarbības veidus un samazināt varbūtību, ka indivīdi rīkosies agresīvi vai kļūs par vardarbības upuriem. Šīs stratēģijas ir: sekmēt drošas, uzticamas un stabilas vecāku un bērnu attiecības; attīstīt dzīves prasmes bērnos un jauniešos; samazināt alkohola pieejamību un pārmērīgu lietošanu; samazināt ieroču pieejamību; veicināt dzimumu līdztiesību, lai mazinātu vardarbību pret sievietēm; mainīt kultūras un sociālas normas, kas normalizē vardarbību; identificēt cietušos, sniegt viņiem atbalstu un aprūpi.

PVO pētījums „Traumas un vardarbība. Fakti”(2014)

Vēl viens 2014.gadā publicētais PVO pētījums ir veltīts faktiem par traumām un vardarbību³⁴. Pētījumā norādīts, ka traumas ir iemesls 9% no visiem nāves gadījumiem pasaulē, kas ir 1,7 reizēs vairāk nekā upuru skaits no HIV/AIDS, tuberkulozes un malārijas kopā. Nāves no infekcijas slimībām patlaban samazinās ātrāk nekā nāves no traumām un vardarbības. Pētījumā norādīts, ka no ievainojumiem un vardarbības vīrieši mirst gandrīz divas reizes vairāk. Turklāt desmitiem miljonu cilvēku cieš no traumu neletālām sekām, kuru ārstēšanai nepieciešama medicīniska palīdzība. Cietsirdībai pret bērniem, partnera vardarbībai un seksuālai vardarbībai ir it īpaši ļoti daudzas veselībai negatīvas sekas, kas parādās visas dzīves laikā. Partnera vardarbība un seksuāla vardarbība vairāk ietekmē sievietes. Pētījumā norādīts uz faktu, ka traumas un vardarbība ir novēršama. Ir vesela virkne preventīvu pasākumu, arī attiecībā uz starppersonu vardarbību, kas pierādīja savu efektivitāti un ir ekonomiski izdevīgi, lai traumas mazinātu. Šie pasākumi ir: attīstīt drošas un stabilas attiecības starp bērniem un vecākiem vai aprūpētājiem; dzīves prasmju attīstība bērnos un jauniešos; alkohola pieejamības un pārmērīgas lietošanas mazināšana; piekļuves ieročiem un nažiem samazināšana; dzimumu līdztiesības veicināšana, lai novērstu vardarbību pret sievietēm; kultūras un sociālo normu izmaiņas, kas atbalsta vardarbību; vardarbības mazināšana, identificējot cietušos un piedāvājot atbalsta un palīdzības pakalpojumus.

Eurobarometra speciālais ziņojums par dzimumu līdztiesību (2014)

Eurobarometra speciālajā ziņojumā par dzimumu līdztiesību³⁵ par dažādiem dzimumu līdztiesības aspektiem tika aptaujāti iedzīvotāji no visām ES valstīm. Pētījums veikts, ņemot vērā to, ka Eiropā vēl joprojām eksistē dzimumu nelīdztiesība. Piemēram, sievietes saņem vidēji par 16% mazāk nekā vīrieši visās ekonomikas sfērās; ir mazāka sieviešu pārstāvētība vadošajos amatos, tai skaitā lēmumu pieņemšanā politikā (sievietes ieņem tikai 27% vietu nacionālajos parlamentos un valdībās) un uzņēmumu valdēs (sievietes ieņem 18% vietu uzņēmumu valdēs); vardarbība pret sievietēm vēl joprojām ir aktuāls

³⁴ http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/149798/1/9789241508018_eng.pdf?ua=1&ua=1&ua=1

³⁵ Gender equality report. Special Eurobarometer 428, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_428_en.pdf LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

jautājums, jo apm. 20-25% sieviešu Eiropā cietušas no fiziskas vardarbības vismaz reizi savas dzīves laikā. Turklāt eksistējošie stereotipi par tradicionālajām dzimumlomām nozīmē, ka sievietes vēl joprojām veic disproporsionāli lielāku mājasdarbu daļu, daudz vairāk laika velta rūpēm par bērniem un veciem cilvēkiem.

Gandrīz visi eiropieši (94%) piekrīt, ka vīriešu un sieviešu līdztiesība ir pamattiesības, un ka dzimumu nelīdztiesības mazināšana ir nepieciešama, lai veidotu taisnīgāku sabiedrību. Tomēr Latvijā, Polijā, Igaunijā un Lietuvā ir vismazākais respondentu skaits, kuri piekrīt tam, ka līdztiesība starp vīriešiem un sievietēm ir pamattiesības (LV – 87%, PL – 87%, EE – 84%; LT- 80%).

Respondentiem cita starpā tika jautāts, kuras dzimumu nelīdztiesības problēmas nepieciešams risināt visātrāk. Visbiežāk (vidēji 59% aptaujāto) eiropieši bija norādījuši, ka pēc iespējas ātrāk ir jārisina vardarbības pret sievietēm problēma. Vērtējot atsevišķas dalībvalstis, arī Latvijas iedzīvotāji, kaut mazāk nekā vidēji ES, uzskatīja, ka vardarbības pret sievietēm jautājums būtu primāri risināms (50% aptaujāto). Jautāti par to, kas slēpjas aiz vārdiem „vardarbība pret sievietēm”, eiropieši visbiežāk atbildēja, ka tā ir seksuāla vardarbība (izvarošana, seksuāla uzņēmšanās, uz ko norādīja 60% aptaujāto) un vardarbība ģimenē (uz ko norādīja 57% aptaujāto). Mazāk aptaujāto pieminēja psiholoģisku vardarbību (37%), cilvēktirdzniecību (24%), kaitīgas prakses, tai skaitā FGM (23%). Latvijā mazāks iedzīvotāju skaits, nekā vidēji ES, norādīja uz seksuālu vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē kā vardarbības pret sievietēm formām - attiecīgi 51% un 48%. Vienlaikus psiholoģisku vardarbību un cilvēktirdzniecību aktualizēja lielāks Latvijas iedzīvotāju skaits nekā vidēji ES – attiecīgi 41% un 30%.

Attieksme pret dzimumu līdztiesības jautājumiem Latvijas sabiedrībā (2014)

Lai noskaidrotu dzimumu līdztiesības situāciju Latvijā un tās attīstības dinamiku, 2014.gadā tika veikta Latvijas pastāvīgo iedzīvotāju aptauja „Attieksme pret dzimumu līdztiesības jautājumiem sabiedrībā”³⁶. Šīs aptaujas rezultāti tika salīdzināti ar līdzīgas aptaujas datiem, kas veikta 2001.gadā. Rezultāti ļauj secināt, ka, salīdzinot ar laika periodu pirms 15 gadiem, praktiski nemainīgs ir palicis sabiedrības atbalsts viedoklim, ka dzimumu līdztiesība ģimenē ir iespējama – 2001.gadā atbalstu tam pāuda vairākums aptaujāto – 60,7%, bet 2014.gadā – 63,6% aptaujas dalībnieku. Tajā pašā laikā pētījums atklāj, ka piektā daļa aptaujas dalībnieku ir saskārušies ar dzimumu diskrimināciju sadzīves situācijās ģimenes dzīvē, uz ko biežāk norādījušas tieši sievietes (23,6%), savukārt vīrieši šādās situācijās ir nonākuši retāk (16,3%).

Saskaņā ar aptaujas rezultātiem, respondenti uzskata, ka sievietēm ir lielāka iespēja saskarties ar tādām sociālām problēmām kā nabadzība un vardarbība, savukārt vīriešiem – ar narkomāniju un alkoholismu. 73,6%

³⁶ http://www.sif.gov.lv/images/files/SIF/progress-lidzt/Dzimumu_lidztiesiba_Rezultatu_atskaite_09.2014.pdf
LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

respondentu skatījumā lielākas iespējas saskarties ar vardarbību ir sievietēm, 2,4% - vīriešiem, savukārt 19,3% respondentu vērtējumā dzimumam nav nozīmes šajā jautājumā³⁷. Salīdzinājumam, 2001.gadā 66.3% iedzīvotāju atbildēja, ka sievietēm ir lielākas iespējas saskarties ar vardarbību, bet 24,6% - ka atšķirību starp dzimumiem nav. Dzimumu dalījumā 80.4% sieviešu un 66.1% vīriešu uzskatīja, ka sievietēm ir lielākas iespējas saskarties ar vardarbību.

Jautājot konkrētāk par vardarbību ģimenē, nemainīgs pēdējo 15 gadu laikā ir palicis uzskats, ka ar vardarbību ģimenē visbiežāk sastopas tieši sievietes - lai arī 2014.gada aptaujas rezultāti norāda, ka nedaudz ir samazinājies to skaits, kas uzskata, ka ģimenē ar fizisku vardarbību visbiežāk var saskarties sievietes (2001.gadā - 49,3%, 2014.gadā - 39,7%), praktiski nemainīgs ir palicis aptaujāto skaits, kas uzskata, ka arī ar psiholoģisko vardarbību ģimenē var saskarties sievietes (34,5%). Viedokli, ka biežāk ar psiholoģisko vardarbību ģimenēs saskaras vīrieši, pārstāvēja 3,7% (2001.g. - 4,9%) aptaujas dalībnieku. 39,7% (2001.g. - 49,3%) aptaujas dalībnieku uzskata, ka sievietes arī biežāk saskaras ar fizisko vardarbību ģimenēs. Biežāk tā uzskatīja sievietes - 45,5%, retāk vīrieši - 33,4%. Salīdzinot ar 2001.gadu, ir samazinājies to cilvēku skaits, kas uzskata, ka ar fizisku vardarbību ģimenē biežāk saskaras sievietes (no 49.3% līdz 39.7%) un pieaudzis to cilvēku skaits, kas nav dzirdējuši par šādu situāciju savu paziņu lokā (no 33,4% līdz 41,5%).

Pētījumi par kaitīgām tradicionālajām praksēm, tai skaitā sieviešu dzimumorgānu kropļošanu (2015)

Arvien vairāk uzmanības tiek pievērsts pret sievietēm vērstām kaitīgām tradicionālajām praksēm, tai skaitā FGM. Starptautiskajos tiesību aktos FGM ir atzīts par vardarbības pret sievietēm un vardarbības pret bērnu veidu, jo tas ir ANO Bērnu tiesību konvencijas un Konvencijas par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu pārkāpums. Kopumā pasaulē FGM ir pārcietušas vismaz 120 miljoni sieviešu un katru gadu šī procedūra tiek veikta vismaz 3 milj. sieviešu³⁸. Par FGM īpaša riska valstīm (valstis, kurās FGM tiek plaši izplatīta un praktizēta) tiek atzītas 29 Āfrikas, Tuvo Austrumu un Āzijas valstis. Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts (turpmāk - EIGE) veica vairākus pētījumus ar mērķi novērtēt sieviešu un meiteņu skaitu ES, kurām pastāv FGM risks³⁹. 13 ES dalībvalstīs FGM tiek krimināli sodīta. Latvijas Krimināllikumā (turpmāk - KL) nav speciālā panta šīs darbības kvalificēšanai. Saskaņā ar šī pētījuma aplēsēm Latvijā varētu būt ne vairāk kā 10 sieviešu un meiteņu no FGM riska valstīm.

³⁷ Jāpiezīmē, ka šajā aptaujā netika norādīts uz kādu konkrētu vardarbības veidu.

³⁸ <http://www.who.int/reproductivehealth/topics/fgm/en/>

³⁹ Estimation of girls at risk of female genital mutilation in the European Union, 2015

http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/MH0215093ENN_Web.pdf

Female genital mutilation in the European Union and Croatia, 2013 <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/female-genital-mutilation-european-union-and-croatia-report>

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Dzimumu līdztiesības indeksa ziņojums 2015

2015.gadā EIGE publicēja kārtējo Dzimumu līdztiesības indeksa ziņojumu⁴⁰. Dzimumu līdztiesības mērīšana ir neatņemama efektīvas politikas veidošanas sastāvdaļa, un tās mērķis ir izvērtēt dažādu politikas pasākumu ietekmi uz sievietēm un vīriešiem. Vardarbības pret sievietēm bloks dzimumu līdztiesības indeksā iekļauts kā pavadoša tēma, jo tā nefokusējas uz atšķirību mazināšanu starp vīriešiem un sievietēm, bet gan uz to, lai mazinātu vardarbību pret sievietēm kopumā.

Atzīstot, ka statistikas dati ES dalībvalstīs ir nepietiekami, lai veiktu pilnvērtīgu situācijas statistisku analīzi, Dzimumu līdztiesības indeksa ziņojumā pētīti faktori, kas sekmē cietušos ziņot par vardarbību. Ziņošanu par vardarbību var ietekmēt vairāki faktori. Tie var būt individuālie faktori, piemēram cietušās kauna sajuta, nezināšana, sevis vainošana vai bailes. Tie var būt arī metodoloģiskie faktori, piemēram, izvēlēta datu apkopošanas metode, konfidencialitāte un drošība. Ziņošana ir saistīta arī ar sociālajiem faktoriem kā kultūras un sociālas normas, vērtības, tai skaitā sabiedrības attieksme pret vardarbību pret sievietēm un apzināšanās par citiem vardarbības pret sievietēm gadījumiem savā sociālajā vidē.

Pētījumā tika secināts, ka tajās valstīs, kur dzimumu līdztiesība ir augstāka, sievietes vairāk tiecas atklāt notikušo vardarbību. Mazāks reģistrēto vardarbības gadījumu skaits ne obligāti nozīmē to, ka vardarbības līmenis arī ir zemāks, bet drīzāk var nozīmēt, ka sabiedrības attieksme pret vardarbību pret sievietēm kavē ziņošanu par vardarbību. Vardarbība ģimenē tiek uzskatīta par mazāk pieņemamu tajās valstīs, kur dzimumu līdztiesība ir augstāka, un otrādi – jo lielāka iedzīvotāju daļa uzskata, ka vardarbība ģimenē ir pieņemama visos vai noteiktajos gadījumos, jo zemāka tajā dalībvalstī ir dzimumu līdztiesība. Līdz ar to tur, kur vardarbība ģimenē tiek uzskatīta par pieņemamu, mazāk sieviešu atklāj vardarbības pieredzi. Savukārt tur, kur dzimumu līdztiesība ir augstāka, cilvēki vairāk apzinās vardarbību ģimenē un savā sociālajā vidē. Arī tas, vai cilvēki uzticas tiesībsargājošām iestādēm, ietekmē to, vai sievietes ziņo par piedzīvotu vardarbību. Pētījums parādīja, ka valstīs, kur dzimumu līdztiesības līmenis ir augstāks, cilvēki vairāk uzticas tiesībsargājošām iestādēm. Tajās valstīs, kur cilvēki vairāk uzticas tiesībsargājošām iestādēm, ir arī augstāks reģistrēto vardarbības gadījumu skaits.

⁴⁰ <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/gender-equality-index-2015-measuring-gender-equality-european-union-2005-2012-report>

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Pekina+20: Ceturtais pārskats par Pekinas rīcības platformas ieviešanu ES dalībvalstīs (2015)

Pārskats⁴¹ ir publicēts 2015.gadā un tajā apskatīts ES dalībvalstu progress, ieviešot Pekinas rīcības platformā ietvertos mērķus, tai skaitā mērķi attiecībā uz vardarbības pret sievietēm mazināšanu (*Area D*).

Vardarbības ģimenē novēršana: labo prakšu apkopojums (2015)

Pētījumā⁴² apskatītas 759 dažādas metodes un instrumenti, ko ES dalībvalstīs izmanto vardarbības ģimenē novēršanai. Tiek skatīti labās prakses piemēri trijās jomās: par speciālistu apmācībām vardarbības ģimenē novēršanai; par sabiedrības izglītošanas kampaņām un atbalsta pasākumiem. Pētījumā ir detalizēti aprakstītas arī vairākas izvēlētas metodes, ko pētnieki atzina par efektīvām pārņemšanai arī citās valstīs.

Pētījums „Attieksme pret vardarbību pret sievietēm ES” (2015)

Sabiedrības attieksme pret vardarbību pret sievietēm atspoguļo sabiedrības normas, kas spēlē nozīmīgu lomu sociālā klimata izveidē, kurā šī vardarbība notiek. Eiropas ekspertu tīkla par dzimumu līdztiesību (ENEGE) 2015.gadā veiktais pētījums atklāj, ka vardarbība pret sievietēm joprojām ir liela sociāla, sabiedrības veselības un cilvēktiesību problēma ES⁴³. Pētījums aptvēra 40 aptaujas, kas tika veiktas 19 valstīs 5 gadu laikā, kopumā analizējot 85000 ES iedzīvotāju viedokļus – tostarp, Latvijas. Tika atklāts, ka salīdzinoši liels respondentu skaits (arī upuru vidū) uztvēra vardarbību kā normu, piemēram, aizvainojošu vārdu lietošana, sišana, kontrolēšana vai piespiedu sekss. Tas liecina, ka uzskati par to, ka vardarbība pret sievietēm ir normāla, joprojām pastāv.

Alkohola un narkotiku lietošanu vairums respondentu un speciālistu uzskatīja par galvenajiem vardarbību pret sievietēm veicinošiem individuāliem faktoriem, taču upuru un vardarbības veicēju vidū šis uzskats nebija tik izplatīts. Saskarsme ar vardarbību bērībā bija viens no visbiežāk minētajiem iemesliem tam, kas rada pamatu turpmākai vardarbībai (fiziskai un seksuālai) pret sievietēm. Savstarpējās attiecības – strīdi un kautiņi starp intīmajiem partneriem – un stresa pilni notikumi – darba zaudēšana vai finansiālas problēmas – tika minēti kā papildus iemesli, kādēļ notiek vardarbība pret sievietēm. Sociālo un kultūras faktoru kontekstā respondenti uzskatīja, ka vardarbību pret sievietēm rada kultūras vai sabiedrības normas, dzimumu stereotipi.

Visās valstīs, par kurām bija pieejami dati, bija vērojams satraucoši liels skaits respondentu, kuriem bija raksturīga upuri vainojoša attieksme. Upura vainošana bija izteikta arī seksuālas vardarbības un izvarošanas kontekstā, un

⁴¹ <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/MH0414886ENN.PDF>;
http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/D_MH0415022ENC.pdf

⁴² <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/preventing-domestic-violence-good-practices>

⁴³ http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/documents/151125_attitudes_enege_report_en.pdf

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

visbiežāk šos uzskatus atklāja vecāki, mazāk izglītoti vīrieši no minoritāšu grupām, taču kopumā upuri vainojoša attieksme ir novērojama arī citās sociodemogrāfiskajās grupās, kā arī sieviešu vidū.

Izpratne par upuriem pieejamo palīdzību bieži vien aprobežojas ar zināšanām par krīzes centru esamību, taču ir ierobežota par citiem pakalpojumiem un resursiem. Sociodemogrāfiskās atšķirības korelēja arī ar uzskatiem par to, ko būtu jāiesaka darīt sievietei, kas piedzīvojusi vardarbību, taču visbiežākais viedoklis bija – aicināt sazināties ar policiju. Vairums respondentu atklāja, ka dod priekšroku neiejaukties situācijā, kad vērojama vardarbība pret sievietēm, paužot, ka „tā nav mana darīšana” vai „tā ir privāta lieta”.

ANO speciālā ziņotāja par vardarbību pret sievietēm, tās cēloņiem un sekām ziņojums (2015)

Ikgadējā ziņojumā⁴⁴ apskatītas trīs reģionālas cilvēktiesību sistēmas – Āfrikas, Amerikas un Eiropas reģionu izstrādātie un saistošie instrumenti sieviešu cilvēktiesību aizsardzībai, tai skaitā Eiropas Padomes Stambulas konvencija un Visamerikas konvencija vardarbības pret sievietēm novēršanai, sodīšanai un izkaušanai (Belém do Pará konvencija).

Ziņojumā aicināts izvērtēt iespēju izveidot saistošu ANO instrumentu vardarbības pret sievietēm un meitenēm jomā un īpašu uzraudzības institūciju. Šāda instrumenta izveide nodrošinātu dalībvalstu atbildību pret tiesiski saistošajiem standartiem, kā arī nodrošinātu tiesisku rāmi sieviešu un meiteņu aizsardzībai visā pasaulē.

Policijas darbinieku un kandidātu darbam Valsts policijā izpratne un attieksme pret vardarbību ģimenē (2015)

Lai noskaidrotu policijas darbinieku attieksmi pret vardarbību ģimenē, 2015.gadā Valsts policija veica pētījumu „Policijas darbinieku un kandidātu darbam Valsts policijā izpratne un attieksme pret vardarbību ģimenē”⁴⁵. Pētījums tika veikts, piedāvājot respondentiem gadījuma aprakstu⁴⁶ un lūdzot novērtēt policijas darbinieku konkrētu rīcību darbā ar vardarbību ģimenē.

⁴⁴ <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/SRWomen/Pages/AnnualReports.aspx>

⁴⁵ http://www.lm.gov.lv/upload/prezentacija2/petijums_griskina.pdf

⁴⁶ Situācija: „Aizbraucām uz ģimenes skandālu. Kāds kādam zilumu uzsis. Pirmais, ko mēs darām – noskaidrojam, cik ilgi jau dzīvo kopā. Nu nevar būt tā, ka 30 gadus dzīvo kopā, un tagad viņš pirmo reizi uzsis zilumu, noteikti tad tādi gadījumi ir bijuši pirms tam, konflikts noteikti ir ielaists pašā sākumā. Tātad bijām aizbraukuši, cilvēki jau kādus 25 gadus dzīvo kopā. Vīrietis bija iedzēris, tas konfliktu vēl vairāk saasina. Vīrietis bija tai sievietei iesitis, viņa blāuj – savāciet viņu! Rakstīšot visus iesniegumus, ko vajadzēs. Prasu, vai agrāk šādi konflikti arī ir bijuši, saka, ka jā. Vai esot rakstījusi iesniegumus – arī jā. Ar ko tie iesniegumu beigušies – ne ar ko, jo otrā vai trešajā dienā viņa vienmēr iet tos iesniegumus izņemt. Aprunājos es ar sievieti, pārinieks otrā istabā ar to vīrieti. Beigās nonācām pie secinājuma, ka iesniegumu viņa tagad nerakstīs, aizies pastaigāt, kamēr viņam reibums iziet, tātad izšķīrām viņus – viens paliek mājās, otrs iet ārā. Vismaz tajā dienā nevienu vairāk nesauca uz to adresi.”

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Pētījumā tika iesaistīti cilvēki, kas jau strādā policijā, gan arī tie, kuri vēlas uzsākt darbu tajā.

Gan respondenti, kuri bija vai ir saistīti ar policijas darbu, gan respondenti bez darba pieredzes policijā pārsvarā piedāvātajā situācijā aprakstīto policistu rīcību vērtēja kā pareizu vai daļēji pareizu. Tomēr psihologu, pētījuma autoru, skatījumā, šajā piedāvātajā situācijā aprakstīta policistu rīcība ir traktējama kā nepareiza, jo policijas darbinieki ir pieļāvuši vairākās būtiskas kļūdas: nav pieņēmuši no cietušās personas iesniegumu; visdrīzāk mēģinājuši atrunāt cietušo no iesnieguma uzrakstīšanas; nav pamanījuši nopietnus potenciālus riskus (līdz pat letālam iznākamam); izlikuši cietušo uz ielas, kas nav ne taisnīgs, ne drošs risinājums; nav parūpējušies par tālāko šīs situācijas kontroli.

Tādēļ pētījuma autori secinājuši, ka respondentu (gan ar pieredzi policijas darbā vai mācībās, gan bez tās) izpratne par vardarbības ģimenē specifiku un profesionālu policista rīcību šādos gadījumos ir ierobežota un nepietiekama. Abu grupu pētījuma respondentiem profesionāli iesaistīties vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā traucē pastāvošie stereotipi par šo parādību, bezspēcības izjūta, konkrētas stratēģijas policijas darbam ar šādām situācijām trūkums. Respondentu atbildes liecināja par izplatītiem kļūdainiem priekšstatiem par vardarbību ģimenē: ja dzīvo jau 25 gadus kopā, tātad sievieti viss apmierina; policisti būtu jāiesaista, ja ir noticis kas nopietnāks; pieaugušos cilvēkus pāraudzināt nav iespējams; situāciju var normalizēt ar izrunāšanos. Turklāt pētījuma autori secināja, ka pārsvarā cilvēki risinājumus saredz vāji, nereti sastopamas piezīmes „pieredze rāda, ka šajās ģimenēs parasti nekas nemainās”.

Eurobarometra ziņojums: „Ar dzimumu saistīta vardarbība” (2016)

2010. un 2016. gadā *Eurobarometrs* veica ES iedzīvotāju aptaujas par ar dzimumu saistītu vardarbību⁴⁷. Šīs divas aptaujas, kurās lielāka daļa jautājumu atkārtojas, ļauj salīdzināt situāciju dažādās valstīs un tās izmaiņas sešu gadu periodā.

Latvijā, līdzās Rumānijai un Bulgārijai, ir vislielākais iedzīvotāju skaits, kuri uzskata, ka vardarbība ģimenē ir privāta lieta, un tā jārisina ģimenes lokā – šādi uzskata 31% iedzīvotāju. ES kopumā 15% respondentu piekrīt, ka vardarbība ģimene ir privāta lieta un tā jārisina ģimenes ietvaros. Sešu gadu laikā Latvijā nav mainījusies iedzīvotāju attieksme pret vardarbību pret sievietēm, un tikai 64% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka vardarbība ģimenē pret sievietēm ir nepieļaujama un tai vienmēr jābūt sodāmai. ES šādi uzskata vidēji 84% iedzīvotāju.

Eurobarometra 2016. gadā publicētās aptaujas dati parāda arī, ka Latvijā katrs trešais (36%) pazīst sievieti vai vīrieti, kas bijis vardarbības ģimenē upuris. Tomēr vēl joprojām gan pašiem cietušajiem, gan līdzcivīkiem trūkst

47

<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2115>

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

informācijas par to, kur vērsties pēc palīdzības šādos gadījumos – tikai puse no iedzīvotājiem (54%) kaut ko zina par atbalsta dienestiem sievietēm, kuras cietušas no vardarbības ģimenē.

Gandrīz visi ES iedzīvotāji (96%) uzskata, ka vardarbība ģimenē ir nepieņemama, un 2% uzskata, ka tā var būt pieņemama noteiktos apstākļos. Vairākums (84%) uzskata, ka vardarbība ģimenē ir nepieņemama un tai jābūt vienmēr sodāmai, bet 12% uzskata, ka tā nav pieņemama, bet tai ne vienmēr jābūt sodāmai. Latvijā pēdējo 6 gadu laikā uzskati nav būtiski mainījušies. 30% uzskata, ka vardarbība ģimenē ir nepieņemama, bet tai nav jābūt vienmēr sodāmai.

Vidēji trīs ceturtdaļas (74%) ES iedzīvotāju uzskata, ka vardarbība pret sievietēm ģimenē ir bieža viņu valstī, turklāt sievietes atzīst šo problēmu biežāk nekā vīrieši (81% un 68%). Latvijā šādi uzskata 58% iedzīvotāju. Salīdzinot ar 2010.gada aptauju, par 15% samazinājies to iedzīvotāju skaits, kuri uzskata, ka vardarbība pret sievietēm ģimenē ir bieža parādība.

Gandrīz ceturtdaļa (24%) respondentu ES valstīs pazīst kādu no ģimenes vai draugu loka, kas ir cietis no vardarbības ģimenē, 18% pazīst kādu no kaimiņiem vai tuvākas apkārtnes, 10% pazīst kādu darbā vai mācību vietā. Latvijā katrs piektais (20%) savu draugu vai ģimenes lokā pazīst sievieti, kas cietusi no vardarbības ģimenē un katrs trešais (36%) pazīst sievieti vai vīrieti savu kaimiņu vai tuvākajā apkārtnē, kas cietuši no vardarbības ģimenē.

Kaut gan respondenti Latvijā ir starp tiem, kuri bieži pazīst kādu no vardarbības ģimenē cietušajiem, tomēr salīdzinoši neliels skaits uzskata, ka vardarbība ģimenē ir izplatīta problēma.

Vidēji 74% iedzīvotāju ES valstīs zina par atbalsta pakalpojumiem cietušām sievietēm, tomēr atšķirīgas dalībvalstu vidū ir ļoti lielas – no 97% Zviedrijā līdz 22% Rumānijā. Turklāt zināšanas par atbalsta pakalpojumiem ir augstākas tiem iedzīvotājiem, kuri lieto internetu. Latvijā tikai puse (54%) no respondentiem zina par pieejamiem atbalsta pakalpojumiem sievietēm.

Lielāka daļa respondentu ES valstīs uzskata, ka šādas minētās darbības ir nepareizas un tās ir vai tām ir jābūt prettiesiskām: partnera piespiešana stāties seksuālās attiecībās (86%); nevēlamu seksuāla rakstura ziņu vai e-pastu sūtīšana (80%); partnera kontrolēšana dažādos veidos (78%); pieskaršanās kolēģim nevēlamā vai nepienācīgā veidā (79%).

Latvijā 21% respondentu uzskata, ka partnera piespiešanai stāties seksuālajās attiecībās nevajadzētu būt sodāmai. 26% uzskata, ka nevēlamu seksuāla rakstura ziņu vai e-pastu sūtīšanai nevajadzētu būt prettiesiskai.

Gandrīz trešā daļa (31%) respondentu ES valstīs uzskata, ka sievietes biežāk izvaro svešinieki, nevis viņām pazīstamas personas; piektā daļa (22%) uzskata, ka sievietes bieži izdomā vai pārspīlē apgalvojumus par izvarošanu; 17% piekrīt tam, ka vardarbību pret sievietēm bieži izprovocē pašas sievietes. Latvijā šiem mītiem piekrīt lielāks respondentu skaits, nekā vidēji ES: 39% uzskata, ka sievietes biežāk izvaro svešinieki, nevis viņām pazīstamas personas; tāpat 39%

uzskata, ka sievietes bieži izdomā vai pārspilē apgalvojumus par izvarošanu; un vairāk nekā puse (57%) uzskata, ka sievietes pašas izprovocē vardarbību.

Vidēji katrs desmitais respondents ES valstīs piekrīt, ka dzimumakta veikšanu bez piekrišanas var attaisnot gadījumā, ja persona ir piedzērusies (12%), brīvprātīgi dodas ar kādu uz mājām (11%); valkā izaicinošas vai seksīgas drēbes (10%); fiziski nepretojas vai nesaka „nē” (10%). Lielākoties šiem apgalvojumiem piekrīt tie respondenti, kuri kopumā uzskata, ka vardarbība ģimenē ir pieļaujama.

Latvijā šie rādītāji ir augstāki nekā vidēji: 20% uzskata, ka dzimumattiecības bez piekrišanas ir attaisnojamas, ja persona ir piedzērusies; 20% uzskata, ka tās attaisnojamas, ja persona devusies kopā ar kādu uz mājām; 16% uzskata, ka tas ir attaisnojams, ja persona valkā izaicinošas vai seksīgas drēbes. Kopumā 38% respondentu uzskata, vai minētās vai līdzīgās situācijas var attaisnot dzimumaktu bez piekrišanas.

Aptaujas rezultāti parādīja, ka kopumā ES valstīs iedzīvotāji vispārēji piekrīt tam, ka vardarbība ģimenē, seksuāla uzmākšanās un citi ar dzimumu saistīti vardarbības veidi ir nepieļaujami un nepareizi. Vienlaikus ir atšķirīgs viedoklis par to, vai visiem ar dzimumu saistītiem vardarbības aktiem ir jābūt sodāmiem. Iedzīvotāju attieksmē pret vardarbību ir vērojamas būtiskas atšķirības dalībvalstu vidū. Ir vērojamas arī atšķirības starp sievietēm un vīriešiem, sievietes vairāk nekā vīrieši apzinās vardarbības ģimenē problēmu (81% un 68%) un seksuālu uzmākšanos (76% un 65%), tāpat sievietes biežāk uzskata, ka vardarbības ģimenē aktiem ir jābūt sodāmiem. Mājsaimnieces un viena vecāka mājsaimniecības biežāk nekā respondenti kopumā uzskata, ka vardarbība pret sievietēm ģimenē ir bieži izplatīta parādība.

Īsumā:

Kaut gan pasaulē kopumā lielāka daļa slepkavību upuri ir vīrieši, no saviem intimajiem partneriem un ģimenes locekļiem pārsvarā mirst sievietes. Sievietēm ir lielāks risks būt noslepkavotam no tuvāko cilvēku puses

Vardarbība ģimenē vēl joprojām ir dominējoša, kaut gan bieži vien slēpta, vardarbības pret sievietēm forma, kas skar visu sociālo slāņu sievietes visā pasaulē

Katra trešā sieviete pasaulē savas dzīves laikā ir cietusi no partnera fiziskās un/ vai seksuālas vardarbības vai nepartnera seksuālas vardarbības

Eiropā 28% no visām slepkavībām ir intīmo partneru vai ģimenes locekļu paveiktas slepkavības

Vardarbība pret sievietēm ietekmē ne tikai tās cietušās, pret kurām tā ir vērstā, bet tai ir arī tālejošas sekas uz viņu bērniem, turklāt tai ir negatīva ietekme uz sabiedrību kā tādu

Lielāka daļa vardarbībā cietušo sieviešu par pārdzīvoto neziņo ne policijai, ne cietušo atbalsta organizācijām. Vairāk par piedzīvoto vardarbību ziņo tajās valstīs, kurās ir lielāka dzimumu līdztiesība

Vardarbība ir iemesls apmēram pusei no šķiršanas gadījumiem ES. No vardarbības cietušās sievietes divas reizes biežāk pieņem lēmumu veikt abortu

Latvijas iedzīvotājiem ir viens no augstākajiem tolerances līmeņiem ES valstu vidū, un sešu gadu laikā šī situācija nav mainījies

Pētījumi par vardarbību pret bērniem

Eiropas ziņojums par cietsirdīgas izturēšanās pret bērniem novēršanu (2013)

PVO pētījumā par vardarbību pret bērniem „Eiropas ziņojums par cietsirdīgas izturēšanās pret bērniem novēršanu”⁴⁸ ir apskatīta situācija Eiropas reģionā,⁴⁹ secinot, ka: katru gadu vardarbīgas izturēšanas dēļ reģionā mirst apmēram 850 bērni līdz 15 gadu vecumam; vardarbīga izturēšanās ir izplatīta (no seksuālas vardarbības cieš 18 miljoni bērnu; no fiziskas vardarbības cieš 44 miljoni bērnu; no emocionālas vardarbības cieš 55 miljoni bērnu), bet tā bieži vien nenonāk bērnu tiesību aizsardzības iestāžu redzeslokā; seksuālas vardarbības izplatības procents ir 9,6% (13,4% meiteņu vidū un 5,7% zēnu vidū), fiziskas un emocionālas vardarbības izplatības apmērs ir attiecīgi 22,9% un 29,1%, bez būtiskām atšķirībām pēc dzimuma; vardarbīga izturēšanās noved pie fiziskas un psihiskas veselības problēmām un sociālajām sekām (kognitīvie traucējumi, depresija, gremošanas sistēmas traucējumi, uzvedības traucējumi, pašnāvības mēģinājumi un pašnāvības, narkotisko vielu lietošana, riskanta seksuāla uzvedība, aptaukošanās un citas neinfekcijas saslimstības), tā kļūst par šķērslī izglītības ieguvei un veiksmīgai nodarbinātībai.

Pētījumā ir arī norādīts, ka gados jauni, vientuļie vecāki, ar zemu izglītības līmeni un zemiem ienākumiem ir vairāk tendēti uz cietsirdīgu izturēšanos pret saviem bērniem. Savukārt sabiedrības normas, kas attaisno bērnu fizisku sodīšanu, augsts ekonomiskās nevienlīdzības līmenis, stress, ko rada finanšu resursu nepietiekamība, kā arī nesakārtots tiesiskais regulējums arī ir riska faktori, kas palielina iespēju, ka bērns varētu ciest no cietsirdības.

Ziņojumā uzsvērts, ka cietsirdīga izturēšanās pret bērniem ir novēršama, turklāt profilakse dod lielāku ekonomisko efektivitāti kā darbs ar vardarbības radītajām sekām. Piemēram, ģimeņu apmeklēšanas (patronāžas) programmas un programmas vecāku iemaņu pilnveidošanai palīdz novērst cietsirdīgu izturēšanos pret bērniem. Šādas programmas ievērojami palīdz ietaupīt arī izdevumus: 5,7 eiro tiek ietaupīti uz katru eiro, kas tiek iztērēts ģimeņu patronāžas programmām, 17 eiro tiek ietaupīti uz katru eiro, kas tiek iztērēts uz vecāku izglītošanas programmām un pirmsskolas izglītības programmām.

UNICEF pētījums „Paslēpti uz līdzenas vietas. Vardarbības pret bērniem statistika analīze” (2014)

UNICEF ziņojumā⁵⁰ apkopoti dati par dažādām vardarbības pret bērniem formām no 190 pasaules valstīm, uzsvērts, ka starppersonu vardarbībai visās tās

⁴⁸ http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0019/217018/European-Report-on-Preventing-Child-Maltreatment.pdf

⁴⁹ PVO Eiropas reģionā ietilpst 53 valstis, tai skaitā, visas ES dalībvalstis un kandidātvalstis, Krievija, Izraēla, u.c.

⁵⁰ Hidden in plain sight. A statistical analysis of violence against children, http://www.unicef.org/publications/index_74865.html

formās ir graujoša ietekme uz bērniem. Vardarbība grauj bērnu nākotnes potenciālu un bojā viņu fizisku, psiholoģisku un emocionālu labklājību.

Vardarbības veidi bērna dzīvē mainās līdz ar bērna vecumu, tāpat kā mainās vardarbības iespējamās sekas. UNICEF atzīmē, ka līdz ar vecumu parādās jaunas vardarbības pret bērniem formas. Tomēr potenciāli visnegatīvākā vardarbības ietekme ir bērnu jaunākajā vecumā. Pētnieki izdala vardarbību perinatālajā periodā un tūlīt pēc dzimšanas, agrīnajā bērnībā, pirmskolas vecumā, skolas vecumā un pusaudžu gados. Vardarbības pieredze var ietekmēt vēl nedzimušo bērnu, jo pieaugot mātes stresa hormonam grūtniecības laikā, palēninās augļa attīstība un vāji attīstās smadzenes, var pārtraukt grūtniecību vai piedzimt nedzīvs bērns. Pēc piedzimšanas mazie bērni var būt pakļauti vardarbības riskam no primārā aprūpētāja un citiem ģimenes locekļiem. Turklāt bērnus var ievainot nejauši, vērsot vardarbību pret viņu mātēm, vai arī apzināti, lai māti sāpinātu. Toksiskais stress, kas notiek tad, kad bērni pakļauti ilgstošai, stiprai un biežai negatīvai ietekmei var traucēt smadzeņu attīstību, palielinot attīstības aiztures risku, kā arī ar stresu saistītu slimību attīstību – sirds slimības, atkarību izraisošu vielu lietošanu un depresiju vēlāk dzīvē. Bērni 5 - 9 gadu vecumā vairāk tiek pakļauti vardarbīgiem sodiem nekā vecākie bērni. Uzsākot gaitas izglītības iestādē, pieaug starppersonu vardarbības risks, piemēram, skolasbiedru ņirgāšanās, seksuāla uzmākšanās un vardarbība ceļā uz un no skolas. Pusaudžu gados bērni kļūst vairāk ievainojami pret tādām vardarbības formām, kas saistītas ar seksualitāti. Daudzām meitenēm pirmā seksuāla pieredze ir negribēta vai pat piespiedu. Šajā laikā pusaudži arī vairāk iesaistās riska uzvedībā, kā atkarību izraisošu vielu lietošana un riskanta seksuāla uzvedība, kas palielina viņu ievainojamību.

Vardarbības pieredzei bērnībā ir nopietnas sekas uz bērnu mācību sasniegumiem. Bērniem, kas cietuši no vardarbības, ir lielāks risks atbirt no izglītības iestādēm, kā arī ir biežāk novērojama mācību stundu neapmeklēšana. Turklāt bērni, kuri cietuši no vardarbības, retāk mēģina iegūt augstāko izglītību. Bērni ar vardarbības pieredzi biežāk mācās speciālajās izglītības iestādēs, salīdzinot ar bērniem ar līdzīgu veselības stāvokli bez vardarbības pieredzes. Bērniem, kas pakļauti vardarbībai, biežāk ir problemātiska uzvedība skolā.

Dati arī norāda, ka sievietes un vīrieši, kas bērnībā cietuši no seksuālas vardarbības, kas saistīta ar iekļūšanu cietušā ķermenī, divas reizes biežāk izdara pašnāvības mēģinājumu nekā tie cilvēki, kas bērnībā nav cietuši.

Vardarbības pret bērniem dēļ rodas arī ekonomiski zaudējumi. Tie ir zaudējumi gan pašam indivīdam, gan tautsaimniecībai kopumā. Piemēram, bērni ar vardarbības pieredzi viņu turpmākajā pieaugušo dzīvē ir retāk nodarbināti, viņiem retāk pieder īpašums, un viņu vidēji gada ienākumi ir zemāki nekā cilvēkiem, kuriem nebija vardarbības pieredzes. Turklāt sievietēm negatīvas vardarbības sekas izpaužas dramatiskāk nekā vīriešiem. Vecumam pieaugot, negatīvas atšķirības nodarbinātības jomā starp vīriešiem ar vardarbības pieredzi

bērnībā un bez šādas pieredzes mazinās. Savukārt sievietēm šādas atšķirības saglabājas arī trīsdesmit un četrdesmit gadu vecumā.

Sabiedrības līmenī vardarbībai pret bērniem ir tiešas un netiešas izmaksas paaugstinātu sociālo izdevumu dēļ un zaudētās ekonomiskas produktivitātes dēļ. Tiešas vardarbības izmaksas veidojas sniegtās medicīniskās palīdzības, bērnu tiesību aizsardzības iestāžu un tiesībsargājošo iestāžu darbības dēļ, savukārt netiešas izmaksas veidojas saistībā ar speciālu izglītību, agrīno intervenci, veselības aprūpi, bērnu likumpārkāpumiem, izmaksām saistībā ar likumpārkāpumiem pieaugušo vecumā, zemāku darba produktivitāti.

FRA pētījums „Vardarbība pret bērniem ar īpašām vajadzībām” (2015)

Ir bērnu grupas, kas ir pakļautas lielākam vardarbības riskam. Tas attiecas arī uz bērniem ar īpašām vajadzībām. 2015.gadā publicētajā FRA pētījumā par vardarbību pret bērniem ar īpašām vajadzībām⁵¹ uzsvērts, ka bērniem ar īpašām vajadzībām ir būtiski šķēršļi, lai viņu pamattiesības tiktu ievērotas. Bērni ar īpašām vajadzībām biežāk var kļūt var vardarbības upuriem dažādās vietās, gan skolā, gan mājās, gan institūcijās. Bērni ar īpašām vajadzībām bieži cieš no vardarbības, kas saistīta ar viņu invaliditāti. Tā ir vardarbība, kas motivēta ar aizspriedumiem pret invaliditāti, izolēšana, seksuāla vardarbība, pārlika zāļu lietošana.

Pētījumi par preventīvo pasākumu efektivitāti vardarbības pret bērniem mazināšanai (2015)

Pēdējos gados publicēti vairāki pētījumi par dažādu preventīvo pasākumu efektivitāti⁵², parādot, ka ir daudzveidīgs pasākumu klāsts, kas palīdz novērst vardarbību pret bērniem. Pierādīta efektivitāte programmām, kuru mērķis ir izglītēt vecākus par nevardarbīgu bērnu audzināšanu un bērnu kratīšanas negatīvajām sekām, medicīnas darbinieku patronāžām, kas notiek ilgākā laika posmā pēc bērna piedzimšanas (līdz pat 2 gadiem), bērnu izglītošanu par iespēju atpazīt pret sevi vērstu seksuālu vardarbību, speciālistu apmācības par vardarbības riska izvērtēšanu un ziņošanu par vardarbību, bērnu fiziskas sodīšanas aizliegums.

⁵¹ http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2015-violence-against-children-with-disabilities_en.pdf

⁵² Preventing violence: Evaluating outcomes of parenting programmes
http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85994/1/9789241505956_eng.pdf

Tackling violence against children in Europe. The way forward
<http://www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/Engelstalige%20rapporten/2015TacklingviolenceagainatchildreninEurope.pdf>

Implementing child maltreatment prevention programmes: what the experts say
http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0009/289602/Maltreatment_web.pdf?ua=1

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Tiesībsarga pētījums par vardarbības izplatību pret bērniem Latvijā (2015)

Tiesībsarga pētījums par vardarbības pret bērniem izplatību Latvijā⁵³ veikts, aptaujājot 1552 respondentus (500 5.-12.klases bērnus), 517 bērnu vecākus un aizbildņus, 535 vispārīzglītojošo skolu pedagogu. Tika secināts, ka vairākums bērnu vecāku un skolotāju atpazīst fiziskas, emocionālas un seksuālas vardarbības formas, vairums atpazīst arī novārtā pamešanu. Gandrīz puse (47%) bērnu atzīst, ka ir izjutuši vardarbību pret sevi. Izplatītākās vardarbības pret bērnu formas ir: apsaukšana, lamāšana, pazemošana vai kliegšana uz bērnu (56%); draudēšana nodarīt bērnam fiziskas sāpes (bet tas netiek darīts) (46%); ieplaukšana, grūšana, iesišana vai iekniebšana (37%), pēršana (33%). Bērnu, kas jebkad ir tikuši nopērti, vidū puse pēršanu ir piedzīvojuši vienu/ divas reizes mūžā. Vairumam skolotāju (68%) viņu praksē ir bijuši gadījumi, kad bērni cieš no vardarbības ģimenē. Skolotāji, redzot, ka bērns cieš vai ir cietis no vardarbības ģimenē, visbiežāk uzsāk risināt šo situāciju skolas līmenī – ziņo par konkrēto gadījumu sociālajam pedagogam (66%), klases audzinātājam (52%), kā arī pārrunā šo situāciju ar bērnu (51%).

Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo (2015)

Latvijas Republikas Augstākā tiesa veikusi tiesu prakses pētījumu krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgajiem⁵⁴.

Pētījumā analizēti 140 pirmās instances tiesas nolēmumi, pieņemti laikā no 2012.gada līdz 2015.gada jūlijam; apelācijas kārtībā skatītas 19, kasācijas kārtībā – divas krimināllietas; 64 krimināllietas izskatītas, neizdarot pierādījumu pārbaudi, 17 krimināllietas izskatītas vienošanās procesā.

Pētījumā uzsvērts, ka izlemjot jautājumu par kriminālprocesa izbeigšanu un personas atbrīvošanu no kriminālatbildības, pamatojoties uz nepilngadīgā pārstāvja un apsūdzētā izlīgumu, jāņem vērā, ka kriminālprocesos par noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti pret nepilngadīgajiem, nepieciešama īpaši rūpīga visu lietas materiālu analīze. Kriminālprocesa izbeigšana un personas, kuras nodarījums bijis tieši vērstas pret nepilngadīgo, atbrīvošana no kriminālatbildības pieļaujama tikai tad, ja tas ir nepilngadīgā interesēs un tiesai ir pilnīga pārliecība, ka tās turpmāk netiks apdraudētas. Turklāt par cietušā pārstāvi nevar būt persona, kura tieši vai netieši ieinteresēta lietas izlemšanā par labu kaitējumu radījušajai personai.

⁵³

http://www.tiesibsargs.lv/files/content/Petijumi/4239_TNS_Vardarbibas_pret_berniem_izplatiba_Latvija_2015.pdf

⁵⁴ <http://at.gov.lv/lv/pazinojumi-presei/par-notikumiem/2016/janvaris/7479-apkopota-tiesu-prakse-lietas-par-cietsirdibu-un-var darbibu-pret-nepilngadigajiem/> LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

PVO INSPIRE kampaņa

2016.gada jūlijā tika uzsākta PVO *INSPIRE* kampaņa vardarbības pret bērniem novēršanai⁵⁵. Pieaug pierādījumu skaits, ka vardarbība pret bērniem ir novēršama, kā arī sabiedrības vienprātība, ka vardarbība pret bērniem nav pieļaujama. Septiņas stratēģijas ir: likumu ieviešana un piemērošana, normas un vērtības, droša vide, vecāku un aprūpētāju atbalsts, ienākumu un ekonomikas stiprināšana, atbalsta pakalpojumi, izglītība un dzīves prasmes. Vardarbībai pret bērniem ir graujoša ietekme, un tās rezultātā rodas virkne veselības un sociālo problēmu. Tomēr lielākoties tā ir paredzama un novēršama, pielietojot intervences, kas vērstas uz cēloņiem un riska faktoriem. Pētījumu datu no 96 valstīm datu par vardarbības pret bērniem izplatību analīze parāda, ka 1 miljards bērnu – vairāk nekā puse no visiem 2-17 gadu veciem bērniem pēdējā gada laikā ir pieredzējuši emocionālu, fizisku vai seksuālu vardarbību. Neskatoties uz tās izplatību, vardarbība pret bērniem ir bieži vien paslēpta, nepamanīta vai nepaziņota. Tās neredzamā daba ir labi dokumentēta – piemēram, globālo datu meta analīze parāda, ka bērni norāda seksuālu vardarbību 30 reizes lielāku un fizisku vardarbību 75 reizes lielāku nekā to parāda oficiālie dati. Meitenes ir īpaši pakļautas seksuālai vardarbībai (18% meiteņu un 8% puīšu savas dzīves laikā ir pieredzējuši seksuālu vardarbību). Zēni savukārt biežāk kļūst par cietušajiem slepkavībās vai slepkavību veicējiem, bieži vien pielietojot šaujamo ierociņus vai nažus. Tūlītējas un ilgtermiņa sabiedrības veselības un ekonomiskas vardarbības pret bērniem izmaksas grauj ieguldījumus izglītībā, veselības aprūpē, bērnu labklājībā un grauj nākamo paaudžu produktivitāti. Galvenais faktors, kas padara bērnus un pusaudžus par ievainojamiem vardarbībā (un palielina varbūtību, ka vīrieši un zēni pielieto šādu vardarbību) ir sabiedrības tolerance pret meiteņu viktimizāciju un puīšu un vīriešu veiktu vardarbību. Bieži vien vardarbība tiek uztverta kā normāla un ārpus kopienas iespējām to ietekmēt, kas, kopā ar kaunu, bailēm un pārlicību, ka neviens nevar palīdzēt, rezultējas zemā ziņojumu līmenī. Sociāla tolerance pret vardarbību kopumā un tai skaitā intīmo partneru un seksuālu vardarbību, sakņojas zemā sieviešu un bērnu stāvoklī daudzās sabiedrībās, un kultūras normās, kas saistītas ar dzimumsocialitāti un vīrišķību. Tādēļ mainīt dzimumlomas, kas paredz vīriešu pārkāpumu pār meiteņu un sieviešu ķermeņiem un viņu uzvedības kontrolēšanu, ir būtiska stratēģija, lai sasniegtu dzimumu līdztiesību, mazinātu vardarbību, kas vērsta uz meitenēm, veidot preventīvas aktivitātes un pievērsties specifiskiem atbalsta pasākumiem. Kaut gan programmas un politikas bieži vien vērstas pret dažādām atsevišķām vardarbības formām, ir būtiski atzīt, ka dažādas formas ir savstarpēji saistītas un tām ir kopējie cēloņi. Tādēļ, ka tām ir kopējie cēloņi, tie bieži vien notiek kopā un viena noved pie otras. Tādēļ programmās, kas efektīvi vēršas pret cēloņiem, ir augsts potenciāls mazināt vairākas

⁵⁵ http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/inspire/en/

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

vardarbības formas pret bērniem. Septiņas stratēģijas tika izvēlētas, balstoties uz stingriem pierādījumiem pētījumos.

1. Likumu ieviešana un piemērošana. Mērķis – nodrošināt likumu ieviešanu un piemērošanu, lai novērstu vardarbīgu uzvedību, mazinātu pārmērīgu alkohola lietošanu, un mazināt jauniešu piekļuvi šaujamieročiem un citiem ieročiem. Likumi, kas aizliedz vardarbīgus sodus bērniem no vecāku, skolotāju un citu aprūpētāju puses; likumi, kas kriminalizē seksuālu vardarbību un bērnu ekspluatāciju; likumi, kas ierobežo pārmērīgu alkohola lietošanu; likumi, kas ierobežo jauniešu piekļuvi šaujamieročiem un citiem ieročiem.

2. Normas un vērtības. Mērķis – stiprināt normas un vērtības, kas atbalsta nevardarbīgas, cieņpilnas, pozitīvas un dzimumu līdztiesīgas attiecības pret visiem bērniem un jauniešiem. Mainīt pieturēšanos stingrām un bīstamām dzimumlomām un sociālām normām; sabiedrības mobilizēšanas programmas; līdzcilvēku iejaukšanās.

3. Droša vide. Mērķis – izveidot un uzturēt drošas ielas un pārējo vidi, kur bērni un jaunieši sanāk kopā un pavada laiku. Mazināt vardarbību, īpašu uzmanību pievēršot „karstajiem punktiem”, pārraut vardarbības izplatīšanos, pielietot arhitektūras risinājumus.

4. Atbalsts vecākiem un aprūpētājiem. Mērķis – mazināt cietsirdīgas audzināšanas prakses un izveidot pozitīvas bērnu un vecāku attiecības. Mājas vizītes, atbalsta grupas, atbalsts ar visaptverošu programmu palīdzību.

5. Ienākumu un ekonomikas stiprināšana. Mērķis – uzlabot ģimeņu ekonomisko drošību un stabilitāti, mazināt cietsirdību pret bērniem un vardarbību pret partneri. Pabalsti kopā ar citām intervencēm kā vecāku prasmju treniņi; taupīšanas, aizdevumu un mikrofinansēšanas programmas kombinācijā ar dzimumu līdztiesības apmācībām.

6. Atbalsta pakalpojumi. Mērķis – uzlabot piekļuvi labas kvalitātes veselības, labklājības un kriminālsistēmai visiem bērniem, kam tas nepieciešams, ieskaitot ziņošanu par vardarbību, lai mazinātu vardarbības ilgtermiņa ietekmi. Konsultējoša un terapeitiska pieeja; skrīnings kopā ar intervencēm; programmas noziegumus veikušiem jauniešiem; audžuģimeņu iesaistīšana.

7. Izglītība un dzīves prasmes. Mērķis – uzlabot bērnu pieeju efektīvākai, dzimumu līdztiesīgākai izglītībai un dzīves prasmju apmācībām, un nodrošināt ka skolu vide ir droša un palīdzīga. Palielināt iesaistīšanu pirmsskolas izglītībā, sākumskolās un vidusskolās; veidot drošu un sekmējošu skolas vidi; uzlabot bērnu zināšanas par seksuālo vardarbību un kā aizsargāt sevi no tās; dzīves un sociālo prasmju trenēšana; intīmo partneru vardarbības prevences programmas pusaudžu vidū.

INSPIRE nav jauna programma. Drīzāk tas ir veids kā fokusēt un paplašināt jau esošas multisekoralas intervences. *Inspire* ieviešama kā vismaz viena intervence no katras no septiņām stratēģijām, stratēģijas strādā kopā un viena otru stiprina.

Īsumā:

Sabiedrības normas, kas attaisno bērnu fizisku sodīšanu, augsts ekonomiskas nevienlīdzības līmenis, vāji normatīvie akti ir riska faktori, kas veicina to, ka bērns varētu ciest no vardarbības

Eiropas reģionā katru gadu vardarbīgas izturēšanas dēļ mirst apmēram 850 bērni līdz 15 gadu vecumam; 10% bērnu ir cietuši no seksuālas vardarbības, 23% - no fiziskas, 29% no emocionālas vardarbības

Bērni ar vardarbības pieredzi biežāk mācās speciālajās izglītības iestādēs, salīdzinot ar bērniem ar līdzīgu veselības stāvokli bez vardarbības pieredzes

Cietsirdīga izturēšanās pret bērniem ir novēršama, turklāt profilakse dod lielāku ekonomisko efektivitāti kā darbs ar sekām

Vardarbības prevencijas pasākumi ar pierādītu efektivitāti ir: attīstīt drošas un stabilas attiecības starp bērniem un vecākiem vai aprūpētājiem; dzīves prasmju attīstība bērnos un jauniešos; alkohola pieejamības un pārmērīgas lietošanas mazināšana; piekļuves ieročiem un nažiem samazināšana; dzimumu līdztiesības veicināšana, lai novērstu vardarbību pret sievietēm; kultūras un sociālo normu izmaiņas, kas atbalsta vardarbību; vardarbības mazināšana, identificējot cietušos un piedāvājot atbalsta un palīdzības pakalpojumus

Ģimeņu apmeklēšanas (patronāžas) programmas un programmas vecāku iemaņu pilnveidošanai palīdz novērst cietsirdīgu izturēšanos pret bērniem. Šādas programmas palīdz ietaupīt arī izdevumus: 5,7 eiro tiek ietaupīti uz katru eiro, kas tiek iztērēts ģimeņu patronāžas programmām, 17 eiro tiek ietaupīti uz katru eiro, kas tiek iztērēts uz vecāku izglītošanas programmām un pirmsskolas izglītības programmām

Pētījumi par vardarbības izmaksām

Tā kā vardarbības pret sievietēm un pret bērniem apmēri pasaulē ir ievērojami, arvien pieaug arī pētījumu skaits par vardarbības fenomena ekonomiskajām izmaksām un negatīvo ietekmi uz ekonomisko attīstību.

Lielākoties tie ir pētījumi, kas veikti atsevišķās valstīs, pielietojot atšķirīgu metodoloģiju, un tie uzrāda vardarbības pret sievietēm un vardarbības LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

ģimenē lai arī atšķirīgas, tomēr augstas izmaksas (piemēram, 260 miljoni eiro gadā Šveicē, 70 miljoni eiro gadā Dānijā, 2,5 miljardi eiro gadā Francijā)⁵⁶. Aprēķini par vardarbības pret sievietēm izmaksām būtu vēl lielāki, ja tajās ierēķinātu arī negatīvās sekas, kas tiek radītas šo sieviešu bērniem.

Pētījums par Eiropas pievienotās vērtības novērtējumiem vardarbības pret sievietēm apkarošanas jomā

2013.gadā pēc Eiropas Parlamenta iniciatīvas tika veikts pētījums par Eiropas pievienotās vērtības novērtējumiem vardarbības pret sievietēm apkarošanas jomā⁵⁷. Saskaņā ar šī pētījuma datiem ikgadējās vardarbības pret sievietēm ekonomiskās izmaksas ir 69,0 miljardi eiro, kas atbilst 0,5% no ES iekšzemes kopprodukta (turpmāk – IKP). Tādejādi, ja vardarbības pret sievietēm apmērus ES izdotos samazināt kaut vai tikai par 10%, tiešās ekonomiskās izmaksas samazinātos apmēram par 7 miljardiem gadā.

Šī pētījuma ietvaros tika rēķinātas trīs veidu izmaksas:

- pakalpojumi – izmaksas, ko uzņemas valsts un sabiedrība: tiesībaizsardzības sistēmas (kriminālā un civilā), veselības aprūpes pakalpojumu (fiziskā un garīgā veselība) un specializēto atbalsta pakalpojumu sistēmas uzturēšana un nodrošināšana;

- zaudētais ekonomiskais ieguvums – izmaksas, ko uzņemas uzņēmējdarbība un ekonomika: ievainojumu radītā negatīvā ietekme uz darbā pavadīto laiku un darbinieka produktivitāti, samazinoties koncentrēšanās un uztveres spējām darbā;

- cietušā sāpes un ciešanas – izmaksas, ko uzņemas cietusī persona: izmaksas rēķinātas, ņemot vērā citos pētījumos pielietoto metodoloģiju par sabiedrības gatavību maksāt, lai izvairītos no ievainojumiem.

Vērtējot ar dzimumu saistītas vardarbības izmaksas ES valstīs

EIGE veiktā pētījuma⁵⁸, kas publicēts 2014.gadā, mērķis ir identificēt un ieteikt atbilstošu metodoloģiju, lai mērītu ar dzimumu saistītas vardarbības un IPV izmaksas 28 ES valstīs. Pētījumā identificētas trīs būtiskākās izmaksu pozīcijas: zaudētā ekonomiskā produktivitāte, sniegto pakalpojumu izmaksas un fiziskā un emocionālā ietekme uz cietušo. Saskaņā ar pētījuma datiem, IPV izmaksas 28 ES valstīs ir simts divdesmit divi miljardi EUR (122000000000 EUR), bet ar dzimumu saistītas vardarbības pret sievietēm izmaksas ir divi simti divdesmit pieci miljardi EUR (225000000000 EUR).

⁵⁶

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168059aa22>

⁵⁷ European Added Value Assessment. Combatting violence against women

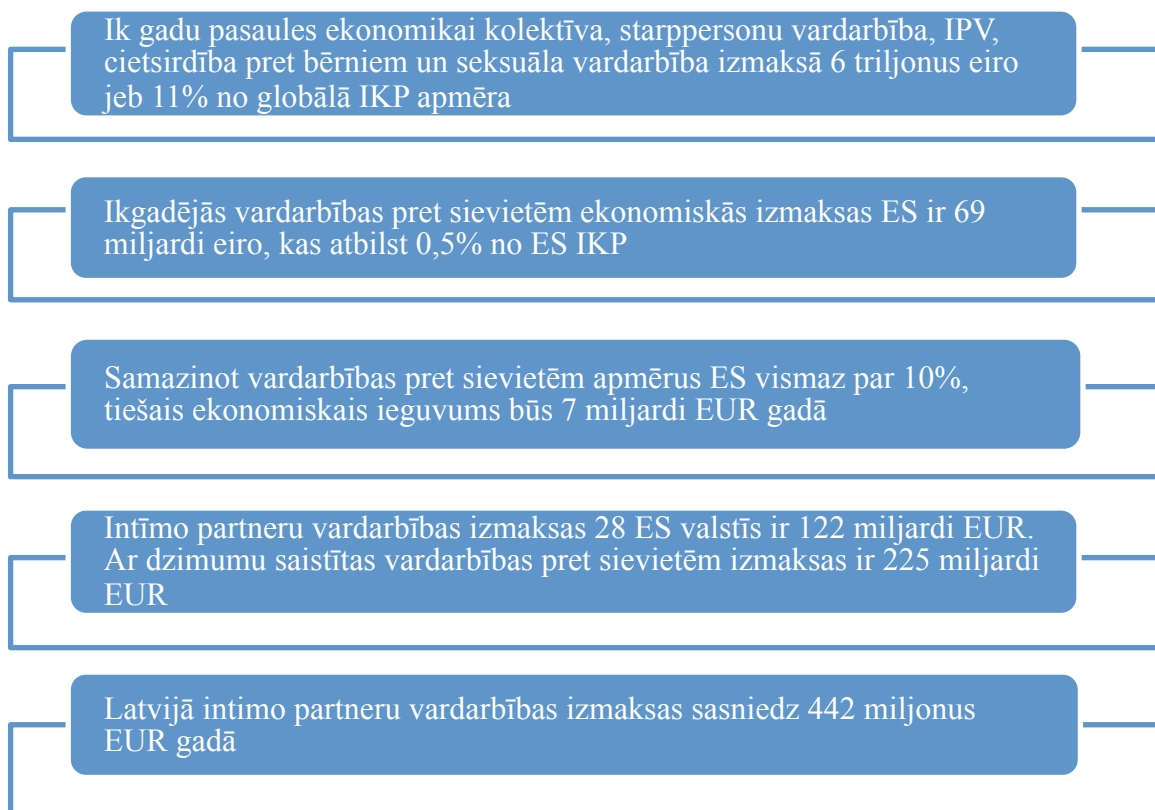
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/femm/dv/eav_violence-against-women-/eav_violence-against-women-en.pdf

⁵⁸ <http://eige.europa.eu/content/document/estimating-the-costs-of-gender-based-violence-in-the-european-union-report>

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Šo aprēķina metodoloģiju attiecinot uz Latviju, EIGE aprēķināja, ka Latvijā IPV izmaksas sasniedz 442 miljonus EUR gadā⁵⁹.

Īsumā:

Izaicinājumi datu apkopošanā

Veiktie pētījumi par vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm izplatību, apliecinot problēmas nopietnību, norāda arī uz pastāvošajiem ierobežojumiem iespējās apkopot salīdzināmus datus un izgaismo nepieciešamību būtiski uzlabot datu apkopošanas metodes par šo parādību.

Datus par vardarbību ģimenē var iegūt no diviem avotiem: apsekojumiem un aptaujām, un dažādu institūciju rīcībā esošajiem datiem (administratīvie dati), piemēram, policijas dati par izsaukumiem uz vardarbības gadījumiem, ārstniecības iestāžu dati par to, cik cilvēki guvuši ievainojumus vardarbības ģimenē dēļ utt. Pētījumu dati un administratīvie dati parāda situācijas dažādus aspektus. Piemēram, reprezentatīvs pētījums, kurā tiks apjautātas no vardarbības cietušās sievietes, parādīs vardarbības izplatību kādā valstī vai valstīs, tomēr šie aptauju dati visdrīzāk neparādīs smagākos gadījumus (piemēram, ja cietušajai sievietei ir liegtas visas saziņas iespējas ar apkārtējo pasauli), kā arī nāves gadījumus. Apsekojumu rezultāti būs atkarīgi arī no tā, cik ļoti cietušās ir gatavas par to runāt ar nepazīstamu intervētāju (ja sabiedrībā kopumā par

⁵⁹ <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/combating-violence-against-women-latvia>
LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

vardarbību ģimenē nav pieņemts runāt, tad arī intervētājam bieži vien var neteikt neko).

Savukārt dažādu institūciju administratīvie dati tikai un vienīgi parāda to, kā iedzīvotāji izmanto šo institūciju pakalpojumus. Kopumā šāda statistika vairāk raksturo datu apkopošanas mehānismus un ziņošanas kultūru (notikumi, par kuriem cilvēki vēlas ziņot un kurus policija un citas institūcijas var identificēt un reģistrēt atbilstoši esošajām datu kategorijām)⁶⁰, nekā „patieso” vardarbības ģimenē gadījumu izplatību, jo īpaši tas attiecas uz tādām situācijām, par kurām nav pieņemts runāt. Dažādu valstu pieredze liecina, ka, uzlabojot pakalpojumu pieejamību cietušajiem un izglītojot speciālistus, pieaug policijā reģistrēto gadījumu skaits un atbalsta pakalpojumu saņēmēju skaits. Šajā situācijā administratīvie dati norādīs uz „vardarbības pieaugumu”.

Informācija par ES dalībvalstīs apkopojamajiem statistikas datiem rāda, ka liela daļa dalībvalstu neapkopo datus dalījumā pēc dzimuma, vecuma un cietušā saistības ar vardarbības veicēju. Pieejamie dati nav salīdzināmi dažādu dalībvalstu starpā, jo nodarījumu reģistrēšana un to kvalificēšana atšķiras. Precīzi administratīvie dati par sievietes skaitu, ko noslepkavoja viņu partneri, ir pieejami tikai divās ES dalībvalstīs – Portugālē un Lielbritānijā. Tikai trijās ES dalībvalstīs (Čehijā, Spānijā, Portugālē) tiesu dati ir pieejami sadalījumā pēc dzimuma, vecuma un saistības ar vardarbības veicēju.

UNECE (ANO Eiropas ekonomiskajā komiteja) datubāzē⁶¹ ir pieejami dati par slepkavībām salīdzinājumā pēc dzimuma un saistības ar vardarbības veicēju, tomēr šie dažādu valstu dati nav savstarpēji salīdzināmi. Datu par problēmas apmēriem Latvijā šajā datubāzē nav vispār, tāpat nav arī datu par Beļģiju, Čehiju, Franciju, Grieķiju, Īriju, Poliju. Neskatoties uz ierobežojumiem, UNECE datubāzes dati parāda, ka apmēram 80% no noslepkavotajiem laulātajiem vai partneriem ir sievietes.

ANO Statistikas nodaļa (UNSD) 2009.gadā izstrādāja Vadlīnijas statistikas datu par vardarbību pret sievietēm iegūšanai aptaujās⁶². Vadlīnijās piedāvāti astoņi salīdzināmi rādītāji, kur divi attiecas uz fizisko vardarbību, divi – uz seksuālo vardarbību, divi uz IPV, viens rādītājs attiecas uz psiholoģisko vardarbību un viens – uz ekonomisko vardarbību.

EIGE ir veicis vairākas aktivitātes, lai apzinātu patiesos vardarbības pret sievietēm un ģimenē iemeslus un dažādās valstīs no vardarbības pret sievietēm un ģimenē cietušajiem ieviestos atbalsta pakalpojumus.

⁶⁰ Piemēram, atbilstoši KPL 6.pantam amatpersonai, kura pilnvarota veikt kriminālprocesu, ikvienā gadījumā, kad kļuvis zināms kriminālprocesa uzsākšanas iemesls un pamats, ir pienākums savas kompetences ietvaros uzsākt kriminālprocesu un novest to līdz KL paredzētajām krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam. Līdz ar to, ja kriminālprocess netiek uzsākts vai uzsāktu kriminālprocesu izbeidz, konstatējot, ka noziedzīgs nodarījums nav noticis, uzskatāms, ka noziedzīgs nodarījums nav noticis un to nav pamats iekļaut noziedzīgu nodarījumu attēlotajā statistikā.

⁶¹ http://w3.unece.org/PXWeb2015/pxweb/en/STAT/STAT__30-GE__07-CV

⁶² <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/v-issues-focus.htm>

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

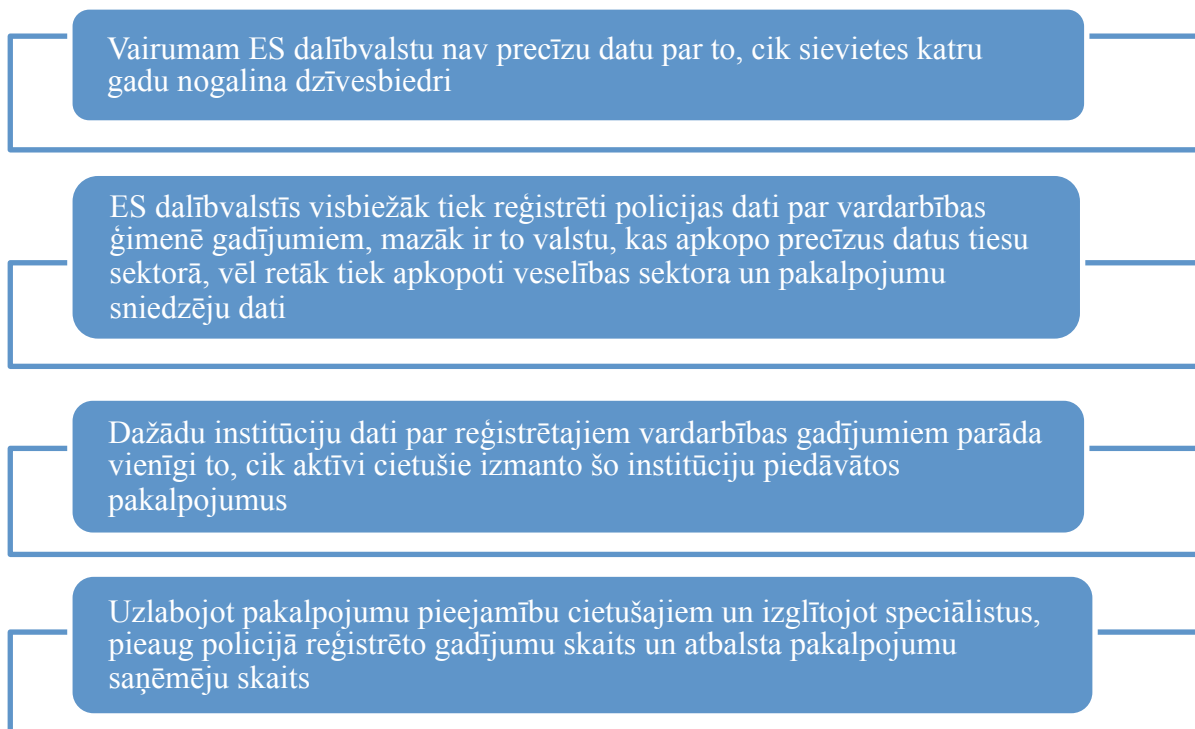
Pētījuma⁶³, kas publicēts 2014.gadā, mērķis ir apzināt pašreizējo situāciju datu apkopošanas jomā un administratīvo datu avotu statistisko potenciālu 28 ES valstīs. Pētījuma ietvaros tika izveidota datubāze ar ES dalībvalstīs pieejamajiem administratīvajiem datiem par vardarbību pret sievietēm⁶⁴.

Lielākajā daļā dalībvalstu ir regulējums, lai apkopotu policijas datus, mazāk ir to valstu, kas apkopo datus tiesu sektorā. Vēl retāk tiek apkopoti veselības sektora un sociālās aizsardzības sistēmas dati. Latvija ir viena no 10 ES valstīm, kur tiek apkopoti veselības sektora dati par vardarbības ģimenē rezultātā gūtajām traumām.

Viena no pētījuma atziņām ir tāda, ka nacionālo tiesību aktu piemērošana attiecībā uz dažādām vardarbības pret sievietēm formām ir atšķirīga dažādās dalībvalstīs. Piemēram, izvarošana ir krimināli sodāms nodarījums visās ES valstīs, turpretī seksuāla uzmākšanās ir sodāms nodarījums 21% ES dalībvalstu, bet vajāšana (*stalking*) – 43% dalībvalstu. Turklāt dažādās valstīs noziedzīgo nodarījumu definīcijas, tai skaitā izvarošanas, būtiski atšķiras, kas apgrūtina salīdzināmu datu apkopošanu.

Tādejādi tiek rekomendēts definēt dažus pamatindikatorus ES līmenī, kas būtu salīdzināmi starp visām dalībvalstīm. Tiek piedāvāti šādi 3 indikatori: policijā reģistrēto slepkavību skaits dalījumā pēc dzimuma; policijā reģistrēto izvarošanu un seksuālas vardarbības skaits dalījumā pēc cietušā un vainīgā dzimuma un vecuma; galīgo spriedumu skaits par izvarošanām un seksuālo vardarbību, dalījumā pēc dzimuma un vecuma, kas reģistrēts tiesu sistēmā.

Īsumā:

⁶³ <http://eige.europa.eu/content/document/administrative-data-sources-on-gender-based-violence-against-women-in-the-eu-report>

⁶⁴ <http://eige.europa.eu/gender-based-violence/administrative-data-sources>

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

3. Izmaiņas Latvijā, kas ietekmē ar vardarbību ģimenē saistīto problēmu risināšanu

Starptautisko organizāciju rekomendācijas

2016.gada janvārī ANO Vispārējā periodiskā pārskata darba grupas sanāsmē tika izskatīts Latvijas nacionālais ziņojums par cilvēktiesību situāciju⁶⁵, kuras laikā Latvija saņēmusi starptautisku atzinību par sasniegto cilvēktiesību jomā un arī rekomendācijas cilvēktiesību situācijas tālākai uzlabošanai. ANO dalībvalstis aicināja Latviju turpināt pasākumus algu atšķirību starp sievietēm un vīriešiem mazināšanai, kā arī stiprināt centienus apkarot vardarbību ģimenē, tostarp ratificējot Stambulas konvenciju.

2016.gada janvārī, izskatot Latvijas periodisko ziņojumu par ANO Bērnu tiesību konvenciju, Bērnu tiesību komiteja sagatavoja rekomendācijas⁶⁶, tai skaitā attiecībā uz vardarbības novēršanu. Komiteja iesaka: izveidot sistēmu, lai analizētu vardarbības pret bērniem gadījumus, monitorēt pasākumu efektivitāti un attīstīt uz pierādījumiem balstītus pasākumus vardarbības pret bērniem novēršanai; nekavējoties izmeklēt visus vardarbības pret bērniem gadījumus un sodīt vardarbības veicējus; izveidot skaidru procedūru medicīnas darbiniekiem, lai fiksētu un ziņotu par visiem vardarbības pret bērniem gadījumiem.

2016.gada 13.decembrī tika publicēts Eiropas Padomes komisāra cilvēktiesību jautājumos N.Muižnieka ziņojums par situāciju Latvijā⁶⁷. Ziņojumā izteikta atzinība tam, ka Latvija parakstīja Stambulas konvenciju un tiek aicināts strādāt pie tās ratifikācijas. Ziņojumā uzsvērts, ka vardarbība pret sievietēm, tai skaitā, vardarbība ģimenē ir nopietna problēma Latvijā, turklāt policijas sniegtie dati norāda uz to, ka no vardarbības ģimenē disproporcionāli vairāk cieš sievietes. Komisārs atzinīgi novērtēja pastāvīgas pūles, lai sakārtotu normatīvos aktus atbilstoši Stambulas konvencijas prasībām, tai pat laikā rekomendējot turpināt stiprināt speciālistu kapacitāti, tai skaitā ar regulāru speciālistu apmācību palīdzību, lai efektīvi identificētu un izmeklētu vardarbības gadījumus, sodītu vardarbības veicējus un nodrošinātu aizsardzību cietušajiem. Īpašas pūles šajā jomā būtu nepieciešams pielikt pašvaldības līmenī. Tāpat ziņojumā aicināts īstenot informēšanas kampaņas, izmantojot uz pierādījumiem balstītus datus, lai skaidrotu vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē patiesos apmērus, un pasākumus, kas iekļauti Stambulas konvencijā šīs problēmas novēršanai un mazināšanai.

⁶⁵ <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/LVSession24.aspx>

⁶⁶

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fLVA%2fCO%2f3-5&Lang=en

⁶⁷

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2954116&SecMode=1&DocId=2392328&Usage=2>

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Izmaiņas normatīvajos aktos

Ņemot vērā gan starptautisko organizāciju ieteikumus, gan pamatnostādnes ES līmenī, lai mazinātu atšķirības normatīvajos aktos, kas pastāv starp dalībvalstīm, Latvijā 2014. un 2015.gadā turpinājās normatīvo aktu pilnveide:

- 2014.gada 23.decembrī tika pieņemti Ministru kabineta noteikumi Nr.790 „Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas kārtība no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām pilngadīgām personām”, no 2015.gada 1.janvāra ieviešot valsts apmaksātos rehabilitācijas pakalpojumus no vardarbības cietušām personām un vardarbību veikušām personām. Valsts apmaksātas sociālās rehabilitācijas ietvaros cietušajiem ir pieejamas juridiskas, psihologa un sociālā darbinieka konsultācijas, nepieciešamības gadījumā izmitināšana, savukārt vardarbību veikušām personām – individuālas konsultācijas vai grupu terapija;

- 2014.gadā spēkā stājušies grozījumi KL, papildinot to ar jaunu 130.¹pantu „Spīdzināšana”, sodot vairākkārtēju vai ilgstošu personas darbību vai bezdarbību, nodarot citai personai stipras fiziskas sāpes vai psihiskas ciešanas, vai apzinātu vienreizēju personas darbību vai bezdarbību, sagādājot citai personai stipras fiziskas vai psihiskas ciešanas, lai ietekmētu tās vai citas personas apziņu vai gribu;

- 2014. un 2015.gadā norisinājies darbs, lai Latvijā pārņemtu Cietušo direktīvas prasības. Lai izpildītu minētās direktīvas prasības, tika izstrādāti grozījumi Kriminālprocesa likumā⁶⁸ (turpmāk – KPL), ietverot KPL pantu, kurā uzskaitītas cietušo pamattiesības un ieviešot iespēju cietušajam noteikt īpaši aizsargājama cietušā statusu, tai skaitā personām, kuras cietušas no noziedzīga nodarījuma, kas vērstas pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību, vai no cilvēku tirdzniecības, un personām, kuras cietušas no tuvinieku vardarbības⁶⁹. Īpaši aizsargājamam cietušajam cita starpā būs tiesības lūgt un saņemt informāciju par tās apcietinātās vai notiesātās personas atbrīvošanu vai izbēgšanu no ieslodzījuma vietas vai īslaicīgās aizturēšanas vietas, kura radījusi viņam kaitējumu. Tāpat vairākos gadījumos tika atvieglota kriminālprocesa uzsākšana, nosakot, ka kriminālprocesa par izvarošanu un seksuālu vardarbību uzsākšanai nav nepieciešams personas, kurai nodarīts kaitējums, iesniegums.

Pārņemot Cietušo direktīvu, tika izstrādāti arī grozījumi 2005. gada 15.novembra Ministru kabineta noteikumos Nr. 869 „Juridiskās palīdzības administrācijas nolikums” ar mērķi paplašināt Juridiskās palīdzības administrācijas funkcijas, nosakot pienākumu nodrošināt noziedzīgos nodarījumos cietušo personu konsultēšanu. Lai izpildītu minēto funkciju,

⁶⁸ Stāsies spēkā no 23.03.2016.

⁶⁹ Persona, kura ir cietusi no noziedzīga nodarījuma, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu un kuru izdarījis persona, kas ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, laulātais vai bijušais laulātais, persona, ar kuru cietušais ir vai ir bijis neregistrētās laulāto attiecībās, vai persona, ar kuru cietušajam ir kopīga (nedalīta) saimniecība.

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

noslēgts līdzdarbības līgums ar biedrību „Skalbes”. Līdz ar to, sākot ar 2016.gada 1.janvāri, Latvijā ir ieviests bezmaksas Cietušo atbalsta tālrunis 116006⁷⁰, kas sniedz emocionālu atbalstu noziegumu upuriem, kā arī sniedz tiem informāciju par viņu tiesībām un iespējām tās izmantot, kā arī vērsties attiecīgajās organizācijās;

- 2015.gada 3.februārī tika pieņemti grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 6.aprīļa noteikumos Nr. 338 "Noteikumi par valsts statistikas pārskatiem sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā", lai turpmāk gūtu precīzāku informāciju par vardarbības pret bērniem gadījumiem;

- 2015.gada 25.februārī spēkā stājušies grozījumi KPL, papildinot to ar regulējumu par Eiropas aizsardzības rīkojumu. Eiropas aizsardzības rīkojums tiek ieviests saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu 2011/99/ES par Eiropas aizsardzības rīkojumu, kas stājās spēkā 2012.gada 10.janvārī. Direktīvas mērķis ir vienotā tiesiskuma telpā bez iekšējām robežām nodrošināt, lai aizsardzība, ko fiziskai personai nodrošina vienā dalībvalstī, saglabātos un turpinātos jebkurā citā dalībvalstī, uz kuru persona pārvietojas vai ir pārvietojusies. Direktīva paredz radīt mehānismu, lai gadījumos, kad vienā ES dalībvalstī personai, kura rada apdraudējumu, ir ticis piemērots tāds aizsardzības pasākums, kas saistīts ar: aizliegumu apmeklēt konkrētus apvidus, vietas vai noteiktas teritorijas, kur dzīvo vai ko apmeklē aizsargājamā persona; aizliegumu vai noteikumiem attiecībā uz jebkāda veida saziņu ar aizsargājamo personu, vai aizliegumu vai noteikumiem attiecībā uz tuvošanos aizsargājamai personai tuvāk par noteiktu attālumu, šī pasākuma ievērošanas uzraudzību būtu iespējams īstenot arī citas ES dalībvalsts teritorijā, ja aizsargājamā persona tajā dzīvo vai plāno dzīvot, vai arī uzturas vai plāno uzturēties;

- 2015.gada 2.decembrī stājušies spēkā grozījumi KL 56.pantā, mainot pieeju attiecībā uz noilguma aprēķināšanas kārtību gadījumos, ja izdarīts noziedzīgs nodarījums, kas vērstas pret nepilngadīgā tikumību un dzimumneaizskaramību. Proti, noilgumu aprēķina no dienas, kad nepilngadīgais cietušais sasniedzis 18 gadu vecumu, tādējādi noilgums šajos gadījumos būs 20 gadi no dienas, kad cietušais sasniedzis 18 gadu vecumu, savukārt, ja par noziedzīgo nodarījumu paredzēts mūža ieslodzījums – 30 gadi no dienas, kad cietušais sasniedzis 18 gadu vecumu;

- 2015.gada 3.decembrī stājušies spēkā grozījumi Civilprocesa likumā, 244.⁹ panta piektajā daļā paredzot, ka izskatot lietas, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, tiesa papildus citiem apstākļiem ņem vērā visus gadījumus, kad tā persona, kas vēlas izlietot aizgādības vai saskarsmes tiesības, lietojusi vardarbību pret bērnu vai bērna vecāku. Tāpat, izskatot lietas, kas izriet no aizgādības tiesībām, tiesa papildus citiem apstākļiem ņem vērā tās noteiktās saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības pārkāpumus.

⁷⁰ www.cietusajiem.lv

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Īsumā:

Starptautiskās organizācijas vērš uzmanību uz augstu vardarbības izplatību un iesaka Latvijai ratificēt Stambulas konvenciju

Lau uzlabotu cietušo aizsardzību, ir veikti vairāki būtiski grozījumi normatīvajos aktos:

Kopš 2014.gada vardarbīgām personām var uzlikt par pienākumu atstāt ar cietušo kopīgu mājokli

No 2015.gada 1.janvāra ir pieejama valsts apmaksāta rehabilitācija no vardarbības cietušām personām un vardarbību veikušām personām

No 2016.gada 1.janvāra ieviests bezmaksas tālrunis cietušo atbalstām 116006

Izskatot lietas, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, tiesa ņem vērā vardarbības pret bērnu vai bērna vecāku gadījumus

Ja izdarīts noziedzīgs nodarījums, kas vērsts pret nepilngadīgā tikumību un dzimumneaizskaramību, noilgumu aprēķina no dienas, kad nepilngadīgais cietušais sasniedzis 18 gadu vecumu

4. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē izplatību Latvijā pārskata periodā

Latvijā statistikas datus, kas raksturo vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē izplatību, apkopo vairākas dažādu nozaru institūcijas. Latvijā nav vienotas „vardarbības ģimenē” definīcijas⁷¹, arī iestāžu datu vākšanas metodoloģija atšķiras.

Tādēļ joprojām šis un iepriekšējie informatīvie ziņojumi nesniedz visaptverošu un salīdzināmu informāciju par no vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē cietušajiem un vardarbības veicējiem vairāku iemeslu dēļ:
- ne visas institūcijas apkopo datus dalījumā pēc cietušā dzimuma un saistības ar vardarbības veicēju;

⁷¹ KL 48.panta pirmās daļas 15.punkts – viens no atbildību pastiprinošajiem apstākļiem - palīdz raksturot vardarbības ģimenē gadījumus, paredzot, ka tas ir noziedzīgs nodarījums, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai noziedzīgs nodarījums pret tikumību un dzimumneaizskaramību izdarīts pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, vai pret laulāto vai bijušo laulāto, vai pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir vai ir bijis neregistrētās laulāto attiecībās, vai pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājam ir kopīga (nedalīta) saimniecība. LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

- dažas institūcijas mainīja datu uzskates metodoloģiju minētajā laika posmā, piemēram, personu loku, par kurām tiek uzkrāta informācija;
- tika veikti grozījumi normatīvajos aktos, mainot noziedzīgo nodarījumu kvalifikāciju;
- katrs informatīvais ziņojums tiek papildināts ar jauniem datiem, raksturojot arvien jaunus vardarbības ģimenē problēmas aspektus;
- dažādu iestāžu datu bāzes nav savstarpēji saslēgtas, tādēļ pieejamie dati nav savstarpēji salīdzināmi.

4.1. Vardarbība pret sievietēm

4.1.1. Traumas vardarbības ģimenē dēļ

Informāciju par traumām, kas gūtas vardarbības ģimenē dēļ, var iegūt Slimību profilakses un kontroles centra (turpmāk – SPKC) datu bāzē „Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs par pacientiem, kuriem bijušas traumas, ievainojumi un saindēšanās” (turpmāk – reģistrs)⁷². Informāciju reģistram sniedz ārstniecības iestādes par stacionārā palīdzību saņēmušajiem pacientiem, kuriem bijušas traumas, ievainojumi un saindēšanās⁷³. 2011. un 2012.gadā informāciju reģistram sniedza 19 no 23 stacionārajām ārstniecības iestādēm, kurām dati bija jāsniedz. 2013.gadā informāciju reģistram sniegušas 20 no 23 stacionārajām ārstniecības iestādēm, kurās ir traumatoloģijas profils. 2014.gadā datus sniegušas 22 stacionārās ārstniecības iestādes, bet 2015.gadā 23 iestādes.

Reģistrā tiek atzīmētas traumas *pēc nolūka* (netīšs, tīšs paškaitējums, uzbrukums, cita veida vardarbība, nenoteikts nolūks, cita veida precizēts nolūks, nolūks nav precizēts); cietušo un vardarbību veikušo personu dzimums un vecums; vardarbības *iemesls* (strīds, naudas/ īpašuma nelikumīgs ieguvums vai nelikumīgs iegūšanas mēģinājums, ar narkotikām saistīts notikums, seksuāls uzbrukums, ar bandu saistīts notikums, cits precizēts/ neprecizēts uzbrukuma konteksts), vainīgā *saistība ar upuri* (laulātais draugs/ draudzene vai partneris, vecāki, citi radnieki, aprūpētāji, kam nav radniecības saites, paziņa vai draugs, amatpersona vai likumīga vara, svešinieks, cita/ neprecizēta saistība). Informācija reģistrā tiek ievadīta, balstoties uz cietušā vārdiem.

1.tabulā ir ietverti dati par personu skaitu, kuriem tika sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā vardarbībā gūto traumu dēļ. Konstatējams, ka kopumā no

⁷² Reģistrā ir pieejama informācija gan par netīšām, gan par vardarbības rezultātā gūtajām traumām. Vardarbība ir iemesls aptuveni 10% no visiem reģistra ierakstiem.

⁷³ Informācija tiek apkopota atbilstoši 2008.gada 15.septembra Ministru kabineta noteikumiem Nr.746 „Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistra izveides, papildināšanas un uzturēšanas kārtība”. Līdz 2008.gada 15.septembrim informāciju reģistram sniedza arī ambulatorās ārstniecības iestādes. Saņemtā informācija tiek apkopota un kodēta, atbilstoši ES IDB (*Injury Database*) rokasgrāmatas vienotajām datu kvalitātes prasībām. Pēc rokasgrāmatas rekomendācijās minētās terminoloģijas, vārds „vainīgais” norāda uz to personu, kas nodarījis pacientam („cietušais”) fiziskus miesas bojājumus. Rekomendācijās ir uzsvērts, ka šī terminoloģija attiecas tikai uz traumu un ievainojumu gadījumu uzskaiti, bet nenorāda uz juridiski vainīgām personām. LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

vardarbības cietušo vīriešu skaits, kuriem katru gadu tiek sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā vardarbībā gūto traumu dēļ, ir daudz lielāks, nekā cietušo sieviešu skaits.

Tab. 1. Reģistrētais cietušo pilngadīgo personu skaits, kuriem sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā

Vecuma grupa	2008				2010				2014				2015			
	Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes	
	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē
18-19	216	7	47	11	110	2	28	3	31	3	1	0	18	2	2	0
20-24	524	20	85	26	370	14	82	40	99	3	5	3	81	4	10	5
25-29	410	5	88	37	327	4	66	32	119	1	13	4	100	3	11	4
30-39	628	25	189	79	523	26	146	69	203	8	39	18	181	5	30	17
40-44	261	13	80	31	182	13	59	34	89	2	21	12	77	3	20	6
45-54	400	26	147	62	284	17	116	55	122	9	36	20	108	11	38	19
55-64	148	17	96	37	118	19	65	31	46	1	24	12	66	6	25	8
65-74	53	11	46	18	46	4	42	18	22	2	16	7	15	1	17	4
75+	23	3	33	10	14	4	34	16	16	5	15	6	15	3	25	12
Kopā	2663	127	811	311	1974	103	638	298	747	34	170	82	661	38	178	75
	3474 (t.sk. 438 ģimenē)				2612 (t.sk. 401 ģimenē)				917 (t.sk. 116 ģimenē)				839 (t.sk.113ģimenē)			

Avots: SPKC

Analizējot 1.tabulā ietvertos datus, redzams, ka vīriešiem pārsvarā traumas nodara sveši cilvēki, bet pilngadīgu vīriešu īpatsvars, kas cietuši ģimenē (no laulātās draudzenes, partnera, vecākiem vai citiem radniekiem), ir neliels (apmēram 5%). Vienlaikus cietušo sieviešu vidū gandrīz katra otrā pilngadīgā sieviete ir cietusi no vardarbības ģimenē, kuru veicis tuvinieks vai partneris (apmēram 38% 2008.gadā, 48% 2014.gadā, 42% 2015.gadā). Tādejādi šie dati uzrāda ļoti līdzīgas tendences, kas parādās iepriekš minētajos starptautiskajos pētījumos, ka partneri un tuvākie cilvēki pārsvarā ir tie, kas nodara traumas sievietēm. Vienlaikus kopējais reģistrā reģistrēto traumu samazinājums ir jāvērtē kontekstā ar to, ka stacionārā ārstēto pacientu skaitam Latvijā ir vispārēja tendence samazināties.

2.tabula sīkāk parāda vardarbības norises vietu – vai tā ir notikusi mājās, un vainīgā tuvinieka saistību ar cietušo personu. Kopumā 2015.gadā sievietes veidoja apmēram 20% no visiem cietušajiem, kuriem bija nepieciešama stacionāra palīdzība vardarbībā gūto traumu dēļ, bet gandrīz puse (42%) no šīm sievietēm cieta savā ģimenē. Divas trešdaļas sieviešu, kuras cieta no tuvinieku vardarbības, cieta mājās.

Tab.2. Reģistrētais no tuviniekiem cietušo pilngadīgo personu skaits, kuriem sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā

Cietusī persona		Vainīgā persona									
		Tuvinieki kopā		t.sk., laulātais draugs/ partneris (vīrietis)		t.sk., laulātā draudzene/ partnerē (sieviete)		t.sk., vecāki		t.sk., citi radinieki	
		2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
18-19	Kopā	3	2	0	0	0	0	0	1	3	1
	<i>t.sk. sievietes</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājas</i>	2	1	0	0	0	0	0	1	2	0
20-24	Kopā	6	9	2	5	1	2	1	1	2	1
	<i>t.sk. sievietes</i>	3	5	2	4	0	0	1	0	0	1
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājas</i>	5	7	2	4	0	2	1	1	2	1
25-29	Kopā	5	7	4	4	1	1	0	1	0	1
	<i>t.sk. sievietes</i>	4	4	4	4	0	0	0	0	0	0
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājas</i>	5	5	4	3	1	1	0	1	0	0
30-39	Kopā	26	22	16	17	4	3	2	0	4	1
	<i>t.sk. sievietes</i>	18	17	15	16	0	0	0	0	2	0
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājas</i>	24	19	15	16	4	2	2	0	3	1
40-44	Kopā	14	9	12	6	2	1	0	0	0	2
	<i>t.sk. sievietes</i>	12	6	12	6	0	0	0	0	0	0
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājas</i>	13	8	12	5	1	1	0	0	0	2
45-54	Kopā	29	30	16	18	3	6	0	0	10	6
	<i>t.sk. sievietes</i>	20	19	16	18	0	0	0	0	4	1
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājas</i>	27	28	14	17	3	5	0	0	10	6
55-64	Kopā	13	14	7	3	0	3	0	0	6	8
	<i>t.sk. sievietes</i>	12	8	7	3	0	1	0	0	5	4
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājas</i>	12	13	7	2	0	3	0	0	5	8
65-74	Kopā	9	5	1	1	2	0	0	0	6	4
	<i>t.sk. sievietes</i>	7	4	1	1	0	0	0	0	6	3
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājas</i>	9	5	1	1	2	0	0	0	6	4
>75	Kopā	11	15	0	2	1	1	0	0	10	12
	<i>t.sk. sievietes</i>	6	12	0	2	0	0	0	0	6	10
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājas</i>	11	13	0	2	1	0	0	0	10	11
Kopā		116	113	58	56	14	17	3	3	41	36
<i>t.sk. sievietes</i>		82	75	58	54	0	1	1	0	23	19
<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājas</i>		108	99	55	50	12	14	3	3	38	33

Avots: SPKC

Izvērtējot datus par vainīgā saistību ar cietušo⁷⁴, redzams, ka lielākajā reģistrēto gadījumu daļā vardarbīgi ir izturējies laulātais draugs vai partneris.

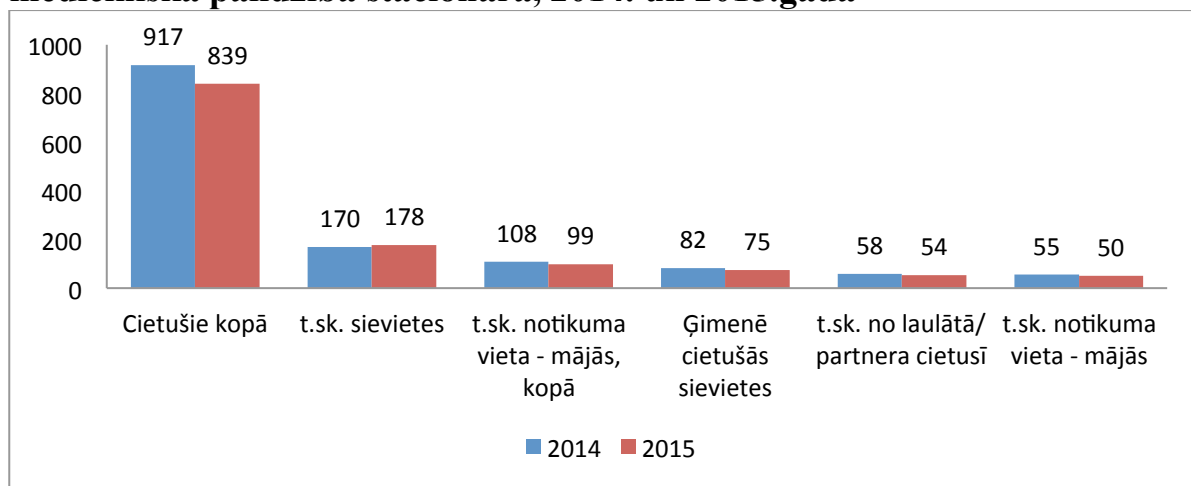
⁷⁴ Šajā tabulā dati neatspoguļo situāciju pilnībā, jo reģistrā tiek iekļauts arī liels gadījumu skaits, kur norādīta „Cita/ neprecizēta saistība” – 259 gadījumi 2014.gadā un 239 gadījumi 2015.gadā. Lielākoties tie ir gadījumi, kad uzbrucis svešinieks vai, piemēram, gadījumi, kad cilvēks atrasts uz ielas piekauts un nav iespējams noteikt vainīgā saistību ar upuri. Noteikti ir arī tādi gadījumi, kad cilvēks nevēlas atklāt vainīgo. Līdz ar to var LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Apmēram 70% no visām ģimenē cietušām sievietēm ir cietušas no dzīvesbiedra vardarbības. 2014.gadā vardarbīgo laulāto un partneru vidū bija 58 vīrieši un 14 sievietes, 2015.gadā – 56 vīrieši un 17 sievietes.

Visvairāk cietušo ir vecuma grupā 30-54 gadi, un šajā grupā lielāku daļu traumu gūst sievietes no saviem dzīvesbiedriem. Pēc 55 gadu vecuma sāk pieaugt vardarbības gadījumu skaits, kur vainīgi ir citi tuvinieki, bet arī šajā vecuma grupā cietušo vidū vairāk ir sieviešu. Sievietes pensijas vecumā bieži vien cieš no saviem bērniem, uz ko norāda arī Valsts policijas sniegtie dati.

Vidēji katrs devītais vardarbības gadījums notiek mājās. No 839 reģistrētajiem gadījumiem, 99 gadījumi notika mājās. 50 vardarbības gadījumi, kas notika mājās, ir dzīvesbiedra vardarbības gadījumi.

Att.1. Reģistrētais cietušo pilngadīgo personu skaits, kuriem sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā, 2014. un 2015.gadā

Seksuāla vardarbība ir latentāka vardarbības forma, no kuras cietušie reti to atklāj speciālistiem un reti vēršas pēc palīdzības. 2015.gadā stacionāro pakalpojumu datubāzēs par valsts apmaksātajiem stacionārajiem veselības aprūpes pakalpojumiem nav ievadīta neviena stacionārā pacienta karte ar kādu no izrakstīšanās diagnozēm „Y05 – Seksuālā vardarbība”. Nacionālais veselības dienests atlasīja arī datus par valsts apmaksātajiem ambulatorajiem veselības aprūpes pakalpojumiem 2015. gadā, kas parāda, ka palīdzība sniegta 5 pilngadīgām sievietēm, kas cietušas no seksuāla uzbrukuma, un nebija neviena no seksuāla uzbrukuma cietušais pilngadīgs vīrietis.

Traumas var nodarīt ne tikai otrs cilvēks, bet arī pats cietušais var nodarīt sev paškaitējumu. Pašnāvību mēģinājumi konflikta ar ģimenes locekļiem dēļ vai pārciestās vardarbības dēļ pilngadīgām personām veido gandrīz ceturto daļu no visiem pašnāvību mēģinājumiem, kuru gadījumā sniegta medicīniskā palīdzība

pieņemt, ka no tuviniekiem un partneriem cietušo skaits ir lielāks, nekā tabulā norādīts - tie ir slēptās vardarbības gadījumi, par kuriem cietušais kaut kādu iemeslu dēļ nevēlas atklāt apstākļus, kādos trauma ir gūta.

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

stacionārā. Dzimumu griezumā pašnāvību mēģinājumu īpatsvars pārciestas vardarbības dēļ ir mazliet augstāks sievietēm (26%) nekā vīriešiem (23%).

Tab. 3. Reģistrētais gadījumu skaits, kuros tīša paškaitējuma rezultātā pilngadīgām personām sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā

	2014	2015
Visi gadījumi kopā	500	515
<i>t.sk.sievietes</i>	285	275
no tiem paškaitējums konflikta ar ģimenes locekli, partneri vai draugu dēļ	81	85
<i>t.sk.sievietes</i>	51	64
no tiem paškaitējums vardarbības dēļ	42	63
<i>t.sk.sievietes</i>	22	11

Avots: SPKC

Informācija par mirušajiem iedzīvotājiem un nāves iemesliem iegūstama no „Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāzes”, kurā no medicīniskajām apliecībām tiek apkopoti dati par nāves cēloņiem. Cēloņu kodēšanai tiek izmantota Starptautiskā statistiskā slimību un veselības problēmu klasifikācija (SSK-10). Datu bāzē nav pieejami atsevišķi dati par nāves gadījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē, bet ir pieejami dati par nāves gadījumiem, kas radušies vardarbības rezultātā mājās, līdz ar to var pieņemt, ka vismaz daļa no šiem gadījumiem notikuši tuvinieku vardarbības dēļ.

4.tabulā ir apkopoti dati par nāves gadījumiem, kuri iestājušies vardarbības rezultātā mājās. Tomēr no šiem datiem nevar sīkāk izdalīt datus par vardarbības ģimenē gadījumiem - tabulā esošie gadījumi var būt saistīti gan ar vardarbību ģimenē, gan arī ar citām noziedzīgām darbībām, kas notika mājās, piemēram, laupīšanu. Mājās nogalināto pilngadīgu sieviešu skaits ir 37% no visiem mājās nogalinātajiem cilvēkiem. Dati parāda, ka uzbrukumiem reti tiek lietoti šaujamo ieroci, bet biežāk tiek lietoti dažādi priekšmeti, īpaši asi priekšmeti (26 gadījumi 2014.gadā un 32 gadījumi 2015.gadā).

Tab.4. Vardarbības rezultātā mājās mirušo pilngadīgo personu skaits

SSK-10 kods	Nāves cēlonis	Miruso skaits					
		2013		2014		2015	
		Kopā	t.sk. sieviet.	Kopā	t.sk. sieviet.	Kopā	t.sk. sieviet.
X91.0	Pakāršana, žņaugšana un smacēšana mājās	6	3	5	2	1	1
X93.0, X94.0, X95.0	Uzbrukums ar šaujamo ieroci mājās	0	0	3	1	4	1
X97.0	Vardarbība ar dūmiem, uguni un liesmām mājās	2	1	1	1	0	0
X99.0	Uzbrukums ar asu priekšmetu mājās	27	8	26	5	32	8

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Y00.0	Uzbrukums ar neasu priekšmetu mājās	2	1	3	0	0	0
Y04.0	Uzbrukums ar fizisku spēku mājās	22	10	17	5	17	7
Y09.0	Uzbrukums ar neprecizētiem līdzekļiem mājās	7	2	10	4	9	2
	Miruši kopā	66	25	65	18	63	19

Avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze

Īsumā:

Gandrīz katra otrā cietusī pilngadīgā sieviete no vardarbības cietusi ģimenē - no tuviniekiem vai partnera. Vīrieši no vardarbības ģimenē cieš daudz mazāk

Visbiežāk (70%) vardarbības rezultātā radītas traumas, kuru ārstēšanai nepieciešama vēršanās stacionārā, sievietes gūst no vīriem vai kopdzīves partneriem

2015.gadā stacionāra palīdzība dzīvesbiedra nodarīto traumu dēļ bija nepieciešama vismaz 54 sievietēm

Partnera vardarbības gadījumi gandrīz vienmēr notiek mājās

No visiem pašnavību mēģinājumiem, paškaitējums konflikta ar ģimenes locekļi dēļ vai vardarbības dēļ veido ceturto daļu no visiem gadījumiem

4.1.2. Likumpārkāpumi, kas saistīti ar vardarbību ģimenē

Par gadījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē un kas nonāk tiesībsargājošo iestāžu redzeslokā, ir pieejama informācija no dažādiem avotiem. Vislielākais rādītājs ir **izsaukumu skaits** par konfliktiem ģimenē un vardarbīgiem nodarījumiem, ko saņem Valsts un pilsētu un novadu pašvaldības policija. Mazāks ir **ierosināto krimināllietu skaits**, jo daļā no gadījumiem, par kuriem informāciju saņem policija, netiek konstatētas noziedzīga nodarījuma pazīmes vai cietušais neraksta iesniegumu, lūdzot uzsākt kriminālprocesu. Turklāt uzsāktais kriminālprocess dažādu iemeslu dēļ var tikt izbeigts. Savukārt **notiesājošo spriedumu** ir vēl mazāk. Vēl jāņem vērā, ka, piemēram, vajāšana (*stalking*) un daži citi vardarbības veidi, atšķirībā no citām valstīm, vēl

pagaidām netiek kvalificēti kā atsevišķi noziedzīgi nodarījumi⁷⁵. Tādēļ dati par reģistrētajiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē, atspoguļo situāciju atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem. Tā kā lielākā daļa policijā sākotnēji fiksēto gadījumu paliek ārpus turpmāka redzesloka, šīs sadaļas dati par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē, parāda tikai „aisberga redzamo daļu”, bet “atsijāto” gadījumu skaits ir daudz lielāks. Šie gadījumi var nonākt, bet var arī nenonākt citu institūciju redzeslokā.

Policijas izsaukumi

Valsts policija reģistrē informāciju par notikumiem (izsaukumiem) Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēmā „Elektroniskais notikumu žurnāls” (turpmāk – žurnāls). Žurnālā tiek reģistrēti gan telefoniski saņemtie izsaukumi, gan iesniegumi, gan no citām institūcijām saņemtā informācija. Žurnālā tiek ierakstīta informācija, ņemot vērā izsaucēja telefoniski teikto, savukārt, ierodoties notikuma vietā, šī informācija var arī neapstiprināties vai tas var būt viltus izsaukums. Analizējot žurnālā ietvertu informāciju, var iegūt datus par gadījumu skaitu, par kuriem ir vai nav uzsākts kriminālprocess.

Policijas saņemtie izsaukumi liecina, ka 2015.gadā pieaudzis ziņojumu skaits par ģimenes konfliktiem. Savukārt pēc būtiska uzsākto kriminālprocesu skaita par seksuālu vardarbību pieauguma 2014.gadā, 2015.gadā ir samazinājies gan reģistrēto notikumu skaits, gan ierosināto krimināllietu skaits.

5.tabulā redzams, ka Valsts policija regulāri saņem izsaukumus par konfliktiem ģimenē – dienā tie ir vairāk nekā 20 izsaukumi. Turpat vai visos ģimenes konfliktu gadījumos (99%) kriminālprocess netiek uzsākts, jo, ja tuvinieks vai partneris nodara otram miesas bojājumus, notikums tiek kvalificēts un reģistrēts žurnālā atbilstoši sekām, savukārt gadījumos, kad miesas bojājumi nav nodarīti, visbiežāk nav iemesla kriminālprocesu ierosināt.

⁷⁵ Likumprojekts “Grozījumi Krimināllikumā”, kas paredz atzīt par sodāmu vajāšanu, tika atbalstīts 2016.gada 13.decembra Ministru kabineta sēdē.

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Tab. 5. Valsts policijā Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēmā „Elektroniskais notikumu žurnāls” reģistrētie notikumi (dati gan par pilngadīgām, gan nepilngadīgām personām)

		2013				2014				2015			
		Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”, skaits (%)	t.sk. no ārstniecības iestādēm		Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”, skaits (%)	t.sk. no ārstniecības iestādēm		Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”, skaits (%)	t.sk. no ārstniecības iestādēm	
				Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”			Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”			Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”
Tīši miesas bojājumi	t.sk. maznozī mīgi	293	292 (99)	78	77	949	900 (95)	241	229	1030	1023 (99)	237	236
	t.sk. viegli	3341	3102 (93)	1227	1203	2557	2108 (82)	1097	979	1782	1636 (92)	696	39
	t.sk. vidēja smaguma	126	78 (62)	48	34	108	18 (16)	49	14	103	70 (68)	29	22
	t.sk. smagi	66	20 (30)	29	11	54	0	18	0	68	23 (34)	23	12
Izvarošana		83	26 (31)	1	0	82	13 (16)	2	0	62	26 (42)	3	1
Vardarbīga dzimumtieksm. apmierināšana		163	150 (92)	0	0	193	2 (1)	0	0	25	8 (32)	2	2
Ģimenes konflikts		5995	5983 (99,8)	32	32	7211	7175 (99)	51	49	8205	8196 (99)	44	44

Avots: IeM IC

Ārstniecības likuma 56.¹ pantā ir noteikts ārstniecības iestāžu pienākums paziņot Valsts policijai par gadījumiem, kad ārstniecības iestāde sniedz palīdzību pacientam un ir pamats uzskatīt, ka pacients ir cietis no vardarbības. Redzams, ka no ārstniecības iestādēm tiek saņemta ievērojama ziņu daļa par nodarītajiem miesas bojājumiem. Salīdzinot 5.tabulas datus ar Traumu reģistra datiem, redzams, ka ziņojumu par vardarbības gadījumiem skaits no ārstniecības iestādēm policijai ir lielāks nekā Traumu reģistrā reģistrēto ziņojumu skaits, kas var nozīmēt gan to, ka ziņojumi tiek saņemti arī no ambulatorajām ārstniecības iestādēm, gan to, ka Traumu reģistrā netiek ievadītas ziņas par visiem stacionētajiem pacientiem. Tomēr redzams arī, ka no ārstniecības iestādēm tiek saņemts ļoti neliels ziņojumu skaits par seksuālu vardarbību, kas nozīmē, ka ārstniecības iestādes vai nu neziņo policijai par seksuālas vardarbības gadījumiem, vai arī cietušie cilvēki pēc šiem gadījumiem nevēršas ārstniecības iestādēs, vai nu cietusī persona nevēlas atklāt notikušā apstākļus. Tā, arī saskaņā

ar Traumu reģistra datiem, 2013.gadā un 2014.gadā reģistrēti mazāk nekā 5 seksuālas vardarbības gadījumi, savukārt 2015.gadā tādi nav reģistrēti.

Ja pašvaldībā ir arī pašvaldības policija, tad lielu daļu izsaukumu par konfliktiem ģimenē Valsts policija pāradresē pašvaldības policijai. 6.tabulā ir sniegti Rīgas pašvaldības policijas (turpmāk – RPP) apkopotie dati par izsaukumiem par konfliktiem ģimenē, kas papildina 5.tabulā sniegto informāciju.

Tab. 6. Rīgas pašvaldības policijas saņemtie izsaukumi un iesniegumi par konfliktiem ģimenē

	2008	2010	2012	2013	2014	2015
Izsaukumu skaits par konfliktiem ģimenē	4701	4501	3831	3881	3789	4084
<i>t.sk. izsauc privātpersonas</i>	2237	2394	2654	1030	738	665
<i>t.sk. izsauc Valsts policija vai Operatīvās vadības dienests</i>	2236	2017	1125	2773	2949	3356
<i>t.sk. izsauc citi</i>	228	90	52	78	102	63
Gadījumu skaits, kāds no konfliktā iesaistītajiem tika aizturēts	968	794	580	543	428	431
Gadījumu skaits, kad ģimenē atradās nepilngadīgie	157	347	224	238	231	215
Iesniegumu skaits par konfliktiem ģimenē	1 170	840	676	744	507	489
<i>t.sk. iesniedz sievietes</i>	1 015	742	600	666	455	444

Avots: RPP

2015.gadā vērojams Valsts policijas pāradresēto izsaukumu par ģimenes konfliktiem skaita pieaugums un arī kopējais izsaukumu skaita pieaugums. Vienlaikus 2014. un 2015.gadā samazinājies saņemto iesniegumu, uz kura pamata personu var aizturēt, skaits. Iesniegumi RPP tiek iesniegti gadījumos, kad kādai no ģimenes konfliktā iesaistītajām personām ir bail palikt vienatnē ar vardarbīgo personu, bet noziedzīga nodarījuma pazīmes nav konstatētas. Šajos gadījumos tiek piemērots likuma „Par policiju” 12.panta 10.punkts, saskaņā ar kuru policijai ir tiesības aizturēt uz rakstveida pieteikuma pamata personas, kuras atrodas mājoklī alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu reibuma stāvoklī un var nodarīt kaitējumu sev vai apkārtējiem cilvēkiem, kā arī gadījumā, ja apkārtējie cilvēki baidās palikt vienatnē ar šo personu un ja nav cita pamata tās aizturēšanai, kā arī aizturēt tādas personas policijas iestādē līdz atskurbšanai vai apstākļu noskaidrošanai, bet ne ilgāk par 12 stundām. 6.tabulā ir redzams, ka pārsvarā (apmēram 90%) šādi iesniegumi tiek saņemti no sievietēm. Iesniegumu skaits var pārklāties ar gadījumiem, kas personu aiztur, bet ne vienmēr.

Īsumā:

Valsts un Rīgas pašvaldības policija vidēji par konfliktiem ģimenē saņēma vismaz 20 izsaukumus dienā

99% izsaukumos uz ģimenes konfliktiem nav pamata ierosināt kriminālprocesu

2015.gadā pieaudzis ziņojumu skaits VP par ģimenes konfliktiem un samazinājies ziņojumu skaits par seksuālas vardarbības gadījumiem

Pagaidu aizsardzība pret vardarbību

No 2014.gada 31.marta Latvijā ir pieejams jauns instruments cietušo aizsardzībai vardarbības ģimenē gadījumos – pagaidu aizsardzība pret vardarbību. Pēc iesaistīto institūciju un speciālistu atsauksmēm šis mehānisms ir efektīvs un tiek plaši pielietots, jo gan cietušajam pašam, gan policijai dod iespēju situāciju risināt arī tad, ja nav pamata uzsākt kriminālprocesu.

2014.gadā pieņemti 93 policijas lēmumi par nošķiršanu; Valsts policijas reģionu pārvalžu struktūrvienībās uzsākta 329 tiesas nolēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību izpildes kontrole. 2014.gadā 11 gadījumos konstatēti policijas lēmuma par nošķiršanu pārkāpumi un 91 tiesas lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pārkāpums. Valsts policijā uzsākti 73 kriminālprocesi pēc KL 168.¹ panta (Nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana). Visos policijas lēmumos par nošķiršanu par personu, kas rada draudus, šajā gadā tika atzīti vīrieši, izņemot vienu gadījumu. Savukārt 321 tiesas lēmumā par atbildētāju (persona, kas rada draudus) tika atzīti vīrieši un 8 tiesas lēmumos par atbildētāju (persona, kas rada draudus) ir atzītas sievietes. Praksē sievietes tiek atzītas par personu, kas rada draudus, piemēram, gadījumos, kad aizsargājama persona ir bērns un aizbildnis lūdz šādu aizsardzību. Vidējais personas, kas rada draudus, vecums bija 42 gadi.

2015.gadā Valsts policijas pieņemto lēmumu par nošķiršanu skaits ir mazāks nekā 2014.gadā – tika pieņemti 72 lēmumi. Vienlaikus ir pieaudzis tiesas pieņemto lēmumu skaits par pagaidu aizsardzību pret vardarbību – izpildes kontrolei saņemti 554 tiesas nolēmumi. Gan policijas lēmumos, gan tiesas pieņemtajos nolēmumos aizsargājamas personas ir sievietes.

2015.gadā 14 gadījumos konstatēti policijas lēmuma par nošķiršanu pārkāpumi un 278 tiesas lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pārkāpumi. Valsts policijā 2015.gadā uzsākti 194 (par 121 vairāk kā 2014.gadā) kriminālprocesi pēc KL 168¹.panta.

Tab. 7. Policijas lēmumu par nošķiršanu skaits

		Valsts policijas lēmums par nošķiršanu						PP lēmums par nošķiršanu ⁷⁶
		kopā	t.sk. Rīgas reģionā	t.sk. Kurzemes reģ.	t.sk. Latgales reģ.	t.sk. Vidzemes reģ.	t.sk. Zemgales reģ.	
2014	Persona, kas rada draudus, kopā	93	5	19	21	15	31	10
	t.sk. sievietes	1	-	-	-	-	-	0
	Aizsargājamā persona, kopā	99	-	-	-	-	-	10
	t.sk. sievietes	91	-	-	-	-	-	10
2015	Pieņemtie lēmumi par nošķiršanu	72	8	23	13	6	22	15
	t.sk. piemērots pienākums atstāt mājokli uz laiku no 1 līdz 7 dienām	44	6	4	10	2	22	-
	t.sk. piemērots pienākums atstāt mājokli uz 8 dienām	28	2	19	3	4	-	-
	t.sk. piemērots pienākums – aizliegums kontaktēties ar aizsargājamo personu	65	8	21	8	6	22	-
	Persona, kas rada draudus, kopā	72	8	23	13	6	22	15
	t.sk. persona, kas rada draudus - sieviete	1	1	-	-	-	-	-
	t.sk. vīrs	25	3	10	4	1	7	6
	t.sk. bijušais vīrs	2	-	-	1	1	-	-
	t.sk. partneris vīrietis	36	5	11	5	2	13	6
	t.sk. dēls	3	-	-	1	-	2	2
	t.sk. brālis	1	-	-	-	1	-	-
	t.sk. tēvs	1	-	-	-	1	-	1
	t.sk. cita persona	4	-	2	2	-	-	-
	Aizsargājamā persona, kopā	72	8	23	13	6	22	15
	t.sk. sieva	25	3	10	4	1	7	6
	t.sk. bijusī sieva	2	-	-	1	1	-	6
	t.sk. partnere sieviete	36	5	11	5	2	13	-
	t.sk. māte	3	-	-	1	-	2	3
	t.sk. māsa	1	-	-	-	1	-	-
	t.sk. meita	1	-	-	-	1	-	-
t.sk. cita persona	4	-	2	2	-	-	-	
Konstatēti policijas lēmumu par nošķiršanu pārkāpumi	14	2	1	0	1	10	-	

Avots: VP

Rīgas Reģionālās pārvaldes Valsts policijas darbinieki, salīdzinājumā ar citām reģionā pārvaldēm, vismazāk ir pieņēmuši policijas lēmumus par nošķiršanu. Tas skaidrojams ar to, ka pārsvarā uz t.s. ģimenes konfliktiem Rīgā izbrauc pašvaldības policijas norīkojumi un pašvaldības policijas darbinieki pārsvarā gadījumu rīkojas saskaņā ar likuma „Par policiju” 12.panta 10.punktu.

⁷⁶ Dati par 2015.gadu – tikai par Rīgas pašvaldības policijas pieņemtajiem lēmumiem. LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Tiesai pieņemot lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, tas tiek pārsūtīts Valsts policijai izpildei. Saskaņā ar Tiesu administrācijas sniegto informāciju, kopumā 2015.gadā pirmās instances tiesās saņemtas 681 lietas par pagaidu aizsardzību pret vardarbību skaits pirms prasības celšanas (tostarp, gan pieteikumi par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, gan pieteikumi par pagaidu aizsardzības pret vardarbību atcelšanu, gan pieteikumi par pagaidu aizsardzības līdzekļa pret vardarbību aizstāšanu). Valsts policija izpildei saņēma 554 tiesas nolēmumus. No tiesas piemērotajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem pret vardarbību visbiežāk tiek piemērots aizliegums pietuvoties cietušā dzīvesvietai un aizliegums tikties un sazināties ar cietušo. Redzams arī, ka visai bieži tiesa izmanto iespēju noteikt citus aizliegumus un pienākumus atbildētājam, ņemot vērā konkrētā gadījuma apstākļus.

Tab. 8. Piemērotais pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļa veids

	2014	2015
Saņemti tiesas lēmumi kopā (no tiem piemēroti pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļi):	329	554
- pienākums atbildētājam atstāt mājokli, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, un aizliegums atgriezties un uzturēties tajā	227	367
- aizliegums atbildētājam atrasties mājoklim, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, tuvāk par tiesas lēmumā noteikto attālumu	273	463
- aizliegums atbildētājam uzturēties noteiktās vietās	89	194
- aizliegums atbildētājam satikties ar prasītāju un uzturēt ar to saskari	271	463
- aizliegums atbildētājam jebkādā veidā sazināties ar prasītāju	217	385
- aizliegums atbildētājam organizēt satikšanos vai jebkāda veida sazināšanos ar prasītāju	193	331
- aizliegums atbildētājam izmantot prasītāja datus	155	277
- citi aizliegumi un pienākumi	57	88
Konstatēti tiesas lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pārkāpumi	91	278
VP uzsākti kriminālprocesi pēc KL 168¹.panta	73	194

Avots: VP

Saskaņā ar Tiesu administrācijas apkopoto informāciju, 2015.gadā apelācijas instancē apgabaltiesās izskatīti 29 pieteikumi par pagaidu aizsardzības pret vardarbību, t.sk. 20 gadījumos pieņemts lēmums zemākas instances tiesas lēmumu atstāt negrozītu, 2 gadījumos lēmums atcelts pilnīgi un lieta nosūtīta jaunai izskatīšanai, 4 gadījumos atcelts pilnīgi un jautājums izlemts pēc būtības.

Īsumā:

Lēmumu par nošķiršanu un pagaidu aizsardzību skaits pieaudzis no 432 2014.gadā līdz vairāk nekā 600 2015.gadā; tiesas pieņemto nolēmumu skaits ir ievērojami lielāks nekā policijas lēmumu skaits

Gandrīz visos gadījumos lēmumi par nošķiršanu un lēmumi par pagaidu aizsardzību pret vardarbību tiek pieņemti, lai aizsargātu sievietes. Par personām, kas rada draudus, lielākoties tiek atzīti dzīvesbiedri vai dēli

2015.gadā būtiski pieaudzis ierosināto kriminālprocesu skaits pēc KL 168.¹ panta par lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pārkāpšanu - pārkāpti 278 lēmumi

Uzsāktie kriminālprocesi un konstatētie administratīvie pārkāpumi

Kā jau minēts iepriekš, pēc ziņojuma par iespējamu noziedzīgu nodarījumu saņemšanas policijā, situācija var risināties dažādi: var uzsākt kriminālprocesu vai administratīvā pārkāpuma lietvedību, pieņemt lēmumu par pagaidu nošķiršanu, kura norakstu pēc iespējamā prasītāja lūguma policija nosūta tiesai, kā arī ziņot par notikušo sociālajam dienestam un/vai bāriņtiesai. Ja kriminālprocess ir uzsākts un ja tiek konstatēti apstākļi, kas nepieļauj kriminālprocesu vai var būt par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, vai, ja nav pierādīta aizdomās turētā vai apsūdzētā vaina un nav iespējams savākt papildu pierādījumus, var tikt pieņemts lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu. Kriminālprocesu var pabeigt arī ar prokurora priekšrakstu par sodu, bez tam, lai nodrošinātu personas uzvedības uzraudzību un sekmētu šīs personas resocializāciju un jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas novēršanu, prokurors priekšrakstā par sodu kā papildsodu var noteikt probācijas uzraudzību. Taču, ja pierādījumi ir pietiekami un nepastāv šķēršļi kriminālprocesa īstenošanai, lietu nodod prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai un pēc tam tiesai, kas pārbauda pierādījumus un lemj par soda piespriešanu, kas var būt vai nu reāla brīvības atņemšana, vai nu nosacīta, vai nu citi soda veidi.

Ņemot vērā to, ka kriminālsods par vardarbību ģimenē kā atsevišķu noziedzīgo nodarījumu nav paredzēts, praksē vardarbības ģimenē gadījumos vainīgās personas tiek sauktas pie atbildības pēc dažādiem KL un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk - LAPK) pantiem, ņemot vērā darbības vai bezdarbības izdarīšanas veidu, iestājušās sekas un citas pazīmes. Par ģimenē veiktajiem vardarbīgajiem aktiem var tikt uzsākti kriminālprocesi saskaņā ar KL XII nodaļā „Nonāvēšana”, XIII nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret veselību”, XVI nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību”, XVII nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un

nepilngadīgajiem” iekļautajiem pantiem vai uzsākta administratīvā pārkāpuma lietvedība saskaņā ar LAPK 167.² pantu un 172.² pantu.

Reģistrēto likumpārkāpumu skaits, par kuriem uzsākts kriminālprocess, nekad nesakrīt ar personu skaitu, kuras ir sauktas pie kriminālatbildības, un ar cietušo skaitu. Piemēram, viena persona var būt vardarbīga pret vairākiem cietušajiem, vai kriminālprocesu var ierosināt un atzīt personu par cietušo, bet izsniegt apsūdzību nav iespējams. Tādejādi, no vairākiem tūkstošiem ģimenes konfliktu gadījumu, par kuriem Valsts un pašvaldības policija 2015.gadā saņēma informāciju, pie kriminālatbildības par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem pret pilngadīgiem tuviniekiem un partneriem tika sauktas 133 personas.

Tab.9. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem⁷⁷ (salīdzinājumā pēc teritorijas)

	2008	2010	2011	2014		2015	
				Personu skaits kopā	t.sk. pret pilngadīgiem tuviniekiem	Personu skaits kopā	t.sk. pret pilngadīgiem tuviniekiem
Rīgā	83	36	31	38	12	118	22
Citās republikas pilsētās kopā	107	79	40	151	30	235	45
Novados kopā	320	176	167	177	33	339	88
Nav norādīts	2	25	6	0	0	0	0
Kopā	512	314 ⁷⁸	244	328	75	574	133

Avots: IeM IC

Biežāk noziedzīgie nodarījumi pret tuviniekiem un partneriem izpaužas kā miesas bojājumu nodarīšana, kur dominē viegli miesas bojājumi, tomēr nereti tiek veikti arī noziedzīgi nodarījumi, kas saistīti ar īpašuma/ mantas bojāšanu. No visiem noziedzīgiem nodarījumiem pret pilngadīgām personām 2015.gadā, vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu skaits pret pilngadīgajiem tuviniekiem veidoja apmēram ceturto daļu. No visām personām, kas tiek sauktas pie kriminālatbildības par noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem, apmēram puse tiek saukta par vardarbīgiem noziegumiem (KL XII, XIII, XVI, XVII nodaļas).

2015.gadā pieaudzis personu skaits, kas sauktas pie kriminālatbildības par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, tai skaitā par nodarījumiem pret tuviniekiem. Sievietes pie kriminālatbildības par vardarbību tiek sauktas ievērojami mazāk nekā vīrieši.

⁷⁷ Jāņem vērā, ka līdz 2014.gadam šim ziņojumam sniegtajos IeM IC datos tika iekļauti arī tādi noziedzīgi nodarījumi pret tuvinieku/ partneri, kas var nebūt saistīti ar vardarbību, piemēram, zādzība. No 2014.gada informācija atlasīta pēc šādiem KL pantiem: 116.-118.p., 120., 121., 124.-128., 130., 130.¹., 132., 135.p. ceturtdaļa, 136., 143., 152., 159., 160., 168.¹panti

⁷⁸ Kopējais personu skaits – 314 – nesakrīt ar skaitļiem salīdzinājumā pēc teritorijas – 316, jo viena persona var izdarīt noziedzīgu nodarījumu vairākās vietās.

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Tab.10. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgiem nodarījumiem pret pilngadīgām personām, kopā un pret tuviniekiem (pēc noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas pēc KL⁷⁹)

	2014				2015			
	Personu skaits par noziedzīg. nodarījumiem pret pilngad. personām kopā		Personu skaits par noziedzīg. nodarījumiem pret pilngad. tuviniekiem		Personu skaits par noziedzīg. nodarījumiem pret pilngad. personām kopā		Personu skaits par noziedzīg. nodarījumiem pret pilngad. tuviniekiem	
	kopā	t.sk. sievietes	kopā	t.sk. sievietes	kopā	t.sk. sievietes	kopā	t.sk. sievietes
KL XII nodaļas (nonāvēšana) 116.-118., 120., 121., 124. pantī kopā	24	3	11	2	55	6	17	1
no tiem 116.p. (slepkavība)	12	1	7	1	25	3	12	1
117.p. (slepkavība pastipriņšos apstākļos)	12	2	5	1	28	2	5	0
121.p. (slepkavība, pārkāpjot nepieciešamās aizstāvēšanās robežas)	-	-	-	-	2	1	0	0
KL XIII nodaļas (noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību) 125.-128., 130., 130. ¹ , 132., 135.p. cet. d., 136. pantī kopā	285	22	60	5	440	28	95	7
no tiem 125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	55	4	18	3	99	8	30	5
t.sk., 125.p. trešā daļa (tīšs smags miesas bojājums, kas bijis par iemeslu cietušā nāvei)	14	1	9	0	32	3	15	3
126.p. (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums)	109	5	19	0	178	6	33	0
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	92	10	17	2	160	15	29	2
132.p. (draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu)	16	0	3	0	21	0	8	0
143.p. (par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī pret tajā dzīvojošās personas gribu)	19	0	1	0	43	1	4	0
152.p. (nelikumīga brīvības atņemšana)	1	0	0	0	15	2	1	0
159.p. (izvarošana)	8	0	1	0	13	0	4	0
160.p. (seksuāla vardarbība)	4	0	1	0	9	1	4	0
168. ¹ p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana)	6	1	4	1	23	1	18	1
Kopā	347	26	75	8	598	39	143	9

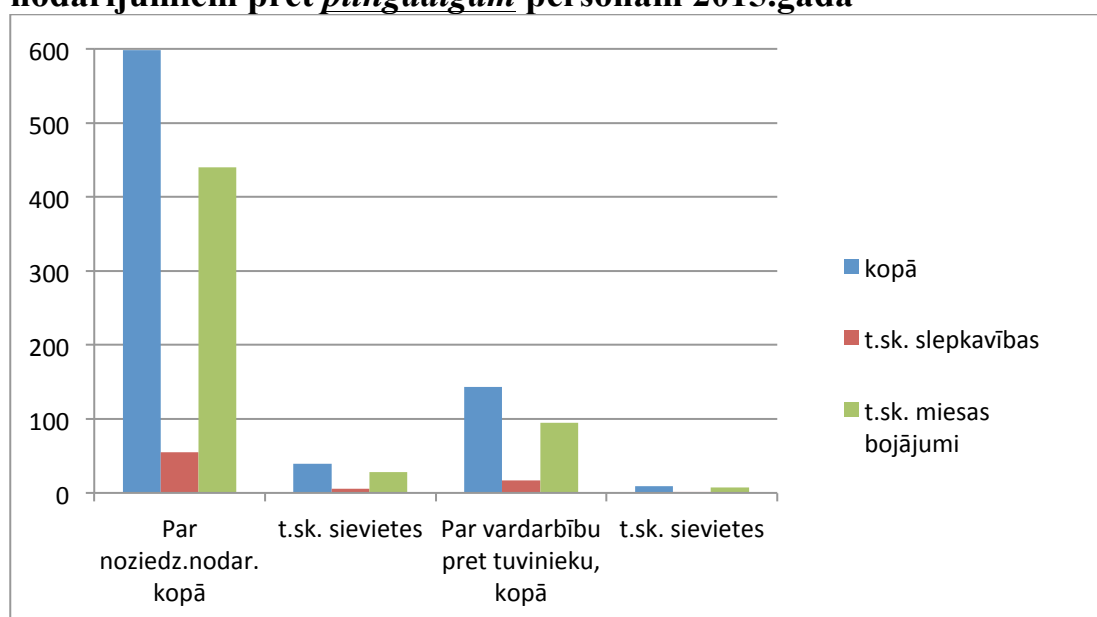
Avots: IeM IC

* Neviena persona nav saukta pie kriminālatbildības pēc 120.p. (slepkavība, kas izdarīta stipra psihiska uzbudinājuma stāvoklī), 124.p. (novešana līdz pašnāvībai), 130.¹ p. (spīdzināšana), 135.panta ceturtā daļa un 136.p. (piespiešana izdarīt abortu).

⁷⁹ Persona var izdarīt vienu vai vairākus nodarījumus, kas atbilst divu vai vairāku noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmēm, bet šajā tabulā tas nav atspoguļots. Piemēram, ja izdarītais nodarījums ir kvalificēts pēc 130.panta otrās daļas (tīši viegļie miesas bojājumi), 185.panta pirmās daļas (mantas tīša iznīcināšana un bojāšana) un 143.panta 1.daļas (personas dzīvokļa neaizskaramības pārkāpšana), tad šajā tabulā tas parādīsies ailē par 130.pantu.

Par pilngadīgu tuvinieku slepkavībām pie kriminālatbildības sauktas 17 personas, tai skaitā 1 sieviete. Par dažādu miesas bojājumu nodarīšanu tuviniekiem pie kriminālatbildības sauktas 95 personas, tai skaitā 7 sievietes. Tika uzsākti arī 8 kriminālprocesi par seksuālu vardarbību pret tuviniekiem. Sieviešu skaits, kuras sauktas pie kriminālatbildības par noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem, ir ievērojami mazāks par vīriešu skaitu (apmēram 6%).

Att. 2. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgiem nodarījumiem pret *pilngadīgām* personām 2015.gadā

No Iekšlietu ministrijas Informācijas centra (turpmāk – IeM IC) sniegtajiem datiem var gūt informāciju arī par pie kriminālatbildības saukto personu saistību (attiecībām) ar cietušo (piemēram, cietušais – sieva, partneris, dēls). Vardarbības veicēju un cietušo skaits atšķiras, jo viens cilvēks var būt vardarbīgs pret vairākiem cietušajiem (piemēram, māte – pret diviem bērniem)⁸⁰. No tuviniekiem cietušo personu skaits ir ievērojami lielāks nekā pie kriminālatbildības saukto personu skaits.

2015.gadā pie kriminālatbildības par vardarbību pret tuviniekiem sauktas 143 personas, bet par cietušajiem atzītas 263 personas, tai skaitā 158 sievietes. Cietušo vidū ir 78 sievietes, kas cietušas no dzīvesbiedra vardarbības, un 17 vīrieši, kas cietuši no dzīvesbiedres vardarbības.

⁸⁰ Jāņem vērā, ka par cietušām personām tiek uzskatītas tikai tās, par kurām ir pieņemts lēmums par atzīšanu par cietušo.

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Tab. 11. Cietušo pilngadīgo personu skaits 2014. un 2015.gadā, kopā un no tuviniekiem cietušie* (pēc noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas pēc KL)

	2014		2015													
	Cietušās personas		Cietušās personas				Attiecībā pret noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu									
	kopā	t.sk., no tuviniekiem cietušie	kopā	t.sk. sievietes	t.sk., no tuviniekiem cietušie		vīrs	sieva	partneris (vīrietis)	partnerē (sieviete)	bijušais vīrs	bijusī sieva	tēvs/ māte	audžutēvs/ audžumāte/ aizbildnis	dēls/ meita/ audžubērns	cits**
kopā					t.sk. sievietes											
KL XII nod. (nonāvēšana) 116.-118., 120., 121., 124. panti kopā	55	24	74	34	21	9	0	2	1	3	0	0	3	0	7	5
no tiem 116.p. (slepkavība)	30	15	41	23	13	7	0	2	1	3	0	0	3	0	2	2
117.p. (slepkavība pastiprin. apstākļos)	22	9	23	5	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1
KL XIII nod. (noz. nodar. pret veselību) 125.-128., 130., 130. ¹ , 132., 135.p. cet. d., 136.p. kopā	981	182	858	231	192	105	6	24	8	29	8	6	15	2	11	83
no tiem 125.p. (smags mies. boj.)	162	45	120	29	35	16	2	3	5	6	1	1	1	1	4	11
t.sk., 125.p. trešā d. (smags mies. boj., kas bijis par iemeslu cietuša nāvei)	46	25	45	17	15	8	1	3	2	1	0	0	0	1	3	4
126.p. (tīšs vidēja smaguma mies. boj.)	350	51	283	54	49	24	2	8	2	4	2	0	3	0	3	25
130.p. (tīšs viegls miesas boj.)	419	72	399	106	79	36	2	7	1	10	2	3	8	1	3	42
132.p. (draudi izdarīt slepkavību)	63	14	73	47	33	31	0	6	0	9	3	3	4	0	1	7
143.p. (par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī pret personas gribu)	47	1	64	40	11	8	0	0	0	3	1	0	1	0	0	6
152.p. (nelikumīga brīvības atņemšana)	6	2	12	4	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
159.p. (izvarošana)	39	8	25	24	4	4	0	1	0	1	0	0	1	0	0	1
160.p. (seksuāla vardarbība)	21	10	18	11	3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
168. ¹ p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana)	13	9	40	38	31	29	2	9	0	5	1	11	4	0	0	1
Kopā	1162	236	1091	382	263	158	8	36	9	42	10	17	24	2	18	98

Avots: IeM IC

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

* Neviens cietušais netika konstatēts pēc KL 120.p. (slepkavība, kas izdarīta stipra psihiska uzbudinājuma stāvoklī), 124.p. (novešana līdz pašnāvībai), 130.1 p. (spīdzināšana), 135.p. ceturtā daļa un 136.p. (piespiešana izdarīt abortu).

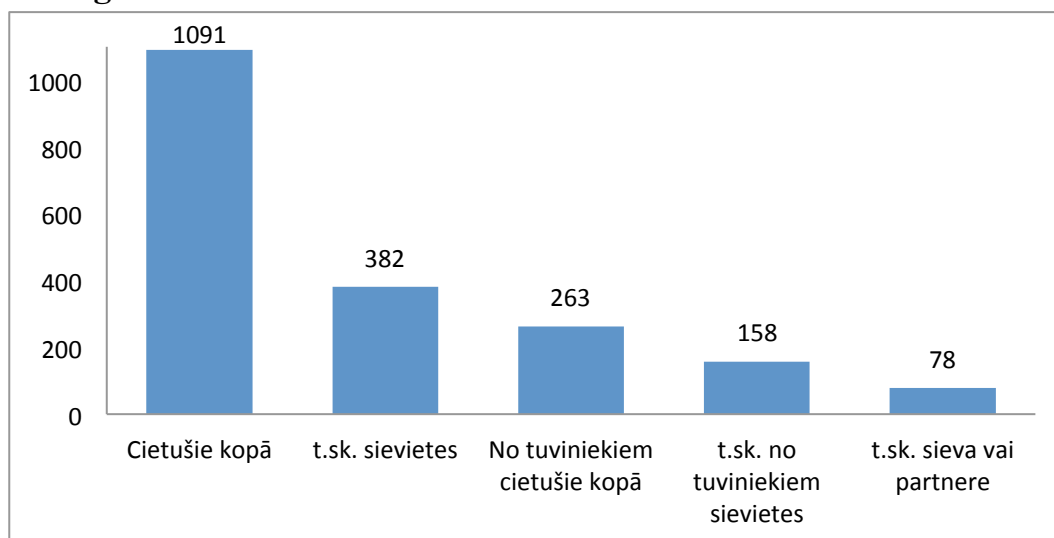
** - cits: patēvs, pamāte, aizgādņībā esošs, māsa, brālis, mazbērns, aizbilstamais, cits radnieks, māsīca, brālēns.

Tāpat kā SPKC apkopotajos datos, arī IeM IC apkopotajos datos var redzēt, ka visvairāk vardarbīgi izturas tieši dzīvesbiedri un vecāki. Vardarbīgi pret radniekiem var būt arī bērni vai mazbērni. Visvairāk ģimenes locekļi cieš no miesas bojājumiem un seksuālās vardarbības.

2014.gadā dzīvesbiedri nogalināja vismaz 5 sievietes, vēl 4 sievietes nogalināja citi radnieki. Dažāda smaguma miesas bojājumus dzīvesbiedri nodarīja 57 sievietēm, bērni - 22 vecākiem, vecāki - 21 pilngadīgam bērnam.

2015.gadā dzīvesbiedri nogalināja vismaz 9 sievietes, vēl 8 sievietes nogalināja citi radnieki. Dažāda smaguma miesas bojājumus dzīvesbiedri nodarīja vismaz 49 sievietēm, bērni nodarīja 15 vecākiem, vecāki nodarīja 11 pilngadīgiem bērniem.

Att. 3. No vardarbīgiem nodarījumiem cietušās pilngadīgas personas, 2015.gadā

12.tabulā, apkopojot datus par slepkavībām un miesas bojājumiem no divām iepriekšējām tabulām, ir iekļauti detalizētāki dati par personām, kas ir sauktas pie atbildības par vardarbīgiem nodarījumiem pret ģimenes locekļiem, un par no vardarbības cietušajiem ģimenes locekļiem. Konstatējams, ka par vardarbību ģimenē pie atbildības lielākoties saukti vīrieši, bet cietušo vidū ir lielākoties ir sievietes. No cietušajiem vīriešiem lielākā daļa ir cietusi no citiem radniekiem, nevis no sievas vai kopdzīves partneres vardarbības. Sievietes ir cietušas gan no vīriem un partneriem, gan no citiem tuviniekiem.

Tab. 12. Pie kriminālatbildības par vardarbību pret pilngadīgiem tuviniekiem sauktās personas un no tuvinieku vardarbības pilngadīgie cietušie 2015.gadā

KL pants	Par vardarbību pret tuvinieku pie kriminālatbild. sauktie		Pilngadīgie cietušie no tuvinieku vardarbības						
			kopējais cietušo skaits			t.sk. cietušais partneris ⁸¹		t.sk. cits cietušais tuvinieks*	
	kopā	t.sk. sievietes	kopā	t.sk. iestājusies personas nāve	t.sk. sievietes	kopā	t.sk. sievietes	kopā	t.sk. sievietes
KL XII nodaļas (nonāvēšana) 116.-118., 120., 121., 124. panti kopā	17	1	21	3	9	6	5	15	4
125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	30	5	35	6	16	16	9	19	7
126.p. (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums)	33	0	49	0	24	16	12	33	12
130.p.(tīšs viegls miesas bojājums)	29	2	79	0	36	20	17	59	19
132.p. (draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu)	8	0	33	0	31	15	15	18	16
168 ¹ p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana)	18	1	31	0	29	16	14	15	15
Kopā	135	9	248	9	145	89	72	159	73

Avots: IeM IC

* Ar vārdiem „cits cietušais tuvinieks” apzīmēti vecāki, bērni, brāļi, māsas, vecvecāki, mazbērni utt.

Administratīvā atbildība

IeM IC sniegtie dati liecina, ka administratīvais sods par maznozīmīgu miesas bojājumu nodarīšanu (Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa, turpmāk – LAPK, 167.² pants) tiek piemērots visai plaši. Turklāt ir samērā neliels gadījumu skaits, kad lietvedība tiek izbeigta, nepiemērojot sodu. Vardarbības ģimenē gadījumu specifika ir tāda, ka cietušās personas bieži vien nevēlas, lai pret ģimenes locekli vai partneri uzsāktu kriminālprocesu. Iespēja vardarbīgu nodarījumu sodīt administratīvi var palīdzēt mazināt vardarbības latentumu. Tomēr administratīvo pārkāpumu lietvedības process ir visai smagnējs, jo arī tajā ir nepieciešams veikt tiesu medicīniskās ekspertīzes. Turklāt LAPK 167².pantā kā sods ir paredzēts tikai naudas sods, kura nomaksāšana var pasliktināt arī cietušā ģimenes locekļa materiālo stāvokli.

⁸¹ Vīrs, sieva, kopdzīves partneris (-e)

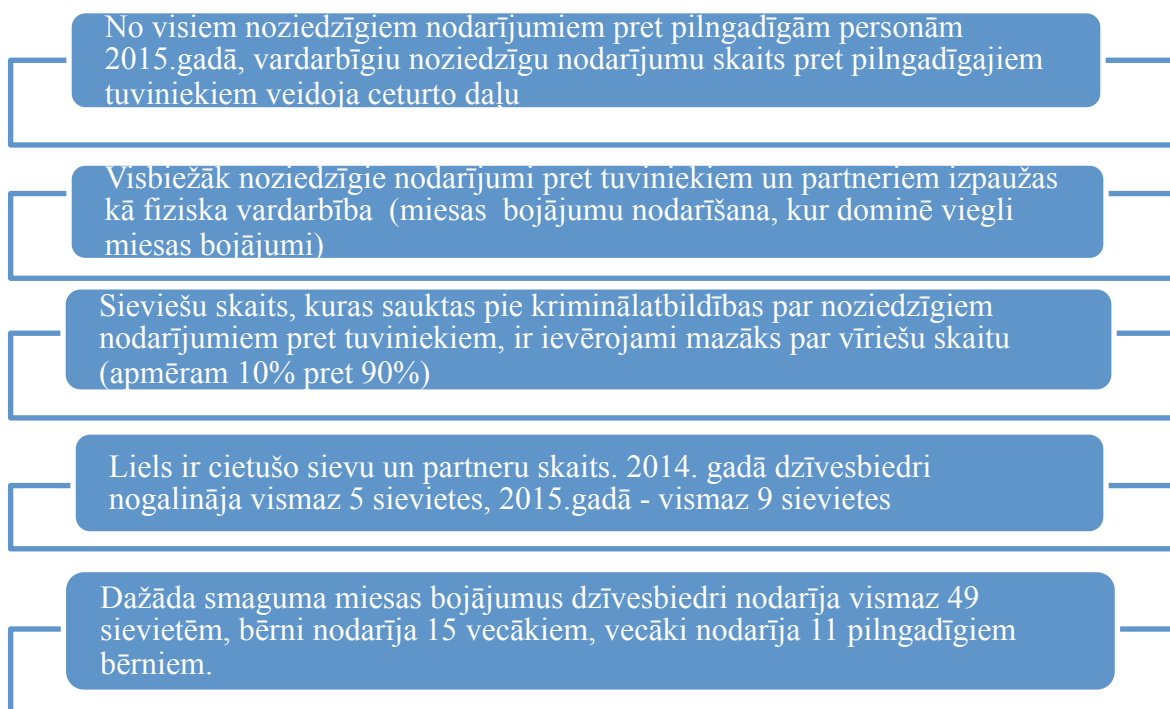
LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Tab. 13. Administratīvo pārkāpumu protokolu un pieņemto lēmumu skaits

	<i>Gads</i>	LAPK 167. ² 1.daļa	LAPK 167. ² 2.daļa	Kopā
Sastādīto protokolu skaits	2011	841	234	1075
	2014	828	255	1083
	2015	809	238	1047
Personu skaits, kam sastādīti protokoli	2011	824	229	1053
	2014	810	245	1055
	2015	792	232	1024
Izteikts brīdinājums	2011	8	2	10
	2014	8	0	8
	2015	4	0	4
Piemērots naudas sods	2011	583	176	759
	2014	611	198	809
	2015	623	195	818
Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi	2011	11	0	11
	2014	13	0	13
	2015	11	0	11
Izbeigta lietvedība (LAPK 239.p)	2011	137	33	170
	2014	140	39	179
	2015	121	29	150
Izteikts mutvārdu aizrādījums (LAPK 21.p.)	2011	32	10	42
	2014	26	10	36
	2015	32	12	44

Avots: IeM IC

2015.gadā administratīvie protokoli par maznozīmīgu miesas bojājumu nodarīšanu tika sastādīti 1024 personām. 13.tabulā ir sniegti dati par visiem maznozīmīgo miesas bojājumu gadījumiem, jo datu bāze par administratīvajiem pārkāpumiem neļauj atlasīt informāciju par cietušās personas saistību ar vardarbību veikušu personu. Vienlaikus jāņem vērā, ka LAPK 167.² panta otrā daļa attiecas uz atkārtotajiem vardarbības gadījumiem vai gadījumiem, kad pārkāpums izdarīts pret personu, ar kuru pārkāpējs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, vai pret laulāto vai bijušo laulāto, vai pret personu, ar kuru pārkāpējs ir vai ir bijis neregistrētās laulāto attiecībās, vai pret personu, ar kuru pārkāpējam ir kopīga (nedalīta) saimniecība. 167.² panta otrās daļas datus nav iespējams sadalīt sīkāk, cik gadījumos tā ir atkārtota maznozīmīga miesas bojājuma nodarīšana un cik gadījumos tie ir maznozīmīgi miesas bojājumi tuviniekam.

Īsumā:*Notiesātās personas*

Tiesu administrācijas (turpmāk – TA) apkopotajos datos par notiesātajām personām vainīgā un cietušā saistība netiek norādīta. 14.tabulā ir sniegta informācija par notiesāto personu skaitu pēc atsevišķiem KL pantiem, par kuriem ir arī visvairāk pie kriminālatbildības par vardarbību pret tuviniekiem saukto personu skaits: tie ir noziedzīgie nodarījumi, ko klasificē pēc KL 116.panta (slepkavība), 117.panta (slepkavība pastiprinošos apstākļos), 118.panta (slepkavība sevišķi pastiprinošos apstākļos), 125.panta (tīšs smags miesas bojājums), 126.panta (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums), 130.panta (tīšs viegls miesas bojājums), 132.panta (draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu), 159.panta (izvarošana).

Manuāli atlasītie dati par 2010.-2013.gadu ļauj secināt, ka ceturtnā daļa (apmēram 23% 2012. un 2013.gadā) no visiem ar vardarbību saistītajiem noziegumiem, par kuriem personas tika notiesātas, ir notikušas ģimenēs.

Par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem notiesāto personu vidū ir mazāk nekā 10% sieviešu. Ja krimināllietās cietušo vidū visvairāk bija personas ar viegliem miesas bojājumiem, kā arī bija ievērojams personu skaits, kas sauktas pie kriminālatbildības par vieglu miesas bojājumu nodarīšanu, tad notiesāto personu vidū visvairāk ir notiesātie par smagu miesas bojājumu nodarīšanu.

Tab.14. Notiesāto personu skaits

	2014		2015		Vecums (gados)				Pamatsods – brīvības atņemšana					Citi pamatsod		Atbrīvots no soda
	Notiesāto pers. skaits	t. sk. sievietes kopā	Notiesāto pers. skaits	t. sk. sievietes kopā	14-17	18-24	25-49	50+	Līdz 1 gadam	1-3 gadi	3-5 gadi	Vairāk par 5 gadiem	Nosacīti	Naudas sods	Piespiedu darbs	
KL XII nod. (nonāvēšana) 116.-118., 120., 121., 124. panti kopā	77	8	54	6	3	9	30	12	0	0	3	50	0	0	0	0
<i>no tiem</i> 116.p. (slepkavība)	35	5	31	3	0	2	20	9	0	0	2	29	0	0	0	0
117.p. (slepkavība pastiprin.apstākļos)	27	0	19	3	3	6	9	1	0	0	1	18	0	0	0	0
121.p. (slepkavība, pārkāpjot aizstāvēš. robežas)	3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KL XIII nod. (noziedz. nodarījumi pret personas veselību) 125.-128., 130., 130.¹, 132., 135.p. ceturrtā daļa, 136.p. panti kopā	400	39	410	12	20	105	230	65	24	41	38	20	125	3	161	4
<i>no tiem</i> 125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	155	22	165	3	3	31	86	35	5	21	37	20	81	0	4	0
126.p. (tīšs vidēja smag. miesas boj.)	141	6	136	3	11	40	71	14	9	15	1	0	28	0	83	0
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	92	9	81	3	6	28	36	11	4	5	0	0	6	1	63	4
132.p. (draudi izdarīt slepkavību)	7	1	10	2	0	1	6	3	2	0	0	0	0	2	5	0
143.p. (par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī)	19	3	12	0	0	4	7	1	4	0	0	0	10	0	0	0
159.p. (izvarošana)	32	0	16	0	0	5	7	4	0	1	3	11	1	0	0	0
160.p. (seksuāla vardarbība.)	16	1	23	0	5	5	8	5	0	5	4	9	5	0	2	0
168.¹p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarb. nepildīšana)	17	0	46	1	0	1	38	7	0	1	0	0	2	1	39	0
Kopā	568	52	561	19	28	129	320	94	28	48	48	90	143	4	202	4

Avots: TA

No 14. tabulas redzams, kādi sodi tiek piespriesti par noziedzīgiem nodarījumiem. Par nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu (KL 168.¹ pants) biežākais pamatsods ir piespiedu darbs, tāpat kā par vieglu un vidēja smaguma miesas bojājumu nodarīšanu. Otrs biežāk piespriestais sods ir

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

nosacīta brīvības atņemšana. Saskaņā ar TA apkopotajiem datiem no 46 personām, kas sodītas pēc KL 168.¹ panta, 25 personas ir ar iepriekšējo sodāmību.

TA manuāli atlasītie dati par personām, kas notiesātas par seksuālu vardarbību, un cietušām personām parāda, ka par izvarošanu (KL 159.pants) notiesāti 16 vīrieši, no izvarošanas cietušas 17 sievietes, tai skaitā 9 pilngadīgas personas, 3- mazgadīgas un 5 – 14-18 gadu vecumā. 23 vīrieši notiesāti par seksuālu vardarbību (KL 160.pants), cietušo vidū ir 14 vīrieši un 22 sievietes, tai skaitā 11 pilngadīgas personas, 21 – mazgadīga un 4 – 14-18 gadu vecumā. Tai skaitā 3 notiesātās personas izdarījušas noziedzīgus nodarījumus gan pēc 159.panta, gan pēc 160.panta.

Izbeigtās krimināllietas

Būtiska ir arī statistika par to personu skaitu, pret kurām kriminālprocess ir izbeigts, kas vardarbības ģimenē gadījumos visdrīzāk nozīmē to, ka cietušais, ja nav lēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, nebūs pasargāts no turpmākiem vardarbības aktiem, bet vardarbības veicējs paliek ārpus tālāka valsts un pašvaldības iestāžu redzesloka.

Saskaņā ar KPL 39.panta otro daļu prokuroram kriminālvajāšanā ir tiesības pabeigt kriminālprocesu, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu. Personai, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu, var noteikt naudas sodu vai piespiedu darbu, kā arī papildsodus — tiesību ierobežošanu vai probācijas uzraudzību. Detalizēti dati par pieņemtajiem prokuroru priekšrakstiem par sodu nav pieejami.

Izbeigto kriminālprocesu skaits par vardarbības ģimenē gadījumiem proporcionāli nav liels. Saskaņā ar IeM IC sniegtajiem datiem pēc konkrētajiem KL pantiem, no kopumā 2015.gadā izbeigtajiem 77 kriminālprocesiem, 14 (17%) tika izbeigti par gadījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē. No minētajām 14 izbeigtajām lietām, 6 tika izbeigtas, noslēdzot izlīgumu.

No TA sniegtajiem datiem redzams, ka 2015.gadā 50 apsūdzētajām personām stājies spēkā lēmums par lietas izbeigšanu, tomēr nevar izdalīt tās lietas, kurās cietušais ir tuvinieks.

Tab. 15. Personu skaits, kas sauktas pie atbildības par vardarbību un pret kurām lietas izbeigtas⁸²

	Pilngadīgu personu skaits, pret kurām lietas izbeigtas – <i>IeM IC dati</i>					Apsūdzēto personu skaits, kurām stājies spēkā lēmums par lietas izbeigšanu – <i>TIS dati</i>	
	2014		2015			2014	2015
	kopā	t.sk. par nodarījumu pret tuviniekiem	kopā	t.sk. par nodarījumu pret tuviniekiem			
				kopā	no tiem, lieta izbeigta pēc KPL 379.p.1.d.2.pkt. vai pēc 377.p.9.pkt.–izlīgums		
KL XII nod. (nonāvēšana) 116.-118., 120., 121., 124. pantī kopā	4	1	10	1	0	0	1
no tiem	0	0	1	1	0	0	1
116.p. (slepkavība)							
117.p. (slepkavība pastiprinošos apstākļos)	4	1	8	0	0	0	0
KL XIII nod. (noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību) 125.-128., 130., 130. ¹ , 132., 135.p. cet. d., 136. p. kopā	29	4	52	12	5	45	45
no tiem	5	1	14	4	0	5	1
125.p. (smags miesas boj.)							
126.p. (tīšs vidēja smaguma mies. bojājums)	10	0	12	3	1	13	10
130.p. (viegls miesas boj.)	13	3	24	5	3	25	29
132.p. (draudi izdarīt slepkavību)	0	0	4	2	1	2	1
143.p. (par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī)	3	0	7	1	1	7	1
159.p. (izvarošana)	0	0	3	0	0	5	1
160.p. (seksuāla vardarbība)	0	0	1	0	0	1	1
168. ¹ p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana)	0	0	0	0	0	0	0
Kopā	36	5	77	14	6	89	50

Avots: IeM IC, TA

Valsts probācijas dienesta uzraudzībā esošās personas

Valsts probācijas dienests (turpmāk - VPD) uzrauga personas, pret kurām izbeigts kriminālprocess, tās nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības, un nosacīti notiesātās personas, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotās personas un personas, kurām piespriests papildsods - probācijas

⁸² Informācija no Tiesu informācijas sistēmas ir par gadījumiem, kad tiesa pieņēmusi lēmumu izbeigt lietu, informācija no IeM IC ir par gadījumiem, kad procesa virzītājs pieņem lēmumu izbeigt krimināllietu pirms tiesas. Gadījumos, kad lieta izbeigta saistībā ar apsūdzētās personas nāvi (kopā 2013.gadā – 13 lietas), informācija par vardarbības saistību ar ģimeni nolēmumu tekstā netiek sniegta.

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

uzraudzība. Savukārt, ja persona ir sodīta ar piespiedu darbu, VPD uzrauga šī soda izpildi.

16.tabulā ir apkopota informācija par visiem probācijas klientiem, kas ir notiesāti par attiecīgajā KL pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu un VPD amatpersonas ir uzsākušas probācijas klienta lietas vadību.

Tab. 16. Dienesta uzraudzībā esošo probācijas klientu skaits, par kuriem uzsāktas probācijas klienta lietas

KL pants	2014								2015							
	Vīrieši					Sievietes			Vīrieši					Sievietes		
	Kopā	t.sk. vardarbība pret bērnu	t.sk. vardarbība pret laulāto	t.sk. seks. vard. pret bērnu	t.sk. seks. vard. pret pieaug.	Kopā	t.sk. vardarbība pret bērnu	t.sk. vardarbība pret laulāto	Kopā	t.sk. vardarbība pret bērnu	t.sk. vardarbība pret laulāto	t.sk. seks. vard. pret bērnu	t.sk. seks. vard. pret pieaug.	Kopā	t.sk. vardarbība pret bērnu	t.sk. vardarbība pret laulāto
KL XII nodaļas (nonāvēšana) 116.-118., 120., 121. panti kopā	40	0	3	0	0	7	0	1	49	5	2	0	0	1	0	0
<i>no tiem,</i> 116.p. (slepkavība)	15	0	2	0	0	3	0	1	10	0	2	0	0	1	0	0
117.p. (slepkavība pastiprinošos apstākļos)	22	0	0	0	0	1	0	0	29	3	0	0	0	0	0	0
KL XIII nod. (noziedz. nodar. pret veselību) 125.,126., 130., 130.¹, 132. kopā	179	2	16	2	2	5	0	0	306	4	10	0	0	31	1	6
159.p. (izvarošana)	19	1	0	9	11	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0
160.p. (seksuāla vardarbība)	6	0	0	2	4	1	0	0	1	0	0	6	2	0	0	0
161.p. (Seksuāla rakstura darbības ar personu līdz 16 gadiem)	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
162.p. (pavešana netiklībā)	13	1	0	12	0	0	0	0	5	0	0	15	0	0	0	0
164.p. (personas iesaistīšana prostitūcijā)	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
168.¹p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana)	3	0	1	0	0	0	0	0	81	1	19	0	0	0	0	0
174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	13	7	2	1	0	3	2	0	21	30	5	0	0	7	11	0
Kopā	278	11	22	26	17	17	2	1	463	40	36	21	6	39	12	6

Avots: VPD

No kopumā vairāk nekā 450 probācijas klientiem, par kuriem lietas tika uzsāktas 2015.gadā, apmēram 14% ir nonākuši VPD redzeslokā par vardarbību

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

vai seksuālu vardarbību pret bērnu, un apmēram 10% - par vardarbību pret laulāto vai seksuālu vardarbību pret pieaugušo.

VPD probācijas klientiem piedāvā probācijas programmas, kas ir pasākumu kopums ar mērķi veicināt probācijas klienta integrāciju sabiedrībā. Iesaistīšana probācijas programmās notiek nosacītas notiesāšanas vai nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas laikā, pamatojoties uz tiesas noteikto pienākumu – piedalīties probācijas programmās saskaņā ar VPD norādījumiem. Kriminālsoda – piespiedu darbs izpildes laikā probācijas klients netiek iesaistīts programmās, ja vien pats neizsaka šādu vēlmi.

Viena no VPD īstenotajām programmām ir „Cienpilnu attiecību veidošana”, kurā tiek iesaistītas personas, kas ir bijušas vardarbīgas pret savu partneri ģimenē. 2012.gadā probācijas programmu „Cienpilnu attiecību veidošana” pabeidza 58 probācijas klienti. 2013.gadā - 44 probācijas klienti. 2014.gadā - 14 probācijas klienti, 2015.gadā – 11 probācijas klienti.

VPD, pamatojoties uz informāciju par probācijas klientiem, kas izdarījuši dzimumnoziegumus pret nepilngadīgajiem, 2014.gadā sniedza informāciju par to, kāds personu loks dominē dzimumnoziedznieku vidū un kādas personas pazīmes var uzskatīt par riska faktoriem seksuālai vardarbībai pret nepilngadīgajiem. Informācija tika sniegta, pamatojoties uz VPD rīcībā esošajiem datiem laika posmā no 2008. līdz 2013.gadam, salīdzinot likuma pārkāpējus, kuri izdarīja noziegumus pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību, ar citiem likuma pārkāpējiem. Apkopojot pieejamo informāciju, tika secināts:

- pastāv statistiski nozīmīgas atšķirības starp grupām pēc tā, vai jebkad ir bijusi oficiāla laulība. Jēkad bijusi oficiāla laulība biežāk sastopama starp likuma pārkāpējiem, kuri izdarīja noziegumus pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību;

- pastāv statistiski nozīmīga atšķirība starp grupām pēc dzimuma. Likuma pārkāpēji, kuri izdarīja noziegumus pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību, biežāk ir vīrieši;

- likuma pārkāpēju, kuri ir bijuši seksuāli pret bērnu, vecuma sadalījums būtiski atšķiras no citiem likuma pārkāpējiem. To cilvēku vidū, kuri izdarīja noziegumus, kas vērsti pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību, ir divu veidu noziedznieki: gados jauni (20-28 gadi) un veci (44-50 gadi). Citu likuma pārkāpēju vidū dominē personas no 18 līdz 27 gadu vecumam;

- pastāv statistiski nozīmīga atšķirība starp grupām pēc iegūtā izglītības līmeņa. Likuma pārkāpēji, kuri izdarīja noziegumus pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību, biežāk uzrāda vai nu tikai pabeigtu sākumskolu vai nu pabeigtu augstāko izglītību.

Vienlaikus VPD norādīja, ka homoseksuāli orientēta pilngadīga persona nerada lielāku bērna seksuālas izmantošanas apdraudējumu kā heteroseksuāli orientēta persona. Deviantu seksuālu interešu esamība, nevis dzimumā balstīta

seksuālā orientācija, ir riska faktors, kas ļauj prognozēt seksuālas vardarbības varbūtību. Turklāt cietušā dzimums pats par sevi neļauj izdarīt secinājumus par varmākas seksuālo orientāciju un tās saistību ar nozieguma izdarīšanu. Intīmu, stabilu un atbalstošu partnerattiecību esamība (neatkarīgi no partnera dzimuma) ir uzskatāma par faktoru, kas samazina seksuālas vardarbības risku. Tas, ka persona neveido tuvas un intīmas attiecības ar pilngadīgu personu, var norādīt uz personas deviantajām seksuālajām interesēm, un partnerattiecību neesamība ir uzskatāma par riska faktoru.

Juridiskās palīdzības nodrošināšana

Saskaņā ar Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likumu tiesības pieprasīt juridisko palīdzību ir personām, kuras ir ieguvušas maznodrošinātas vai trūcīgas personas statusu vai tās pēkšņi nonākušas tādā situācijā un materiālajā stāvoklī, kas tām liedz nodrošināt savu tiesību aizsardzību.

2015.gadā Juridiskās palīdzības administrācija (turpmāk – JPA) ir pieņēmusi 20 lēmumus⁸³ par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības piešķiršanu ģimenes tiesību jautājumos, kas saistīti ar vardarbību ģimenē un vardarbību pret sievietēm kā ierosinātās civillietās, tā arī lietās, kurās tiesvedība vēl nav bijusi uzsākta. Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība piešķirta kā maznodrošinātām un trūcīgām personām, tā arī, pamatojoties uz Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma 3.panta otrās daļas 2.punktā noteiktajiem kritērijiem, proti, persona pēkšņi nonākusi tādā situācijā un materiālajā stāvoklī, kas tai liedz nodrošināt savu tiesību aizsardzību - personas īpašā situācija. Visos gadījumos juridisko palīdzību pieprasīja sievietes.

Tab. 17. Juridiskā palīdzība vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumos 2015.gadā

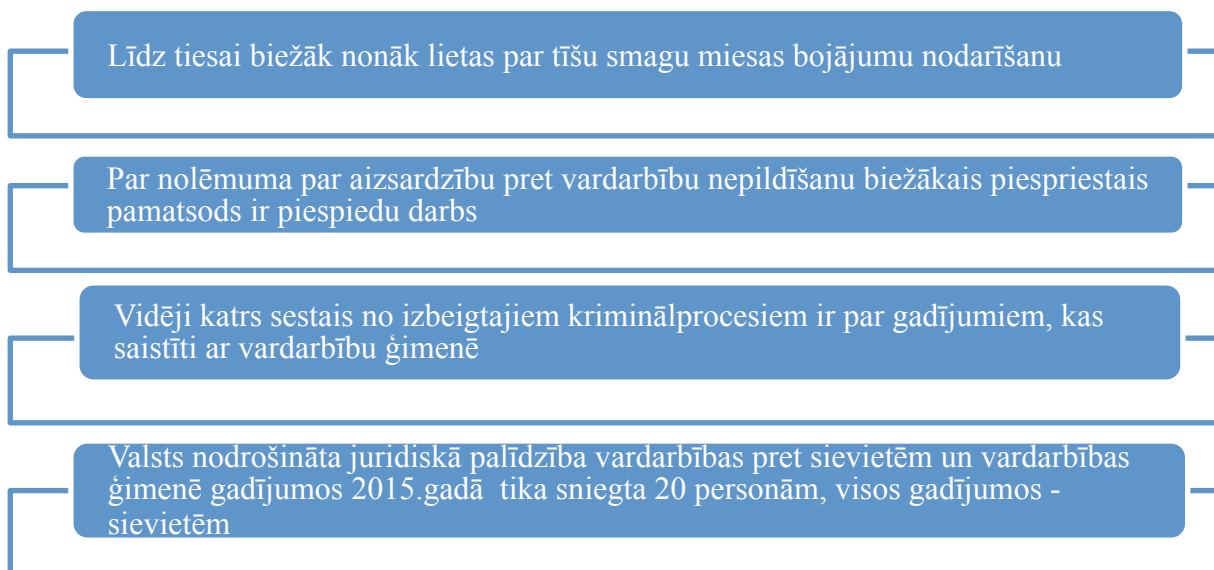
	Ir trūcīgas/ maznodrošinātas personas statuss	Persona nonākusi krīzes situācijā	Kopā
Juridiskā palīdzība vardarbības pret sievietēm gadījumos *	3	-	3
<i>t.sk., pieprasītājs - sieviete</i>	3	-	3
Juridiskā palīdzība vardarbības ģimenē gadījumos **	16	1	17
<i>t.sk. pieprasītājs - sieviete</i>	16	1	17

Avots: JPA

* vardarbības pret sievieti gadījumi ārpus ģimenes (piemēram, bijušais laulātais)

** vardarbības ģimenē gadījumi (laulātie, pret vecākiem, vecvecākiem vai kopā ģimenē dzīvojošām personām)

⁸³ Netiek atsevišķi apkopota statistika par lietām, kurās personas sākotnēji iesniegumā nenorāda, ka jautājuma risināšana ir saistīta ar vardarbību ģimenē vai vardarbību pret sievieti, bet vērsas, lai risinātu jautājumu par laulības šķiršanu, kopmantas sadali, uzturlīdzekļu piedziņu vai par personas izlikšanu no dzīvojamās telpas, tikai vēlāk procesa gaitā (pēc juridisko konsultāciju sniegšanas, kad par to ir informēts juridiskās palīdzības sniedzējs vai pēc tam tiesvedībā) iespējams var tikt saņemta informācija, ka lieta ir saistīta ar vardarbību ģimenē. LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Īsumā:

4.1.3. No vardarbības cietušo pilngadīgu personu rehabilitācija un vardarbību veikušu rehabilitācija

2015.gadā ieviestais jaunais valsts apmaksātais pakalpojums no vardarbības cietušām pilngadīgām personām tika sniegts 30 Latvijas pašvaldībās jeb 25% no kopējo pašvaldību skaita, un to saņēma 114 personas (5 vīrieši, 109 sievietes). 67 personām sniegtas individuālās speciālistu konsultācijas (449 psihologa konsultācijas, 31 sociālā darbinieka konsultācija un 58 jurista konsultācijas) un 47 personas pakalpojumu saņēma ar uzturēšanos institūcijā, no tām 4 personām pakalpojuma kurss tika pagarināts līdz 60 dienām. Pēc sociālā rehabilitācijas kursa saņemšanas 4 personas saņēma 12 individuālās psihologa konsultācijas (viena persona var saņemt maksimāli 3 individuālās konsultācijas).

Kaut gan rehabilitācijas pakalpojumu var saņemt jebkura no vardarbības cietusī persona, praksē lielākoties to izmantoja no vardarbības ģimenē cietušie. Vardarbības veicēji bija 67% laulātie/ partneri, 18% - citi radnieki vai māsaimniecībā dzīvojošas personas, 10% - bijušie vīri vai bērnu tēvi, 5% - svešas personas. Vardarbībā cietušo personu vecums: 22 personas – 18-25 gadi; 42 personas – 26-35 gadi; 33 personas – 36-45 gadi; 15 personas – 46-60 gadi; vecākas par 61 gadu – 2 personas.

Tab.18. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu no vardarbības cietušām personām saņēmušo pilngadīgo skaits

Vecuma grupa	Institūcijās		Dzīvesvietā		Kopā	
	kopā	t.sk. sievietes	kopā	t.sk. sievietes	kopā	t.sk. sievietes
18-25	40	40	10	9	50	49
26-35	47	45	18	17	65	62
36-45	27	25	16	15	43	40
45-50	4	3	5	4	9	7
51-55	5	4	4	3	9	7
56-60	1	1	1	1	2	2
61-65	1	1	0	0	1	1
66+	1	0	1	1	2	1
Kopā	126	118	55	51	181	169

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Pakalpojums vardarbīgas uzvedības mazināšanai sniegts 14 Latvijas pašvaldībās, 99 personām (40 vīriešiem, 59 sievietēm), no tām 22 personām sniegtas 215 individuālās psihologa konsultācijas un 77 personas pakalpojumu saņēma grupu nodarbību veidā (organizētas un vadītas 10 grupas, katrai grupai 16 nodarbības). No vardarbības veicēja cietušās personas bija 53% bērni, 20% laulātie/partneri un 25% citi radnieki vai māsainiecībā dzīvojošas personas. Lielākoties vardarbības veicēji ir vecumā no 36 līdz 45 gadiem (73 personas).

Īsumā:

Kaut gan rehabilitācijas pakalpojumu var saņemt jebkura no vardarbības cietusī persona, praksē lielākoties to izmantoja no vardarbības ģimenē cietušie

Rehabilitācija slielākoties tika nodrošināta no dzīvesbiedra vardarbības cietušajām sievietēm

Rehabilitācijas pakalpojumu vardarbīgas uzvedības mazināšanai lielākoties izmantoja vardarbīgi vecāki. Vardarbīgi dzīvesbiedri veidoja 20% no visām personām, kas saņēma rehabilitācija pakalpojumu

4.2. No vardarbības ģimenē cietušie bērni

Vardarbības gadījumus pret pieaugušām personām ģimenēs ir grūti atdalīt no vardarbības gadījumiem pret bērniem ģimenēs, jo bieži vien tie ir savstarpēji saistīti un tiem ir kopējie riska faktori. Dati par no vardarbības cietušajiem bērniem pārlicinoši parāda, ka lielākoties bērni no vardarbības cieš savās ģimenēs, no vecākiem un citiem tuviniekiem. Turklāt visai bieži ir gadījumi, kad kāds no ģimenes locekļiem vērš vardarbību pret pārējiem pieaugušajiem un bērniem ģimene.

Datus par bērniem, kas cietuši no vardarbības ģimenē, var iegūt no Traumu reģistra (atlasot datus pēc cietušā vecuma) un no tiesībsargājošo iestāžu datiem, atlasot pēc tiem noziedzīgu nodarījumu veidiem, kas ir vērsti tieši pret nepilngadīgajiem (piemēram, KL 174.pants par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo). Papildu datus var iegūt no bāriņtiesu sniegtajiem datiem⁸⁴ un no statistikas pārskatiem par sociālās rehabilitācijas pakalpojuma nodrošināšanu no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem.⁸⁵

Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa dati

Vēl viens informācijas avots par vardarbības pret bērniem gadījumiem ir Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa sniegtie dati. Šie dati norāda uz to, ka konsekventi pieaug bērnu zvanu skaits par vardarbības ģimenē gadījumiem. Salīdzinot ar 2013. gadu, ziņojumu skaits par emocionālu un fizisku vardarbību ģimenēs ir pieaudzis. Vērojams, ka ģimenē visbiežāk vardarbība sastopama no vecāku puses, bet retāk no vecvecāku, audžuvecāku un brāļu un māsu puses. 2014. gadā kopumā tika saņemti 1026 zvani par vardarbību ģimenē, savukārt 2015. gadā - jau 1569 zvani. Visvairāk zvanu ir bijis par vecāku fizisku vardarbību ģimenē (491 konsultācija), daudz retāk par vecvecāku (15 konsultācijas), brāļu, māsu (58 konsultācijas), patēvu, pamāšu (33 konsultācijas) un citu radnieku (17 konsultācijas) vardarbību ģimenē.

2015. gadā ir palielinājies arī zvanu skaits saistībā ar seksuālo vardarbību. Tika saņemti ziņojumi par seksuālās vardarbības gadījumiem izglītības iestādēs: 2014.gadā - 12 zvani, 2015.gadā - 24 zvani; seksuālu vardarbību bērnu un pusaudžu savstarpējās attiecībās: 2014.gadā - 4 zvani, 2015.gadā - 14 zvani; seksuālu vardarbību ģimenēs: 2014.gadā - 41 zvans, 2015.gadā - 45 zvani; seksuālu vardarbību aprūpes iestādēs: 2014.gadā - 4 zvani, 2015.gadā - 3 šādi zvani.

⁸⁴ <http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/statistika/?doc=3204&page=>

⁸⁵ Detalizēti valsts statistikas pārskati ir pieejami Labklājības ministrijas mājas lapā <http://www.lm.gov.lv/text/1382>

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

4.2.1. Traumas vardarbības ģimenē dēļ

Saskaņā ar Traumu reģistra datiem cietušo bērnu skaits, kas ar traumām nokļūst stacionārajās ārstniecības iestādēs, samazinās. Samazinās arī no tuvinieku vardarbības cietušo bērnu skaits. 2015.gadā no 75 gadījumiem, kad bērniem vardarbības dēļ bija nepieciešama ārstēšana stacionārā, 7 vardarbības gadījumi notika ģimenē, un 5 no 7 cietušajiem bija vecumā 15-17 gadi. Laika periodā līdz 2014.gadam stacionārā ārstēto cietušo puīšu skaits bija ievērojami lielāks, nekā cietušo meiteņu skaits, 2014.gads bija izņēmums, kad būtiski pieaudzis cietušo meiteņu skaits, īpaši vecumā 15-17 gadi (2014.gadā cietuši 10 puīši un 30 meitenes), bet 2015.gada cietušo puīšu skaits atkal bija lielāks nekā meiteņu skaits. Kopumā, no vardarbības ģimenē cietušo bērnu skaits nav no dzimuma atkarīgs.

Kā jau tika minēts iepriekš (4.1.1.sadaļā), Traumu reģistra dati atspoguļo tikai nelielu vardarbības ģimenē gadījumu daļu gan tāpēc, ka ne vienmēr cietušie vēlas atklāt apstākļus, kādos trauma ir gūta, un norādīt uz vardarbības veicēju, gan tāpēc, ka medicīniska palīdzība vardarbības gadījumos var tikt sniegta arī ambulatori un līdz ar to šie gadījumi netiek atspoguļoti Traumu reģistrā.

Tab. 19. Reģistrētais vardarbībā gūto traumu gadījumu skaits, sadalījumā pa dzimuma un vecuma grupām

Vecuma grupa	2008				2010				2014				2015			
	Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes	
	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē
0-4	6	5	3	2	2	0	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0
5-9	23	4	1	0	16	1	2	0	2	2	7	0	1	0	1	0
10-14	76	2	31	5	50	3	30	4	12	1	12	0	16	1	7	0
15-17	152	6	37	6	110	4	29	5	10	0	30	2	32	1	14	4
kopā	259	17	73	13	178	8	62	10	24	3	49	2	50	3	22	4
	332 (t.sk. 30 ģimenē)				240 (t.sk. 18 ģimenē)				73 (t.sk. 5 ģimenē)				75 (t.dk. 7 ģimenē)			

Avots: SPKC

Kopumā 2015.gadā reģistrēti 7 gadījumi, kad tuvinieku vardarbības dēļ nepilngadīgajiem (4 meitenēm un 3 puīšiem) bija nepieciešama ārstēšana stacionārā. 4 gadījumos vainīgi bija vecāki, 2 gadījumos – citi radnieki, 1 gadījumā – laulātais draugs vai partneris. Gandrīz visos šajos gadījumos vardarbība ir notikusi mājās. Vienlaikus, saskaņā ar Latvijas iedzīvotāju nāves ceļoņu datu bāzi, 2015.gadā vardarbības rezultātā (uzbrukums ar asu priekšmetu) mājās ir miris viens nepilngadīgais.

2015.gadā reģistrētais pašnāvību mēģinājumu skaits nepilngadīgu personu vidū ir palicis iepriekšējā gada līmenī – 26 personām pašnāvību mēģinājumu rezultātā bija nepieciešama stacionāra palīdzība, meitenēm veidojot lielāku gadījumu skaitu.

Tab. 20. Reģistrētais gadījumu skaits, kuros tīša paškaitējuma rezultātā nepilngadīgām personām sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā

	2014	2015
Visi gadījumi kopā	26	26
<i>t.sk. meitenes</i>	13	19
no tiem paškaitējums konflikta ar ģimenes locekli, partneri vai draugu dēļ	3	10
<i>t.sk. meitenes</i>	1	8
no tiem paškaitējums vardarbības dēļ	1	1
<i>t.sk. meitenes</i>	0	1

Avots: SPKC

2015. gadā stacionāro pakalpojumu datubāzēs par valsts apmaksājamiem stacionārajiem veselības aprūpes pakalpojumiem nav ievadīta neviena stacionārā pacienta karte ar kādu no izrakstīšanās diagnozēm Y05 – Seksuālā vardarbība. Savukārt informācijas sistēmas ambulatoro pakalpojumu datubāzēs par valsts apmaksājamiem ambulatorajiem veselības aprūpes pakalpojumiem 2015. gadā redzams, ka no seksuāla uzbrukuma ir cietušas 10 nepilngadīgas personas, tai skaitā 6 zēni un 4 meitenes.

4.2.2. Likumpārkāpumi, kas saistīti ar vardarbību pret nepilngadīgajiem

2015.gadā Valsts policija ir saņēmusi gandrīz 400 ziņojumus par notikumiem, kas saistīti ar cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo, turklāt šo ziņojumu skaits ar katru gadu pieaug. Tāpat ir saņemti 45 ziņojumi par pavešanu netiklībā. No ārstniecības iestādēm saņemto ziņu skaits bija neliels, un nevienā no šiem gadījumiem nebija pamata ierosināt kriminālprocesu. Ziņas par citiem notikumiem, piemēram, miesas bojājumu nodarīšanu, tiek reģistrēti kopā gan par pilngadīgām, gan nepilngadīgām personām, tādēļ precīzi dati par citiem ziņojumiem par cietušajiem nepilngadīgajiem nav pieejami.

Tab. 21. Valsts policijā Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēmā „Elektroniskais notikumu žurnāls” reģistrētie notikumi

	2013				2014				2015			
	Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”, skaits (%)	t.sk. no ārstniecības iestādēm		Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”, skaits (%)	t.sk. no ārstniecības iestādēm		Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”, skaits (%)	t.sk. no ārstniecības iestādēm	
			Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”			Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”			Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”
Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo	221	186 (84)	10	8	319	231 (72)	6	4	395	355 (90)	7	7
Pavešana netiklībā	51	22 (43)	0	0	80	9 (11)	1	0	45	23 (51)	0	0

Avots: IeM IC

Uzsāktie kriminālprocesu un konstatētie administratīvie pārkāpumi

Dati par noziedzīgajiem nodarījumiem pret bērniem ir pieejami Valsts policijas gatavotajā ikgadējā *Pārskatā par nepilngadīgo noziedzību, cietušiem bērniem, stāvokli ceļu satiksmē un prevencijas jomā*⁸⁶ (turpmāk – VP pārskats) un IeM IC apkopotajos datos par administratīvo protokolu skaitu.

Atbilstoši VP pārskatam 2015.gadā noziedzīgos nodarījumos (pēc visiem KL pantiem) kopā cietušas 15123 personas (+75, salīdzinot ar 2014.gadu), no tām 526 bērni (-28, salīdzinot ar 2014.gadu). Cietušo vidū ir 255 (+3) bērni vecumā no 14 līdz 18 gadiem, 112 (-16) vecumā no 11 līdz 14 gadiem, 91 (-44) vecumā no 7 līdz 11 gadiem un 76 (+13) vecumā no 0 līdz 7 gadiem. No cietušajiem bērniem zēni ir 270 un meitenes – 256.

Tab. 22. Noziedzīgos nodarījumos cietušie nepilngadīgie

KL panti	2013		2014		2015	
	Kopā	t.sk. meitenes	Kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes
116.p. Slepkavība	0	0	2	0	1	0
117.p. Slepkavība pastiprin. apstākļos	1	0	1	0	0	0
123.p. Nonāvēšana aiz neuzmanības	1	0	0	0	0	0
125.p. Tīšs smags miesas bojājums	3	0	6	2	4	0

⁸⁶ <http://www.vp.gov.lv/?id=305>

Jāņem vērā, ka Valsts policijas pārskatam statistikas datus sniedz IeM IC gada sākumā un uz to brīdi dati vēl nav pilnībā ievadīti informācijas sistēmā. Tādēļ dati, kurus IeM IC sniedz dažus mēnešus vēlāk, var atšķirties. LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

126.p. Tīšs vidēja smag. miesas bojāj.	13	2	11	0	15	3
130.p. Tīšs viegls miesas bojājums	41	11	52	11	35	5
131.p. Miesas bojāj. aiz neuzmanības	5	3	2	1	2	1
132.p. Draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu	4		03	1	2	0
159.p. Izvarošana	15	15	19	19	27	24
160.p. Seksuālā vardarbība	21	11	44	29	57	35
161.p. Seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi 16 g.	23	23	14	13	28	26
162.p. Pavešana netiklībā	48	35	64	47	27	23
162. ¹ p. Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās	4	4	9	8	5	4
174.p. Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo	76	36	107	54	99	49

Avots: VP pārskats, 2015

2015.gadā, salīdzinājumā ar 2014.gadu, visbiežāk bērni cietuši no noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret tikumību un dzimumneaizskaramību – 30% gadījumu, mantiskiem nodarījumiem – 24% gadījumu, cietsirdības un vardarbības (KL 174.pants) – 19% bērnu un no nodarījumiem, kas vērsti pret dzīvību un veselību – 11%. 2015.gadā reģistrēta arī vienas nepilngadīgas personas nolaupīšana un divu nepilngadīgo personu tirdzniecības gadījums, savukārt trīs nepilngadīgajiem ir tikusi nelikumīgi atņemta brīvība.

Neskatoties uz to, ka 2015.gadā strauji samazinājies bērnu skaits, kuri cietuši no pavešanas netiklībā (KL 162.pants) - 27 (-37, salīdzinot ar 2014.gadu), ir palielinājies bērnu skaits, kuri cietuši no seksuālās vardarbības (KL 160.pants) - 57 (+13) un no seksuāla rakstura darbībām (KL 161.pants) - 28 (+14). 2015.gadā ievērojami ir uzlabojies noziedzīgo nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību atklāšanas rādītājs. 2015.gadā atklāto noziedzīgo nodarījumu īpatsvars sasniedza 95,6%, kas salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu ir uzlabojies par 30%.

Par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem 2015.gadā pie kriminālatbildības kopā sauktas 137 personas, tai skaitā 81 – par vardarbību pret nepilngadīgajiem tuviniekiem.

Tab. 23. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem, kopā un pret tuviniekiem, salīdzinājumā pēc teritorijas (KL 116.-121., 124.-128., 130., 130.¹., 132., 135.p. ceturtā daļa, 136., 152., 159-162.¹, 164., 168.¹p., 174.p.)

	2014		2015	
	Kopā	t.sk. pret nepilngadīgiem tuviniekiem	Kopā	t.sk. pret nepilngadīgiem tuviniekiem
Republikas pilsētās kopā	35	10	60	33
t.sk., Rīgā	20	2	26	12
Novados kopā	152	30	77	48
Kopā	187	40	137	81

Avots: IeM IC

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Visvairāk tuvinieki pie kriminālatbildības saukti par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgajiem – 48 personas un par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību – 31 persona. Sievietes visbiežāk tiek sodītas par cietsirdību un vardarbību pret bērniem un veido trešo daļu no personām, kas pie kriminālatbildības sauktas par cietsirdību un vardarbību pret bērniem.

Tab.24. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem, kopā un pret tuviniekiem (pēc noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas pēc KL⁸⁷)

	2014		2015			
	Personu skaits par noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgām personām kopā	t.sk. pret nepilngadīgiem tuviniekiem	Personu skaits par noziedzīgiem nodarījumiem nepilngadīgām personām kopā	t.sk. pret tuviniekiem	t.sk. sievietes	t.sk. sievietes
KL XII nodaļas (nonāvēšana) 116.-121., 124.panti kopā	3	1	2	0	1	0
no tiem	1	0	1	0	0	0
116.p. (slepkavība)						
117.p. (slepkavība pastiprinošos apstākļos)	1	1	0	0	0	0
KL XIII nod. (noz. nodarījumi pret personas veselību) 125.-128., 130., 130.¹, 132., 135.p. ceturta daļa, 136.p. kopā	17	5	30	5	8	3
no tiem	2	1	5	3	5	3
125.p. (smags mies. boj.)						
t.sk.,	1	1	2	1	2	1
125.p. trešā daļa (smags mies. boj., kas bijis par iemeslu cietušā nāvei)						
126.p. (vidēja smaguma miesas bojājums)	4	0	9	0	1	0
130.p. (viegls mies. boj.)	9	3	17	2	2	0
KL XVI nodaļas (noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību) 159.-162.¹p., 164.p. kopā	159	9	63	2	31	0
no tiem	5	2	7	0	4	0
159.p. (izvarošana)						
160.p. (seks. vardarbība)	122	2	37	2	24	0
162.p. (pavešana netiklīb.)	28	7	25	2	12	0
168.¹ p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana)	0	0	2	1	2	1
174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	31	30	50	14	48	14
Kopā	210	45	148	22	90	18

Avots: IeM IC

⁸⁷ Ja nodarījums ir kvalificēts pēc vairākiem KL pantiem, tas tika pieskaitīts pie 116., 117., 125., 126., 130., 159., 160., 162. vai 174. panta.

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

* Saskaņā ar IeM IC sniegtajiem datiem, neviena persona netika saukta pie kriminālatbildības pēc KL 119.p. (jaundzimuša bērna slepkavība), 130.¹p. (spīdzināšana), 135.p. ceturtā daļa un 136.p. (piespiešana izdarīt abortu), 152.p. (nelikumīga brīvības atņemšana), 164.p. 3.¹ daļa (nepilngadīgā prostitūcijas izmantošana), 168.¹ p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana).

Līdzīgi kā ar pilngadīgām personām, arī cietušo bērnu skaits ir lielāks nekā pie kriminālatbildības saukto personu skaits. Skatoties datus dalījumā pēc cietušā nepilngadīgā saistības ar vardarbības veicēju, redzams, ka no visiem noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem puse bērnu ir cietuši no saviem tuviniekiem. No kopā 286 nepilngadīgajiem, kas atzīti par cietušajiem vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos, 144 bērni cietuši no saviem tuviniekiem. Lielākoties (62%) bērni ir cietuši no tuvinieku cietsirdības un vardarbības. Seksuāla vardarbība un miesas bojājumi pret nepilngadīgajiem ģimenē veido trešo daļu no visiem vardarbīgiem nodarījumiem. No tuviniekiem lielākoties cieš bērni līdz 14 gadu vecumam (110 mazgadīgi bērni no kopumā 144 cietušajiem). Tas attiecas gan uz slepkavībām un miesas bojājumiem, gan uz seksuāliem noziegumiem.

Tab.25. Cietušo *nepilngadīgo* personu skaits, kopā un no tuviniekiem cietušo (pēc noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas pēc KL)

	2014							2015										
	kopā	t.sk. no tuviniekiem	kopā	t.sk. meitenes	t.sk. no tuviniekiem cietušo nepilng. skaits			Attiecībā pret noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu										
					kopā	t.sk. meitenes	no tiem līdz 14 g. kopā	vīrs/ sieva/ partneris (-e)	dēls	meita	audzudēls	audzumeita	māsa	brālis	mazdēls	mazmeita	cits radnieks	
KL XII nodaļas (nonāvēšana) 116.-121., 124.panti kopā	8	2	2	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
<i>no tiem</i> 116.p. (slepkavība)	2	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
117.p. (slepkavība pastiprinošos apstākļos)	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KL XIII nodaļas (noz. nod. pret personas veselību) 125.-128., 130., 130.¹, 132., 135.p. cet. d., 136.p. kopā	75	18	55	8	6	3	4	0	2	0	0	2	0	0	0	0	0	2
<i>no tiem</i> 125.p. (smags mies. boj.)	7	6	4	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>t.sk.</i> , 125.p. trešā daļa (mies. boj., kas bijis par iemeslu cietušā nāvei)	4	4	2	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
126.p. (vidēja smag. mies. boj.)	13	1	15	3	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
130.p. (viegls miesas boj.)	54	10	35	5	4	2	3	0	1	0	0	2	0	0	0	0	0	1

KL XVI nod. (noziedzīgi nod. pret tikumību) 159.-162. ¹ , 164.p. kopā	129	31	125	99	47	36	32	6	5	8	2	9	1	1	0	2	8
no tiem 159.p. (izvarošana)	19	7	27	24	11	8	7	0	1	1	0	5	0	0	0	0	3
160.p. (seksuāla vardarbība)	45	15	58	36	25	17	20	0	3	6	2	4	1	1	0	2	3
162.p. (pavešana netiklībā)	64	15	27	23	8	7	7	2	0	2	0	1	0	0	0	0	3
164.p. 3. ¹ daļa (nepilngadīgā prostitūcijas izmantošana)	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
168. ¹ p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana)	0	0	2	0	2	0	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	113	100	99	49	88	43	71	0	32	30	6	9	0	0	1	2	5
Kopā	325	151	286	160	144	83	110	6	40	38	8	20	1	1	1	5	15

Avots: IeM IC

* Saskaņā ar IeM IC sniegtajiem datiem, neviena persona nav cietusi pēc KL 119.p. (jaundzimuša bērna slepkavība), 130.¹p. (spīdzināšana), 135.p. ceturtā daļa un 136.p. (piespiešana izdarīt abortu), 152.p. (nelikumīga brīvības atņemšana).

Apkopojot datus par slepkavībām un miesas bojājumiem no divām iepriekšējām tabulām, 26.tabulā ir iekļauti detalizētāki dati par personām, kas ir sauktas pie atbildības par vardarbīgiem nodarījumiem pret ģimenes locekļiem, un par no vardarbības cietušajiem ģimenes locekļiem. No cietsirdības un vardarbības bērni lielākoties cieš no saviem vecākiem. Savukārt no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību bērni cieš gan no saviem vecākiem, gan no citiem tuviniekiem. Piemēram, tas var būt bērna vecāka partneris vai vecvecāks.

Tab. 26. Pie kriminālatbildības par vardarbību pret *nepilngadīgiem tuviniekiem* sauktas personas un no tuvinieku vardarbības cietušie nepilngadīgie

Pants	Par vardarbību ģimenē pie kriminālatbild. sauktie			Nepilngadīgie cietušie no vardarbības ģimenē						
				kopējais cietušo skaits			t.sk. cietis dēls/meita		t.sk. cits cietuš. tuvinieks *	
	kopā	t.sk. tēvs	t.sk. māte	kopā	t.sk. iestājusies personas nāve	t.sk. meitenes kopā	kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes
KL XII nod. (nonāvēšana) 116.-121., 124.panti kopā	1	0	0	1	0	1	0	0	1	1
125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	5	0	0	1	0	0	1	0	0	0
126.p. (vidēja smag. mies. boj.)	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0
130.p.(tīšs viegls miesas bojājums)	2	0	0	4	0	2	1	0	2	2

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

159.p. (izvarošana)	4	0	0	11	0	8	2	1	5	5
160.p. (seksuāla vardarbība)	24	1	0	25	0	17	9	6	10	7
162.p. (pavešana netiklībā)	12	1	0	8	0	7	2	2	1	1
Kopā	49	2	0	51	0	36	15	9	19	16

Avots: IeM IC

* Ar vārdiem „cits cietušais tuvinieks” apzīmēti brāļi, māsas, mazbērni, audžubērni

Izbeigto kriminālprocesu skaits ir samērā neliels – pēc atlasītajiem pantiem kriminālprocess par noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem tika izbeigts 11 gadījumos, tai skaitā 6 gadījumos, kad cietis ir tuvinieks. Nevieni no kriminālprocešiem netika izbeigts, noslēdzot izlīgumu. Vienlaikus saskaņā ar TIS datiem, 2015.gadā ir stājušies spēkā 2 lēmumi par lietas izbeigšanu, kas bija ierosināta pēc KL 162.panta – pavešana netiklībā.

Tab.27. Personu skaits, kas sauktas pie atbildības par vardarbību pret nepilngadīgām personām un pret kurām lietas izbeigtas

	2014		2015		
	kopā	t.sk. par nodarījumu pret tuviniekiem	kopā	t.sk. par nodarījumu pret tuviniekiem kopā	no tiem, lieta izbeigta pēc KPL 379.p.1.d.2.pkt. vai pēc 377.p.9.pkt.– izlīgums
KL XII nod. (nonāvēšana) 116.- 121., 124. panti kopā	0	0	1	0	0
no tiem 116.p. (slepkavība)	0	0	1	0	0
KL XIII nod. (noz. nodar. pret personas veselību) 125.-128., 130., 130. ¹ , 132., 135.p. cet. d., 136. p. kopā	2	1	3	1	0
no tiem 125.p. (tīšs smags miesas boj.)	0	0	1	1	0
126.p. (vidēja smaguma mies. boj.)	1	0	0	0	0
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	0	0	2	0	0
KL XVI nodaļa (noz. nodar. pret tikumību un dzimumneaizskaramību) 159.-162. ¹ , 164.p. kopā	0	0	7	5	0
no tiem 160.p. (seksuāla vardarbība)	0	0	5	5	0
162.p. (pavešana netiklībā)	0	0	4	4	0
174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	1	1	0	0	0
Kopā	3	2	11	6	0

Avots: IeM IC

*Neviens kriminālprocess nav izbeigts par noziedzīgu nodarījumu, kas uzsākts pēc 130.¹p. (spīdzināšana), 135.p. ceturrtā daļa un 136.p. (piespiešana izdarīt abortu), 152.p. (nelikumīga brīvības atņemšana).

Administratīvā atbildība

IeM IC sniegtie dati liecina, ka administratīvais sods par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu (Administratīvo pārkāpumu kodeksa 172.² pants) tiek piemērots visai plaši, turklāt sodīto personu skaits ar katru gadu pieaug. Ir samērā neliels gadījumu skaits, kad lietvedība tiek izbeigta, nepiemērojot sodu. Visbiežāk šajos gadījumos tiek piemērots naudas sods vai izteikts brīdinājums. Datu bāze par administratīvajiem pārkāpumiem neļauj atlasīt informāciju par cietušās personas saistību ar vardarbību veikušu personu, tādēļ 28.tabulā ir norādīti visi gadījumi, nevis tikai ģimenē paveiktie. Vienlaikus var pieņemt, ka lielāka daļa pēc LAPK 172.² panta pirmās daļas sastādīto protokolu ir sastādīti bērnu radniekiem, līdzīgi kā lielākā daļa no pēc KL 174.panta uzsāktajiem kriminālprocesiem uzsākti pret vecākiem. LAPK 172.² panta otrā daļa attiecas uz atkārtotajiem gadījumiem vai, ja to izdarījušas amatpersonas.

Tab.28. Administratīvo pārkāpumu protokolu un pieņemto lēmumu skaits

LAPK	172. ² 1.daļa					172. ² 2.daļa				
	2008	2010	2012	2014	2015	2008	2010	2012	2014	2015
Sastādīto protokolu skaits	149	308	419	540	567	19	28	37	47	49
Personu skaits, kam sastādīti protokoli	148	306	410	527	553	19	26	31	45	46
Izteikts brīdinājums	42	69	105	157	190	0	1	1	2	1
Piemērots naudas sods	64	125	226	279	252	9	19	25	35	38
Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Izbeigta lietvedība (LAPK 239.p)	5	13	20	42	51	4	4	5	5	4
Izteikts mutvārdu aizrādījums (LAPK 21.p.)	1	10	8	11	16	6	-	3	2	3

Avots: IeM IC

Notiesātās personas

Datos par notiesātām personām netiek izdalīta notiesātas personas saistība ar cietušo, tādēļ, lai iegūtu aptuvenu ieskatu par personām, kas notiesātas par vardarbīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem, TA datus var atlasīt pēc KL pantiem, no kuru dispozīcijas ir skaidrs, ka noziedzīgs nodarījums ir veikts pret nepilngadīgo. Tie ir KL 161.pants (seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi 16 gadu vecumu), 162.pants (pavešana netiklībā), 162.¹pants (pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās), 174.pants (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo).

No 2015.gadā kopumā 86 pēc šiem pantiem notiesātajām personām, 21 tika notiesātas nosacīti, bet 42 – ar piespiedu darbu. Tā no 42 cilvēkiem, kas notiesāti pēc KL 174.panta, 9 ir notiesāti ar nosacītu brīvības atņemšanu, bet 27

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

– ar piespiedu darbu. Pēc KL 162.panta notiesātām personām vairāk piespriež ar brīvības atņemšanu saistītu sodu – nosacītu vai reālu. No 20 cilvēkiem, kas notiesāti pēc KL 162.panta, 10 notiesāti ar reālu cietumsodu, 9 notiesāti ar nosacītu brīvības atņemšanu, bet 1 – ar piespiedu darbu. Savukārt pēc 161.panta notiesātajiem vairāk piespriež piespiedu darbu. Nosacīti ar brīvības atņemšanu vai ar piespiedu darbu notiesātas personas nonāk VPD redzeslokā. No 29.tabulas datiem redzams, ka visvairāk notiesāto ir pēc KL 174.panta, un tie ir gan vīrieši, gan sievietes vecumā pēc 30 gadiem. Pēc KL 161.panta lielākoties tiek notiesāti jauni vīrieši līdz 30 gadu vecumam, bet pēc KL 162.panta lielākoties tiek notiesāti vīrieši pēc 30 gadu vecuma.

Tab. 29. Par noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgām personām notiesāto personu skaits

	2014				2015													
	Notiesāto personu skaits	t.sk. sievietes kopā	Notiesāto personu skaits	t.sk. sievietes kopā	Vecums (gados)					Pamatsods – brīvības atņemšana					Citi pamatsodi			
					14-17	18-24	25-29	30-49	50+	Īslaicīga brīvības atņemšana	Līdz 1 gadam	1-3 gadi	3-5 gadi	Vairāk par 5 gadiem	Nosacīti	Naudas sods	Piespiedu darbs	Atbrīvots no soda
117.p. 12.p. (nepilngadīgā slepkavība)	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
161.p. (Seksuāla rakstura darbības ar personu līdz 16 g.)	17	0	22	1	0	17	3	1	1	0	4	2	0	0	3	0	14	0
162.p. (pavešana netiklībā)	20	1	20	0	0	0	2	6	12	0	2	6	0	2	9	0	1	0
162.¹p. (Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās)	1	0	1	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	48	10	42	12	0	1	9	31	1	2	1	5	0	0	9	0	27	0
Kopā	86	11	86	13	1	18	14	39	14	3	7	13	0	3	21	0	42	0

Avots: TA

*Neviena persona netika notiesāta par noziedzīgu nodarījumu, kas ierosināts pēc KL 119.p. (jaundzimuša bērna slepkavība), 164.p. 3.¹ daļa (nepilngadīgā prostitūcijas izmantošana).

Īsumā:

Par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem 2015.gadā pie kriminālatbildības kopā sauktas 137 personas, tai skaitā 81 – par vardarbību pret nepilngadīgajiem tuviniekiem

2015.gadā visbiežāk bērni cietuši no noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret tikumību un dzimumneaizskaramību - 30% gadījumu, cietsirdības un vardarbības - 19%, no nodarījumiem, kas vērsti pret dzīvību un veselību - 11%

2015.gadā 144 bērni cieta no saviem tuviniekiem, lielākoties no tuvinieku cietsirdības un vardarbības. Seksuāla vardarbība pret nepilngadīgajiem ģimenē veido trešo daļu no visiem vardarbīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem

No tuvinieku vardarbības lielākoties cieš mazgadīgas personas - 2015.gadā cieta 110 bērni līdz 14 gadu vecumam

4.2.3. Cietušo bērnu rehabilitācija*Ģimenes, kas nonāk bāriņtiesu redzeslokā*

Ģimeņu skaits, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana un par kurām bāriņtiesa pārskata gadā informējusi pašvaldības sociālo dienestu vai citu atbildīgo institūciju, ir visai liels, tomēr katru gadu tas samazinās. 2011.gadā tāda ir bijusi 2061 ģimene, bērnu skaits šajās ģimenēs – 3661; 2014.gadā – 1743 ģimenes, bērnu skaits šajās ģimenēs – 3074; 2015.gadā – 1641 ģimene, bērnu skaits šajās ģimenēs - 2909. Šajos gadījumos savlaicīga speciālistu iejaukšanās var novērst vardarbības eskalāciju un noziedzīgus nodarījumus pret bērnu.

Tomēr, ja atbildīgo institūciju iejaukšanās nevar novērst bērna tiesību pārkāpumus ģimenē, tiek lemts par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam. Aizgādības tiesību pārtraukšanai katrā konkrētajā gadījumā ir savi iemesli, tomēr bieži vien šie gadījumi ir saistīti ar vecāku vardarbību pret bērniem – gan fizisku (bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu⁸⁸), gan seksuālu (bērna iesaistīšana seksuālās darbībās, ko bērns nesaprot vai kam nevar dot apzinātu piekrišanu), gan emocionālu (bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana) un/vai vecāku nolaidību – bērna aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšanu.

⁸⁸ 04.07.2013. grozījumi BTAL paplašina „fiziska vardarbības” definīciju, nosakot, ka tā ir bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas dūmu, iedarbībai.
LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Līdzīgi kā samazinās ģimeņu skaits, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana, samazinās arī personu, kurām pārtrauktas bērnu aizgādības tiesības, skaits.

Ja, pārtraucot aizgādības tiesības, ir konstatēta vecāku vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, bāriņtiesa par to informē izmeklēšanas vai citas kompetentas iestādes. No 30.tabulas datiem secināms, ka vidēji katrā septītajā gadījumā, pārtraucot aizgādības tiesības, tiek konstatēta vardarbība pret bērnu. Turklāt to gadījumu īpatsvars, kad aizgādības tiesības pārtrauc vardarbības dēļ, konsekventi pieaug.

Tab.30. Bērna aizgādības tiesību pārtraukšana vecākiem

	Pārtrauktas bērna aizgādības tiesības, kopā				no tā, pārtrauktas, ja konstatēta vecāku vardarbība				no tiem bāriņtiesa informējusi tiesībsargājošās iestādes ⁸⁹			
	2009	2012	2014	2015	2009	2012	2014	2015	2009	2012	2014	2015
Māte	798	1042	796	665	-	-	-	-	45	46	50	55
Tēvs	619	834	635	570	-	-	-	-	56	71	54	59
Kopā	1417	1876	1404	1235	141	186	176	185	101	117	104	114

Avots: VBTAI, Bāriņtiesu pārskatu par darbu kopsavilkumi⁹⁰

Gadījumos, kad bērns nevar atrasties savā ģimenē un viņam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe, bet kontakti ar tuviniekiem vēl joprojām nav vēlami, bāriņtiesa pieņem lēmumu par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu bērna tuviniekiem⁹¹. 2011.gadā bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par aizliegumu satīties ar ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu 33 personām (ar mātēm – 16, ar tēviem – 12, ar citiem tuviem radniekiem – 3, ar citām personām, ar kuru bērns ilgu laiku dzīvojis nedalītā saimniecībā – 2). 2014.gadā šāds tikšanās aizliegums tika piemērots 36 personām (ar mātēm – 22, ar tēviem – 9, ar citiem tuviem radniekiem – 5). 2015.gadā tikšanās aizliegums piemērots 26 vecākiem un 1 personai, ar kuru bērns dzīvojis nedalītā saimniecībā.

Vardarbības pret bērniem gadījumi var notikt arī aizbildņu ģimenēs un audžuģimenēs, turklāt vardarbīgi var būt ne tikai pieaugušie pret bērnu, bet arī bērni pret citiem bērniem. 2015.gadā audžuģimenēs atradās 1232 bērni, aizbildņu ģimenēs – 4620 bērni. Saskaņā ar iepriekš minētajiem IeM IC datiem (25.tabula) no noziedzīgiem nodarījumiem cietuši 28 audžubērni (aizbilstamie

⁸⁹ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 51.panta trešajā daļā paredzēts, ka katrai personai ir pienākums ziņot policijai vai citai kompetentai iestādei par vardarbību vai citu pret bērnu vērstu noziedzīgu nodarījumu. Līdz ar to informāciju tiesībsargājošajām iestādēm par vardarbību pret bērnu jau var būt snieguši bērna radnieki, izglītības iestāde, ārstniecības iestāde u.tml. Tas arī skaidro, kādēļ 30.tabulā gadījumu, kad bāriņtiesa informē tiesībsargājošās iestādes par vardarbību pret bērnu, ir mazāk nekā to gadījumu, kad tiek konstatēta vecāku vardarbība pret bērnu.

⁹⁰ <http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/aktualitates/?doc=4344&page=>

⁹¹ Šādu lēmumu bāriņtiesa bērna interesēs pieņem situācijās, kad personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšana ar vecākiem vai citiem tuviniekiem var kaitēt bērna veselībai, attīstībai un drošībai vai rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas darbiniekiem vai citiem bērniem.

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

nav cietuši). Savukārt saskaņā ar LM datiem (35.tabula) 82 bērniem bija nepieciešama sociālā rehabilitācija, jo viņi cietuši no aizbildņu vai audžuvecāku prettiesiskām darbībām - 49 gadījumos konstatēta vardarbība aizbīdņu ģimenēs, 33 gadījumos – audžuģimenēs. Kopumā tomēr šiem vardarbības gadījumiem ir tendence samazināties, proti, 2012.gadā 83 personas ateltas no aizbildņa pienākumu pildīšanas, 2014.gadā - 48 personas, 2015.gadā - 59 personas.

No kopējā aizbīdņu skaita 2015.gadā atcelto aizbīdņu īpatsvars pārskata gada ietvaros sastāda 13%. No kopējā atcelto aizbīdņu skaita, proti, 59 aizbīdņiem, 27% gadījumu atceltās personas ir bērna vecvecāki, 31% gadījumā - citi bērna radnieki, bet 42% gadījumos - citas personas, kas nav bērna radnieki. Ņemot vērā, ka pēc statistikas rādītājiem lielākais personu skaits, kas iecelti par aizbīdņiem, ir tieši bērnu radnieki, tad skaitliski lielāks ir arī to gadījumu skaits, kad bāriņtiesa konstatējusi pārkāpumus tieši radnieku, kas ir bērna aizbīdņi, rīcībā. Salīdzinot ar 2014.gada rādītājiem, konstatējams, ka palielinājies to gadījumu skaits, kad pārkāpumi konstatēti citu personu, kas nav bērna radnieki rīcībā - ja 2014.gadā atceltas 13 personas, kas nav bērna radnieki, no aizbīdņa pienākumu pildīšanas, tad 2015.gadā atceltas jau 25 personas. 2014.gadā bāriņtiesas informējušas tiesībsargājošās iestādes par 5 aizbīdņiem, savukārt 2015.gadā - par 17 aizbīdņiem, kuru darbībā bāriņtiesa saskatījusi nolaidīgu rīcību vai bērna interesēm neizdevīgu aizbīdņa darbību. Salīdzinoši 2013.gadā bāriņtiesas šādu informāciju sniegušas par 13 aizbīdņiem un 2012.gadā - par 15 aizbīdņiem.

Mēdz būt gadījumi, kad bāriņtiesu priekšsēdētāji vai locekļi saskatījuši nepieciešamību nekavējoties lemt par bērna izņemšanu no audžuģimenes vai aizbīdņa ģimenes, jo bērna dzīves apstākļu pārbaudē vai citādi atklājies, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, vai arī bērna turpmākā atrašanās šajā ģimenē var apdraudēt viņa pilnvērtīgu attīstību. 2015.gadā 6% jeb 24 vienpersoniskie lēmumi pieņemti par bērna izņemšanu no aizbīdņa ģimenes un aizbīdņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas. 3 vienpersoniski lēmumi 2015.gadā pieņemti par bērna izņemšanu no audžuģimenes aprūpes un audžuģimenes atstādināšanu no pienākumu pildīšanas, t.i. par 4 lēmumiem mazāk nekā iepriekšējā gadā. 34 bērni (13%) pēc bāriņtiesas pieņemtā lēmuma par bērna uzturēšanās izbeigšanu audžuģimenē ievietoti institūcijā. Salīdzinājumam 2014.gadā 47 bērni pēc aprūpes audžuģimenē nonākuši institūcijā.

Visai liels ir arī to gadījumu skaits, kad bērns no audžuģimenes vai aizbīdņa ģimenes tiek ievietots institūcijā. Tā, 2014.gadā 37 bērni pēc aprūpes aizbīdņa ģimenē un 34 bērni pēc aprūpes audžuģimenē izbeigšanas tika ievietoti institūcijā. Ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā ievietoto bērnu skaits pēc aprūpes aizbīdņa ģimenē vai audžuģimenē izbeigšanas ir ievērojami lielāks vecuma grupā 13-17 gadi, kas var norādīt uz to, ka papildus nepieciešams attīstīt prasmes par saskarsmi un audzināšanu šāda vecuma bērniem.

Sociālā rehabilitācija no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem: cietušie un vardarbības veicēji

Sociālās rehabilitācijas pakalpojums bērniem, kuri ir cietuši no prettiesiskām darbībām (turpmāk – sociālā rehabilitācija), tiek finansēts no valsts budžeta, vienlaikus atsevišķas pašvaldības sedz bērnu rehabilitācijas izmaksas vai ar rehabilitācijas nodrošināšanu saistītās izmaksas (piemēram, ceļa izdevumi) arī no saviem līdzekļiem. Kopš 2008.gada, ja tiek konstatēts, ka bērnam ir nepieciešams, lai kopā ar viņu diennakts sociālās rehabilitācijas un psiholoģiskās palīdzības institūcijā (turpmāk - rehabilitācijas institūcija) uzturētos arī kāds viņa ģimenes loceklis vai persona, kas bērnu aprūpē, šīs personas (pavadoņa) uzturēšanos attiecīgajā institūcijā finansē no valsts budžeta līdzekļiem.

Sākot ar 2010.gadu, sociālo rehabilitāciju par valsts budžeta līdzekļiem organizē nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”⁹² un šo pakalpojumu sniedz: nodibinājums „Centrs Valderdze”, biedrība „Krīzes centrs ģimenēm ar bērniem „Paspārne””, Dobeles novada Sociālā dienesta Sociālo pakalpojumu centra Atbalsta centrs ģimenēm, nodibinājums „Zantes ģimenes krīzes centrs”, nodibinājums „Latgales Reģionālais atbalsta centrs „Rasas pērles””, nodibinājums „Allažu bērnu un ģimenes krīžu centrs”, nodibinājums „Talsu novada krīžu centrs”. Rehabilitāciju sniedz arī šādi pašvaldības krīzes centri: Jelgavas pilsētas pašvaldības iestādes "Jelgavas bērnu sociālās aprūpes centrs" struktūrvienība Krīzes centrs, Ogres novada Sociālā dienesta Krīzes centrs vardarbībā cietušiem bērniem "Laipas", biedrības "Latvijas Samariešu apvienība" Krīzes centrs bērniem un sievietēm "Māras centrs".

Datus par sociālo rehabilitāciju saņēmušo bērnu skaitu Labklājības ministrijai sniedz gan nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”, gan pašvaldības⁹³.

Tab.31. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo bērnu skaits (pakalpojums apmaksāts no valsts vai pašvaldību budžeta, vai citu organizāciju vai privātpersonu līdzekļiem)

	Institūcijās			Dzīvesvietā			Kopā		
	2010	2014	2015	2010	2014	2015	2010	2014	2015
Bērni kopā	1125	1542	1237	1017	1258	1236	2142	2800	2473
t.sk. meitenes	585	743	632	475	576	580	1060	1319	1212

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati⁹⁴

No prettiesiskām darbībām cietušo bērnu skaitam, kuri saņem sociālo rehabilitāciju institūcijā, un pavadoņu skaitam katru gadu ir neliela tendence

⁹² Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”

⁹³ Turpmāk visos datos par pakalpojuma nodrošināšanu institūcijās nav iekļauti dati no biedrības „Krīzes centrs ģimenēm ar bērniem „Paspārne””

⁹⁴ Dati LM Valsts statistikas pārskatiem tiek apkopoti atbilstoši 2010.gada 6.aprīļa MK noteikumiem Nr.338 „Noteikumi par valsts statistikas pārskatiem sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā” LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

pieaugt. Institūcijās rehabilitējamo bērnu skaits ir nedaudz lielāks kā dzīvesvietā rehabilitējamo bērnu skaits.

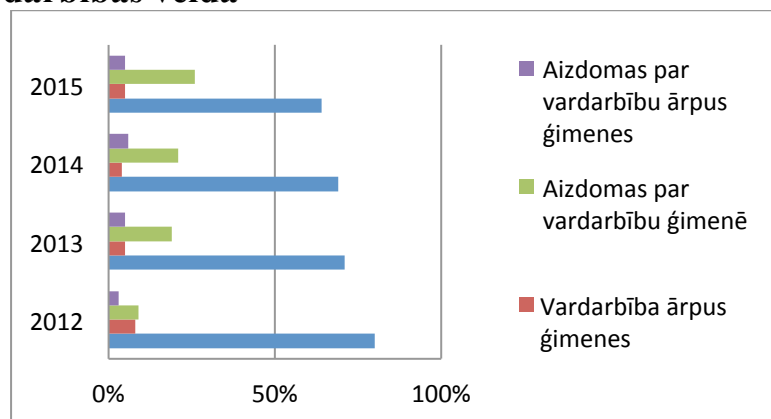
Tab. 32. Sociālā rehabilitācija no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem (nodrošināta par valsts budžeta līdzekļiem)⁹⁵

Gads	Kopā	no tiem institūcijā		no tiem dzīvesvietā	Piešķirtais finansējums (LVL līdz 2013.gadam, EUR 2013.gadā un turpmāk)	
		bērni	pavadoņi		Pakalpojuma nodrošināšanai	Administrēšanas nodrošināšanai
2003	1312	473		839	159 873	
2005	1434	562		872	191 737	
2006	1615	749		866	357 698	
2009	2025	816	79	1209	586 054	
2010	1997	989	157	1008	768 243	74 324
2012	2316	1015	154	1301	802 659	74 324
2013	2254	1055	128	1071	1424074 EUR	111578.7 EUR
2014	2384	1072	178	1134	1 335 160 EUR	175 754 EUR
2015	2217	1117	209	1100	1 302 061 EUR	122 054 EUR

Avots: LM, sākot ar 2010.gadu – datu avots ir Latvijas bērnu fonda sniegtā informācija

Ievērojama daļa (apmēram 80%) bērnu no vardarbības cieš tieši savās ģimenēs. Gandrīz puse (apmēram 45%) no visiem ģimenē cietušajiem bērniem cieš no kombinētās vardarbības, kas nozīmē, ka viņi tiek pakļauti vairākiem vardarbības veidiem.

Att. 5. Valsts nodrošināto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem saņēmēju iedalījums pēc prettiesiskās darbības veida

Avots: Nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”. Informācija par bērniem, kas pakalpojumu saņēmuši institūcijā

⁹⁵ Jāņem vērā, ka 32.tabulas skaitļi ir aprēķina rādītāji, bet ne reālais bērnu skaits, faktiski tas var būt lielāks, kā redzams 33.tabulā. Jāatzīmē, ka, sniedzot pakalpojumu, pašvaldībai nav pienākums noteikti izmantot valsts budžeta līdzekļus – pašvaldībai ir tiesības izvēlēties nodrošināt pakalpojumu par saviem līdzekļiem. Līdz ar to dati par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmējiem norāda tikai uz tām pašvaldībām, ar kurām noslēgts līgums par pakalpojuma sniegšanu par valsts budžeta līdzekļiem.

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Gandrīz visos gadījumos no prettiesiskām darbībām abu dzimumu cietušo bērnu skaits ir aptuveni vienāds, ar nelielu zēnu pārsvaru.

Ja bērns ir cietis no vardarbības ģimenē, rehabilitācija visbiežāk tiek nodrošināta institūcijā. No bērniem, kas rehabilitāciju bija saņēmuši institūcijā, 93% ir cietuši no vardarbības ģimenē. No bērniem, kas rehabilitāciju bija saņēmuši dzīvesvietā, 75% ir cietuši no vardarbības ģimenē. Saskaņā ar nodibinājuma „Latvijas Bērnu fonds” sniegto informāciju no bērniem, kas uzturējās institūcijās, bērnu ar invaliditāti skaits ir neliels – līdz 5% no kopējā bērnu skaita 2015.gadā.

Tab. 33. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo bērnu sadalījums pēc vardarbības veidiem (valsts un pašvaldību budžeta finansējums)

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušie bērni		Institūcijās			Dzīvesvietā			Valstī kopā			
		2010	2014	2015	2010	2014	2015	2010	2014	2015	
Cietušie bērni kopā		1125	1542	1237	1017	1258	1236	2142	2800	2473	
t.sk. ģimenē cietušie bērni		1022	1399	1149	776	879	921	1840	2278	2070	
t.sk. pēc vardarbības veidiem	emocionāla vardarbība	Cietušie bērni kopā	275	412	381	488	582	653	763	994	1034
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	264	377	350	361	391	470	625	768	820
		t.sk. cietušās meitenes kopā	149	212	210	230	272	304	379	484	514
	fiziska vardarbība	Cietušie bērni kopā	99	76	11	87	42	43	186	118	54
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	85	65	10	55	25	29	140	90	39
		t.sk. cietušās meitenes kopā	51	37	11	40	14	15	91	51	26
	seksuāla vardarbība	Cietušie bērni kopā	82	81	68	27	53	63	109	134	131
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	55	47	43	12	15	24	67	62	67
		t.sk. cietušās meitenes kopā	57	47	47	22	33	36	79	80	83
	pamešana novārtā	Cietušie bērni kopā	106	260	313	52	64	111	158	324	424
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	103	256	310	52	62	111	155	318	421
		t.sk. cietušās meitenes kopā	55	125	141	23	34	57	78	159	198
	kombinēta (vairāku veidu) vardarbība	Cietušie bērni kopā	563	713	464	361	517	366	924	1230	830
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	515	654	436	296	386	287	811	1040	723
		t.sk. cietušās meitenes kopā	273	322	223	160	223	168	433	545	391
		t.sk. arī fiz. vard. ģimenē	-	-	221	-	-	86	-	-	307
		t.sk. arī seks.vard. ģimenē	-	-	52	-	-	7	-	-	59
		t.sk. arī fiziska un seksuāla vard. ģimenē	-	-	34	-	-	14	-	-	48
t.sk. arī fiziska vard. ārpus ģimenes		-	-	22	-	-	40	-	-	62	
t.sk. arī seksuāla vard. ārpus ģimenes		-	-	6	-	-	3	-	-	9	
t.sk. arī fizisk. un seksuāla vard. ārpus ģimenes	-	-	4	-	-	4	-	-	8		

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Visbiežāk ģimenēs bērni cieš no emocionālas vardarbības. Seksuālas vardarbības gadījumos proporcionāli ir mazāk to bērnu, kas cietuši ģimenē – ģimenēs notikuši apmēram 50% seksuālās vardarbības gadījumu. No seksuālās vardarbības biežāk cieš meitenes.

Datos par 2015.gadu pirmo reizi ir sniegta detalizētāka informācija par kombinētu vardarbību. Kombinētas vardarbības gadījumā bērns cieš no vairākiem vardarbības veidiem, piemēram, fiziskas un seksuālas vardarbības, fiziskas un emocionālas vardarbības utt. Redzams, ka arī no vairāku veidu vardarbības visvairāk bērni cieš ģimenēs, biežāk tā ir fiziska vardarbība kopā ar emocionālu vardarbību un/ vai pamešanu novārtā. 59 bērni ģimenēs ir cietuši no seksuālas un emocionālas vardarbības, 48 bērni – no fiziskas un seksuālas vardarbības ģimenē. Kopumā 2015.gadā no seksuālas vardarbības ir cietuši 255 bērni, tai skaitā 174 bērni cietuši savās ģimenēs.

Kopā ar no prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem institūcijās rehabilitācijas laikā var uzturēties arī pavadoni. 2015.gadā tādu bija 194, no kuriem lielāka daļa – 182 – bija bērnu mātes. Vidēji katrā ceturtā sievietē pavadone pati bija cietusi no tās pašas personas, kas veikusi prettiesiskās darbības pret bērnu, vardarbības.

Tab. 34 Bērnu pavadoni institūcijās 2015.gadā

	Pavadoņu skaits kopā	Pavadoņa vecums				Pavadoņa radniecība ar rehabilitēto bērnu		Pavadonis cietis no tās pašas personas, kas veikusi prettiesiskās darbības pret bērnu
		Līdz 17	18-40	41-61	62+	vecāks	cits	
kopā	194	0	5	2	0	189	5	45
t.sk. sievietes	187	0	162	25	0	182	5	45

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Turpmākajos datos (35.tabula) var redzēt, ka lielākā daļa vardarbīgo ģimenes locekļu ir tieši vecāki – gan tēvi, gan mātes. Datos par 2015.gadu pirmo reizi ir pieejama detalizētāka informācija par vecāku veiktu vardarbību: tēvu vardarbīga rīcība tika konstatēta biežāk (625 gadījumi), nekā māšu vardarbīga rīcība (571 gadījums), tomēr vismaz katrs ceturtais gadījums ir tāds, kad konstatēta abu vecāku vardarbība. Mazāk ir izplatīti gadījumi, kad pret bērnu vardarbīgi izturas viens no vecākiem un kāds no māsaiņniecības locekļiem, veidojot apmēram 4% no visiem vardarbības ģimenē gadījumiem.

Salīdzinot 35.tabulas datus ar iepriekš minētajiem datiem no ārstniecības iestādēm, konstatējams, ka bieži vien patiesais vardarbības veicējs mēģina savu nodarījumu slēpt, jo, piemēram, 2015.gadā stacionārās ārstniecības iestādes norādīja tikai 2 gadījumus, kad bērnam, kas cietis no vardarbīgiem vecākiem, tika sniegta stacionārā palīdzība. Vienlaikus saskaņā ar datiem par bērnu sociālo rehabilitāciju, no vecāku vardarbības bija cietuši vismaz 1644 bērni (tiesa, te

būtu jāņem vērā, ka ne vienmēr vecāku vardarbīga rīcība izraisīja tādas veselības traucējumus, ka bērnam būtu bijusi nepieciešama stacionārā ārstēšanās).

Tab.35. Vardarbības veicēji ģimenē*

		Institūcijās			Dzīvesvietā			Valstī kopā		
		2010	2014	2015	2010	2014	2015	2010	2014	2015
Vardarbības gadījumu (ģimenē un ārpus ģimenes) skaits kopā		1250	1542	1237	926	1258	1237	2176	2800	2474
no tiem bija vardarbīgi pret meitenēm		671	743	632	435	576	581	1106	1319	1213
Vardarbības gadījumi ģimenē, kopā		1152	1420	1096	713	882	915	1865	2302	2011
no tiem pret meitenēm		605	683	553	351	430	448	956	1113	1001
no tiem vardarbības veicējs	māte	488	621	330	214	318	241	702	939	571
	t.sk. pret meitenēm	262	303	159	101	167	126	363	470	285
	tēvs	403	566	340	416	391	285	819	957	625
	t.sk. pret meitenēm	235	264	172	205	179	124	440	443	296
	viens no vecākiem un kāds mājsaimn. loceklis	-	-	24	-	-	54	-	-	78
	t.sk. pret meitenēm	-	-	10	-	-	31	-	-	41
	abi vecāki	-	-	213	-	-	235	-	-	448
	t.sk. pret meitenēm	-	-	101	-	-	112	-	-	213
	aizbildnis vai audžuvecāks	165	44	-	22	26	-	187	70	-
	t.sk. pret meitenēm	72	23	-	14	13	-	86	36	-
	audžuģimene	-	-	31	-	-	2	-	-	33
	t.sk. pret meitenēm	-	-	18	-	-	2	-	-	20
	aizbildnis	-	-	39	-	-	10	-	-	49
	t.sk. pret meitenēm	-	-	29	-	-	8	-	-	37
	cits mājsaimniecībā dzīvojošs radnieks	38	37	35	25	55	32	63	92	67
	t.sk. pret meitenēm	21	20	18	13	29	18	34	49	36
cits mājsaimniecībā dzīvojošs cilvēks	58	152	84	36	59	51	94	211	135	
t.sk. pret meitenēm	15	73	47	18	34	25	33	107	72	

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

* - datus līdz 2014.gadam ieskaitot tiek pieņemts, ka pret vienu bērnu vardarbīgs bijis viens vardarbības veicējs, kas ne vienmēr atspoguļo patiesu situāciju. Piemēram, gadījumos, kad pret bērnu ir vardarbīgi abi vecāki, atskaitē tiek iezīmēts viens.

2014.gadā izmitināšanai krīzes centrā parādījusies alternatīva – iespēja piemērot pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Iespējams, tas sekmēja to, ka 2015.gadā krīzes centros pakalpojumu saņēmušo bērnu skaits, kas cietuši no vecāku vardarbības, samazinājies par 10%. Tomēr nesamazinās to gadījumu skaits, kad no cita mājsaimniecībā dzīvojošā cilvēka cietušajam bērnam sociālā rehabilitācija tiek nodrošināta institūcijā. 2010.gadā institūcijās rehabilitēja 96 bērnus, kuri cieta no mājsaimniecībā dzīvojoša cilvēka, 2014.gadā – 189 bērnus, 2015.gadā – 119 bērnus. Tātad, vardarbības ģimenē gadījumos sava dzīvesvieta vēl joprojām bieži vien jāpamet cietušajam, savukārt varmāka turpina netraucēti dzīvot mājsaimniecībā. Turpmāko gadu tendences parādīs, vai 2015.gadā konstatētais ģimenē cietušo bērnu, kas saņem rehabilitāciju institūcijā, samazinājums varētu būt saistīts ar jauniem civilprocesuāliem regulējumiem.

Vardarbības gadījumos, kas notiek ārpus ģimenes redzams, ka arī tajos vardarbības veicējs ir bērnam pazīstama persona.

Tab. 36. Vardarbības veicēji ārpus ģimenes

	Institūcijās			Dzīvesvietā			Valstī kopā			
	2010	2014	2015	2010	2014	2015	2010	2014	2015	
Vardarbības gadījumu (ģimenē un ārpus ģimenes) skaits kopā	1250	1542	1237	926	1258	1237	2176	2800	2474	
no tiem pret meitenēm	671	743	632	435	576	581	1106	1319	1213	
Vardarbības gadījumi ārpus ģimenes, kopā	98	122	137	213	376	310	311	498	447	
no tiem pret meitenēm	66	60	80	84	146	131	150	206	211	
no tiem vardarbības veicējs	ārpus mājsaimniecības dzīvojošs radnieks	13	17	24	11	23	34	24	40	58
	t.sk. pret meitenēm	9	9	12	7	12	19	16	21	31
	ģimenes locekļu paziņa	13	9	37	10	19	18	23	28	55
	t.sk. pret meitenēm	8	5	24	4	7	7	12	12	31
	ar bērna izglītošanu vai aprūpi saistīta persona	19	12	43	122	28	41	141	40	84
	t.sk. pret meitenēm	11	6	22	38	11	16	49	17	38
	t.sk. no izglītības iestādes	-	-	25	-	-	24	-	-	59
	t.sk. no bērnu ārpusģim. aprūpes iestādes	-	-	9	-	-	1	-	-	10
	t.sk. no soc. korekcijas izglīt. iestādes	-	-	1	-	-	0	-	-	1
	t.sk. no ieslodzījuma vietas	-	-	0	-	-	1	-	-	1
	svešs cilvēks	53	52	18	70	87	73	123	139	91
	t.sk. pret meitenēm	38	27	16	35	43	40	73	70	56
	cits bērns ⁹⁶	-	32	22	-	208	145	-	240	167
	t.sk. pret meitenēm	-	13	9	-	70	49	-	83	58

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

⁹⁶ Dati pieejami sākot ar 2011.gadu, par 2010.gadu bērna skolas biedri un vienaudži tika uzskaitīti ailē „ar bērna izglītošanu vai aprūpi saistīta persona”.

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Vairāk nekā trešdaļā no “ārpusģimenes vardarbības” gadījumiem bērni ir cietuši no citu bērnu vardarbības. 2013.gadā 199 bērni cieta no citu bērnu vardarbības, 2014.gadā – 240 bērni, 2015.gadā – 167 bērni. No vienaudžu vardarbības acīmredzami vairāk cieš zēni. Šajos gadījumos rehabilitācija lielākoties tika nodrošināta dzīvesvietā.

Katrs ceturtais no cietušajiem bērniem ir cietis no ārpus mājsaimniecības dzīvojošajiem radniekiem un ģimenes locekļu paziņām.

Pēc būtiska gadījumu samazinājuma 2014.gadā, pārskata gadā ir audzis bērnu skaits, kas cietuši no personas, kas saistīta ar bērna izglītošanu vai aprūpi. 2015.gadā 70% no 84 šādiem gadījumiem veidoja gadījumi, kad bērns ir cietis no izglītības iestādē strādājošas personas.

No svešajiem cilvēkiem cietuši 20% no tiem bērniem, kas cietuši ārpus ģimenes, kas veido 3,7% no visiem gadījumiem kopā. Gadījumu skaits, kad bērni cieš no svešas personas, vairāku gadu garumā veido vismazāko gadījumu daļu.

Sociālā rehabilitācija no prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem: rehabilitācijas process

Vislielākais bērnu skaits, kam sniegta rehabilitācija, ir vecumā 7-12 gadi. Šī vecuma bērnu 2015.gadā bija 43%. 14%, jeb 357, rehabilitējamo bērnu bija vecumā līdz 3 gadiem. Bērniem vecumā līdz 3 gadiem dominē tendence sniegt pakalpojumu institūcijās. No datiem redzams, ka pavadonu skaits visu vecumu bērniem 2015.gadā bija 194, rehabilitējamo bērnu 0-3 gadu vecumā skaits institūcijās – 308. Saskaņā ar nodibinājuma „Latvijas Bērnu fonds” sniegto informāciju, saņemot pakalpojumu institūcijā visi bērni vecumā līdz 2 gadiem tika nodrošināti ar pavadoni.

Tab. 37. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmēšo bērnu sadalījums pa vecuma grupām

		Institūcijās			Dzīvesvietā			Valstī kopā		
		2012	2014	2015	2012	2014	2015	2012	2014	2015
Bērni kopā		1322	1542	1237	1416	1258	1236	2738	2800	2473
t.sk. meitenes		679	743	632	626	576	581	1305	1319	1212
Vecums gados	0-1	133	145	143	5	3	4	138	148	147
	2-3	242	285	165	88	86	45	330	371	210
	4-6	177	189	181	175	156	168	352	345	349
	7-12	469	506	398	716	611	664	1185	1117	1062
	13-14	205	290	208	316	279	193	521	569	401
	15-17	96	127	142	116	123	162	212	250	304

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Komplekso sociālās rehabilitācijas kursu līdz 60 dienām sociālās rehabilitācijas institūcijā visbiežāk nodrošina bērniem, kas cietuši no noziedzīga nodarījuma, par kuru uzsākts kriminālprocess. 2014.gadā komplekss rehabilitācijas kurss nodrošināts 234 bērniem, savukārt saskaņā ar Valsts policijas datiem no vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem šajā gadā cietuši 303 bērni. 2015.gadā kompleksais rehabilitācijas kurss tika nodrošināts 164 bērniem, savukārt pēc Valsts policijas datiem no noziedzīgiem nodarījumiem bija cietuši 264 bērni. Jāvērš uzmanība, ka daļai bērnu (6%) bija nepieciešams ilgāks par 60 dienām kompleksās rehabilitācijas kurss, kas varētu norādīt gan uz iegūto traumu nopietnību, gan uz to, ka bērniem pēc rehabilitācijas kursa nav droši atgriezties iepriekšējā dzīvesvietā.

Tab. 38. Noteiktais sociālās rehabilitācijas pakalpojuma kursa ilgums institūcijās (valsts un pašvaldību budžeta finansējums)

Gads	Kopā bērni	t.sk. meitenes kopā	Rehab. kurss isāks par 30 dienām		Rehab. kurss 30 dienas		Rehab. kurss 60 dienas		Rehab. kurss ilgāks par 60 dienām	
			kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes
2010	1125	585	28	19	962	480	118	75	17	11
2011	1317	682	43	19	1054	542	125	68	95	53
2012	1322	679	85	34	1018	522	131	75	88	48
2013	1479	761	93	42	1178	596	104	61	104	62
2014	1542	743	75	39	1233	579	145	78	89	47
2015	1218	626	141	72	913	453	96	62	68	39

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Konsultācijas dzīvesvietā (sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personas dzīvesvietā) lielākoties tiek izmantotas visas 10, kas ir maksimālais valsts apmaksāto konsultāciju skaits. Tomēr, ja stacionārās rehabilitācijas gadījumā bija daudz tādu bērnu, kuriem nepietika pat ar maksimālo pakalpojuma ilgumu, tad ambulatorās rehabilitācijas gadījumā ir pretēji - liels ir to bērnu skaits, kuri neizmanto maksimālo konsultāciju skaitu vai jau sākotnēji rehabilitācijas pakalpojuma sniedzējs ar cietušo bērnu vai likumisko pārstāvi vienojas, ka konsultāciju skaits būs mazāks (2012. un 2013.gadā – 18%, 2014.gadā – 23%, 2015.gadā – 26%).

Tab.39. Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma dzīvesvietā konsultāciju skaits

Gads	Kopā bērni	t.sk. meitenes kopā	Maksimālais valsts apmaksāto rehab. konsult. skaits (10)		Konsultāciju skaits mazāks par 10		Konsultāciju skaits lielāks par 10	
			kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes
2010	1017	475	925	433	90	42	2	0
2011	1329	628	1110	529	217	97	2	2
2012	1416	626	1152	501	260	123	4	2
2013	1167	535	957	439	208	96	2	0
2014	1258	576	965	449	290	125	3	2
2015	1236	581	912	435	321	145	3	1

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Piešķirto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu dzīvesvietā vai institūcijā var pārtraukt vairāku iemeslu dēļ, tai skaitā pēc paša rehabilitējamā bērna vai viņa likumiskā pārstāvja iniciatīvas. 2015.gadā pakalpojumu pārtrauca, pilnībā neizmantojot piešķirto sociālās rehabilitācijas kursa ilgumu, 572 bērni, tai skaitā 260 bērni, kuri saņēma pakalpojumu institūcijā, un 312 bērni, kuri saņēma pakalpojumu dzīvesvietā. Biežākie iemesli pakalpojuma pārtraukšanai ir tas, ka rehabilitācija tiek sekmīgi pabeigta pirms plānotā kursa beigām, un tas, ka to pārtrauc pēc bērna vai viņa likumisko pārstāvju iniciatīvas. 2013.gadā sociālo rehabilitāciju pēc paša vēlēšanās pārtrauca 22% bērnu no tiem bērniem, kas pakalpojumu pilnībā nebija izmantojuši. 2014.gadā - 31%, bet 2015.gadā sociālo rehabilitāciju pēc pašu vēlēšanās pārtrauca 33% bērnu no tiem bērniem, kas pakalpojumu pilnībā nebija izmantojuši. Datus par 2015.gadu kā iespējamais pakalpojuma pārtraukšanas iemesls tika īpaši izdalītas grūtības nokļūt uz rehabilitācijas vietu. Praksē šis iemesls tika norādīts tikai par 6 bērniem, un tie bija atsevišķi gadījumi Talsu novadā, Alūksnes novadā, Jelgavas novadā un Madonas novadā, kad bērnam nebija iespēju nokļūt pie speciālista konsultācijām.

Tab. 40. Pakalpojuma pārtraukšana, pilnībā neizmantojot piešķirto sociālās rehabilitācijas kursa ilgumu

	Institūcijā			Dzīvesvietā			Valstī kopā			
	2010	2014	2015	2010	2014	2015	2010	2014	2015	
Pārtraukuši bērni kopā	111	294	260	60	286	312	171	580	572	
t.sk. meitenes	68	151	139	25	125	140	100	276	279	
t.sk. šādu pakalpojuma pārtraukšanas iemeslu dēļ	rehabilitācija sekmīgi pabeigta pirms plānotā kursa beigām, bērni kopā	44	102	81	9	21	48	53	123	129
	t.sk. meitenes	28	57	50	6	11	26	34	68	76
	rehabilitācijas veida maiņa, bērni kopā	1	72	42	3	10	12	4	82	54
	t.sk. meitenes	1	37	18	0	5	8	1	42	26
	veselības stāvokļa pasliktināšanās, bērni kopā	12	7	7	2	2	3	14	9	10
	t.sk. meitenes	7	5	4	1	1	2	8	6	6
	pēc paša (vecāku) iniciatīvas, bērni kopā	32	59	93	17	118	97	49	177	190
	t.sk. meitenes	20	28	51	9	52	43	29	80	94
	Nav iespējas nokļūt uz rehab. vietu	-	-	0	-	-	6	-	-	6
	t.sk. meitenes	-	-	0	-	-	3	-	-	3
	nepakļaušanās rehab. pakalpoj. (aizbēdzis, neievēro prasības), bērni kopā	20	16	27	5	7	19	25	23	46
	t.sk. meitenes	11	6	11	3	0	7	14	6	18
	cits iemesls, bērni kopā ⁹⁷	2	38	9	24	128	165	26	166	174
	t.sk. meitenes	1	18	6	13	56	72	14	74	78

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Dati par atkārtotu sociālo rehabilitāciju 41.tabulā vēlreiz norāda uz to, ka daļā gadījumu cietušajiem bērniem netiek nodrošināta pietiekama aizsardzība no vardarbības dzīvesvietā, un vardarbības gadījumi atkārtojas. Atkārtotās rehabilitācijas skaits katru gadu pieaug. Apmēram trešajā daļā no gadījumiem apkārtotā rehabilitācija ir nepieciešama pēc 6 mēnešiem vai agrāk.

⁹⁷ Kā „citu iemeslu” pakalpojuma sniedzēji visbiežāk norāda to, ka rehabilitācijas kurss tiks turpināts nākamajā gadā

LMzino_281216_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā

Tab. 41. Atkārtotās sociālās rehabilitācijas gadījumu skaits

	Institūcijā			Dzīvesvietā			Valstī kopā		
	2010	2014	2015	2010	2014	2015	2010	2014	2015
Atkārtota rehabilitācija bērniem kopā	18	103	63	4	18	30	22	121	93
Bērni kopā laika posmā līdz 6 mēnešiem	9	36	18	1	10	11	10	46	31
t.sk. meitenes	3	20	9	0	5	6	3	25	15
Bērni kopā laika posmā līdz 12 mēnešiem	9	23	21	3	8	8	12	31	29
t.sk. meitenes	4	12	13	0	4	4	4	16	17
Bērni kopā laika posmā līdz 24 mēnešiem	0	24	19	0	0	5	0	24	24
t.sk. meitenes	0	10	8	0	0	2	0	10	10
Bērni kopā laika posmā līdz 36 mēnešiem	0	10	14	0	0	0	0	10	14
t.sk. meitenes	0	6	6	0	0	0	0	6	6
Bērni kopā, vairāk kā pēc 3 gadiem	0	10	1	0	0	0	0	10	1

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Īsumā:

Konsekventi pieaug to gadījumu skaits, kad vecākiem aizgādības tiesības pārtrauc konstatētās vardarbības dēļ

Lielākā daļa cietušo bērnu cieta ģimenēs no vecāku vardarbības

2015.gadā no seksuālas vardarbības cietuši 255 bērni, tai skaitā 174 bērni savās ģimenēs

Katra ceturrtā sievietē pavadone, kas ar cietušo bērnu uzturas institūcijā, pati bija cietusi no tās pašas personas, kas veikusi prettiesiskas darbības pret bērnu, vardarbības

Pieaug vienaudžu vardarbības gadījumu skaits. 2014.gadā no vienaudžu vardarbības cietuši 240 bērni, 2015.gadā - 167 bērni, pārsvarā zēni

Vismazāk bērnus apdraud sveši cilvēki. 2015.gadā šo gadījumu skaits veidoja 3,7% no visiem gadījumiem

5. Secinājumi

Pieejamie apsekojumu un institūciju apkopotie statistikas dati apliecina, ka Latvijā ir vērojamas tās pašas tendences attiecībā uz vardarbību ģimenē un vardarbību pret sievietēm, kādas ir visā pasaulē: lielāko daļu vardarbības gadījumu un ar vardarbību saistīto likumpārkāpumu publiskās vietās veic vīrieši un tajos cieš vīrieši, bet ģimenēs no tuvu cilvēku vardarbības lielākoties cieš sievietes un bērni – pret sievietēm vardarbīgi izturas dzīvesbiedri, pret bērniem – vecāki. Sievietes un, jo īpaši bērni, no svešiem cilvēkiem cieš mazāk nekā no pazīstamiem, tuviem cilvēkiem. Aptuveni 80% no visiem fiksētajiem vardarbības gadījumiem pret bērniem un 40% no vardarbības gadījumiem pret sievietēm notiek ģimenēs.

Latvijas situāciju raksturo visai augsta, virs vidējiem ES rādītājiem, vardarbības pret sievietēm izplatība un augsta tolerance pret vardarbību gan sabiedrībā kopumā, gan speciālistu vidū. Turklāt tolerances pret vardarbību augstie rādītāji paliek nemainīgi sešu gadu periodā. Piemēram, Latvijā, līdzās Rumānijai un Bulgārijai, katrs trešais iedzīvotājs uzskata, ka vardarbība ģimenē ir privāta lieta, un tā jārisina ģimenes lokā. Tāpat Latvijā ir izteikta cietušā vainošana (piemēram, vairāk nekā puse uzskata, ka sievietes pašas izprovocē vardarbību) un ir visai izplatīti mīti par vardarbību (piemēram, katrs trešais uzskata, ka sievietes bieži izdomā vai pārspīlē apgalvojumus par izvarošanu). Cietušajām sievietēm saņemt nepieciešamu palīdzību traucē ne tikai sabiedrības attieksme, bet arī informācijas trūkums par atbalsta pakalpojumiem – tikai puse no iedzīvotājiem zina par atbalsta dienestiem sievietēm, kuras cietušas no vardarbības ģimenē.

Dažādas starptautiskās organizācijas vairāku gadu garumā konsekventi ir norādījušas Latvijai gan uz trūkumiem tiesiskajā regulējumā, gan uz ļoti ierobežotām iespējām saņemt palīdzību vardarbības gadījumos. Latvija ir atrisinājusi būtiskākās nepilnības attiecībā uz cietušo aizsardzību no vardarbības, 2014.gadā sekmīgi ieviešot pagaidu aizsardzības no vardarbības regulējumu. Vēl vienu būtisku cietušo aizsardzības sastāvdaļu – valsts nodrošinātos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām personām - ieviesa no 2015.gada 1.janvāra. Dati par šo jaunu instrumentu piemērošanu praksē norāda uz to, ka cietušie tos visai aktīvi izmanto, tomēr konstatēti arī problemātiskie aspekti, piemēram, liels ir gadījumu skaits, kad lēmumi par pagaidu aizsardzību tiek pārkāpti.

Vardarbība pret sievietēm ģimenē veido nozīmīgu daļu no visiem reģistrētajiem noziedzīgiem nodarījumiem.

2015.gadā pie kriminālbildības par vardarbīgiem nodarījumiem (KL XII, XIII, XVI, XVII nodaļa) pret pilngadīgiem tuviniekiem sauktas 133 personas. No vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem cieta vismaz 158 sievietes. 2015.gadā dzīvesbiedri nogalināja vismaz 9 sievietes, vēl 8 nogalināja citi tuvinieki. Dažāda smaguma miesas bojājumus dzīvesbiedri nodarīja vismaz 49 sievietēm, bērni nodarīja 15 vecākiem, vecāki nodarīja 11 pilngadīgiem

bērniem. Salīdzinājumam, 2014.gadā dzīvesbiedri nogalināja vismaz 5 sievietes, vēl 4 nogalināja citi tuvinieki.

Vardarbība pret sievietēm ģimenē rada būtisku slogu veselības aprūpes sistēmai. 42% sieviešu, kuras vardarbības rezultātā gūto traumu dēļ vērsušās pēc palīdzības stacionārā, attiecīgās traumas guvušas dēļ vardarbības ģimenē. 2015.gadā ģimenes locekļu nodarīto traumu dēļ ārstēšanās stacionārā bija nepieciešama vismaz 75 sievietēm, no tām, 54 gadījumos traumu nodarījis dzīvesbiedrs.

Līdzīgi arī vardarbība pret bērniem ģimenēs veido nozīmīgu daļu no visiem reģistrētajiem noziedzīgiem nodarījumiem. 2015.gadā par noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem pie kriminālatbildības sauktas 137 personas, tai skaitā 81 – par vardarbību pret nepilngadīgiem tuviniekiem. Visvairāk tuvinieki pie kriminālatbildības saukti par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgajiem un par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību. 2015.gadā no vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem cietuši vismaz 286 nepilngadīgie, tai skaitā 144 – no tuviniekiem. No tuviniekiem lielākoties cieš bērni līdz 14 gadu vecumam. Kopumā 2015.gadā no seksuālas vardarbības ir cietuši 255 bērni, tai skaitā 174 bērni cietuši savās ģimenēs.

Vardarbība ģimenē rada būtisku slogu valsts ekonomikai un kavē ekonomisko attīstību. Vardarbības slogu veido pakalpojumu izmaksas, ko uzņemas valsts un sabiedrība (tiesībsargājoša sistēma, veselības aprūpe, atbalsta pakalpojumi), zaudētā ekonomiskā produktivitāte un cietušā ciešanās. Saskaņā ar EIGE aprēķiniem, Latvijā partneru vardarbības izmaksas sasniedz 442 miljonus EUR gadā.

Labklājības ministra vietā,
Ministru prezidenta biedrs, ekonomikas ministrs

A.Ašeradens

28.12.2016. 08:43
27066
V. Boļšakova
67782956, Viktorija.Bolsakova@lm.gov.lv